

# BÍRÓSÁGOK MONITOROZÁSA A PÁRKAPCSOLATI ERŐSZAKKAL ÉRINTETT ESETEK KEZELÉSÉBEN



# BÍRÓSÁGOK MONITOROZÁSA A PÁRKAPCSOLATI ERŐSZAKKAL ÉRINTETT ESETEK KEZELÉSÉBEN

A PATENT EGYESÜLET EGY ÉVES PROGRAMJÁNAK ISMERTETÉSE

PATENT Egyesület  
Budapest, 2014

# BÍRÓSÁGOK MONITOROZÁSA A PÁRKAPCSOLATI ERŐSZAKKAL ÉRINTETT ESETEK KEZELÉSÉBEN

A Patent Egyesület egy éves programjának ismertetése

A kiadvány létrejöttét a Norvég Civil Támogatási Alap ([www.norvegcivilalap.hu](http://www.norvegcivilalap.hu))  
és az Open Society Foundations (<http://www.opensocietyfoundations.org>) tette lehetővé.

• • •

Szerzők:

dr. Stummer Vera

dr. Stummer Attila

• • •

Lektorálta:

dr. Spronz Júlia

## TARTALOM

BEVEZETÉS .....	7
A MONITOROZÁS FOLYAMATA.....	9
Az önkéntesek. ....	9
Az önkéntesek toborzása. ....	9
Az önkéntesek képzése .....	10
Az önkéntesek tevékenysége. ....	11
Az önkéntesek első lépései .....	11
Internetes keresés .....	11
Telefonos kapcsolatfelvétel. ....	12
Személyes kapcsolatfelvétel .....	13
A képzést követő monitorozás .....	15
A monitorozó lap .....	15
Ügyek követése .....	16
Kapcsolat az áldozatokkal .....	16
A monitorozás akadályai. ....	16
Belső nehézségek. ....	16
Külső akadályok .....	18
A tájékozódás nehézségei, a párkapcsolati erőszak kategóriájának ismeretlensége .....	18
A monitorozással kapcsolatos bírósági ellenkezés .....	18
Zárt tárgyalás .....	21
AZ EREDMÉNYEK ÉRTÉKELÉSE.....	22
Számszerűsíthetően értékelt adatok. ....	22
Minőségi megfigyelések .....	23
Polgári perek .....	23
Büntető ügyek .....	24
Távoltartás iránti ügyek .....	24
A legfontosabb szempontok .....	25
Nyilvánosság, transzparencia .....	26
Nyilvánosság a tárgyalás előtt .....	26
A tárgyalási jegyzék jogszabályi háttere. ....	26
A tárgyalási jegyzék adattartalma. ....	27
Nyilvánosság a tárgyaláson .....	28
Zárt tárgyalás. ....	28
A határozathirdetés nyilvánossága .....	30
A nyilvánosság egyéb területei .....	30
A nyilvánosság problematikája a számok tükrében .....	31
Közérthetőség, kiszámíthatóság .....	32
Várakozás .....	32
Kezdés, késés, csúszás. ....	33

Ki kicsoda. ....	33
Artikuláció. ....	33
Indokolás. ....	33
A bántalmazás figyelmen kívül hagyása. ....	34
Tisztességes eljárás. ....	34
A hatalmi struktúra megmerevítése. ....	34
Emberi méltóság sérelme. ....	35
Direkt áldozathibáztatás a tárgyalás, kérdezés során. ....	35
Sztereotípiák. ....	35
Az áldozattal szembeni durvaság és annak megengedése (rendfenntartás). ....	36
A bántalmazás témájának eltüntetése. ....	36
Áldozatellenes döntések. ....	36
Visszajelzések. ....	38
Hogyan értékelik a programot az önkéntesek? ....	40
AJÁNLÁSOK. ....	43
Egyetemeknek. ....	43
A jogalkalmazóknak. ....	43
Képzés, képzés, képzés! ....	43
Tárgyalótermi viselkedés és pszichológia. ....	44
A tájékozódás elősegítése. ....	44
A tárgyalási jegyzék előzetes nyilvánosságra hozatala. ....	44
Adatvédelem. ....	44
A jogalkotónak. ....	44
Közérdekű adatok. ....	44
Áldozatközpontú igazságszolgáltatást!. ....	45
Mindenkinek. ....	45
FÜGGELÉK. ....	46

## BEVEZETÉS

### *A norvégok mit keresnek egy ilyen ügyben? – egy bíró kérdése*

A PATENT Jogvédő Egyesület 2013 októbere és 2014 októbere között a Norvég Civil Támogatási Alap segítségével Magyarországon elsőként indított olyan programot, amely kifejezetten a párkapcsolati erőszakkal érintett bírósági – polgári peres és nemperes, valamint büntető – ügyek tárgyalásainak laikus megfigyelésére irányult. A program nem csak ebben a témakörben, hanem egyébként is egyedülálló, úttörő jellegű, mert hazánkban semmilyen szisztematikus, közérthető ellenőrzése nem létezik a harmadik hatalmi ág tényleges, mindennapi, nyilvánosság előtt zajló tevékenységének.

Nem véletlen, hogy a bíróságfigyelés éppen a családon belüli erőszak és a partnerbántalmazási ügyek kapcsán indult el és valósult meg. A „court watch” hagyománya a nők elleni erőszak emberségesebb bírósági kezelésének elősegítését célozta a nyilvánosság erejével. Ennek egyik amerikai megvalósulása programunk inspirálója a WATCH projekt (Women At The Court House, nők a bíróságon). A párkapcsolati erőszak olyan témakör, amelynek kezelésére a jogalkalmazók rendszerint kevésbé felkészültek, itt az egyik legjellemzőbb az előítéletek, a bagatellizálás, az áldozathibáztatás érvényesülése. A programot az Amerikai Egyesült Államokban több helyen már bejáratott és bevált minták figyelembevételével, de a magyar sajátosságokhoz igazítva terveztük meg. Ennek során arra törekedtünk, hogy több, legalább három magyar bíróság munkájáról kapjunk részletes képet. Igyekeztünk a projektet úgy megvalósítani, hogy a bíróságok tevékenységét a lehető leghétköznapiabb módon közelítsük meg és a lehető legkevésbé torzított optikán keresztül lássuk-láttassuk – úgy, ahogy az van, ahogy a valóságban működik.

A bíróságfigyelő program önkéntesek tevékenységére épült. Az önkéntesek – bár néhány kiemelt célcsoportot szólítottunk meg – olyan laikus állampolgárokból állt össze, akik tanulmányaik, foglalkozásuk, érintettségük vagy pusztán érdeklődésük alapján jelentkeztek erre a tevékenységre. Joghallgatók, pszichológus-hallgatók, gyakorló jogászok, szociális szakemberek, valamint bántalmazott nők egyaránt szerepelnek köztük. Egyetlen elvárás volt a monitorozás kapcsán velük szemben: az emberi szempont megfigyelése, az áldozatok hatásági kezelésének érzékelése.

A megfigyelés tehát kizárólag a laikus állampolgár szemszögéből valósult meg. Azt szerettük volna látni-láttatni a monitorozó önkénteseken keresztül, hogy mit tapasztal „az ember” abból, amit a bíróságok tesznek. E célból következően is a bíróságfigyelő program így sok minden NEM volt: nem törekedtünk jogász-szakmai, pszichológiai, szociológiai vagy egyéb tudományos eredmények gyűjtésére, nem végeztünk kutató, aktamegismerő, ügyféllátó tevékenységet. Persze maga a bíróságfigyelés tudományosan elemezhető, és több irányban is továbbfejleszthető. A bíróságfigyelő önkéntesek jelenléte pedig önmagában is áldozatsegítő tevékenység. Egyes önkénteseink a monitorozás folyamatát és eredményeit értelemszerűen felhasználták szakmai-tudományos karrierjükhöz is. Általánosságban azonban a monitorozás optikája megmaradt a kívánt spektrumon, az eljárások nyilvánossága, közérthetősége és tisztességessége vizsgálatán belül.

Az érintett bíróságok munkáját a lehető legkevésbé kívántuk zavarni, ezért önkénteseink minden feltűnést kerülve, hallgatóságként jelentek meg a tervezetten vagy véletlenszerűen kiválasztott tárgyalásokon. Így az, amit a tárgyalóteremben tapasztaltak, nem az ő tevékenységükkel, megjelenésükkel összefüggésben, hanem az eljárások hivatali és nem hivatali részesei miatt alakult úgy, ahogy alakult.

A most lefolyt magyar „court watch” közvetlenül és kifejezetten befolyásolni sem kívánta a bíróságok tevékenységét. Tapasztaltuk, hogy a nyilvánosság sok helyen egyáltalán nem magától értetődő és a bíróságok – több pozitív fogadtatás és visszajelzés ellenére – sem a mindennapokban,

sem a felső vezetés szintjén nem értik, nem kívánják ezt a fajta nyilvánosságot. Jelen programnak nem volt feladata a társadalom és ezen belül a hivatalok megváltoztatása, a projekt keretében pusztán állapotfelmérést tartottunk: a bíróságok átláthatóságát és a párkapcsolati erőszak bírósági kezelését céloztuk megfigyelni.

Reményeink szerint a monitorozás egy idő után egyfajta mozgalommá tudja kinőni magát, melyet a Patent Egyesület saját alaptevékenysége körében szívesen támogat koordinál. A bíróságok nyilvánosság általi ellenőrzése, tevékenységük kontrollja és bírálhatósága ugyanis a jogállamiság alapelemei közé tartozik – feltéve, hogy valakik vállalják is ezt a kontrollszerepet. Nem lehet minden tárgyalásra jogvédőt állítani – de minden nyilvános eljárás körül ott van a civil kontroll lehetősége, a tágabb és szűkebb közösség érdeklődése vagy érdektelensége, akkor is, ha hagyományos értelemben véve „magánügyekről” van szó.

A vizsgált párkapcsolati magánügyek ugyanis együttesen a szó legszorosabb értelmében közügyek: nem csak a testi sérülések képezik a közegészségügy tárgyát, de a legszigorúbban a társadalom morális közegészségügyének kérdése az, ami a családokon, párkapcsolatokon belül folyhat és folyik. Nemzedékek erkölcsi és mentális épsége a tétje a napvilágra és a nyilvánosság elé kerülő visszaélések hatósági kezelésének.

Számos pozitív példa mellett jó néhány visszásságot tártunk fel a munka során, kezdve a tájékozódástól, bírósági eljárások hozzáférhetőségétől, a valódi nyilvánosságon keresztül az egyedi esetek kezelésének emberségességéig. Ezen megállapítások alapján összegző ajánlásokat fogalmaztunk meg a jogalkotó, a jogalkalmazó és a tudomány-oktatás képviselői felé.

Kiadványunk részeként közrebocsátjuk „Bíróságfigyelő Kisokos” elnevezésű, a projekt során összeállított, szabadon formálható, akár egyedi igényekhez is hozzáalakítható monitorozó kézikönyvünket, melyet több kapcsolódó területen is (pl. oktatás, egyetemi szakmai gyakorlat, továbbképzés) hasznosíthatónak tartunk.

Ezúton mondunk köszönetet kitartó és elkötelezett önkénteseinknek, akik nélkül ez a program nem jöhetett volna létre. Köszönjük továbbá mindazon bírának, ügyésznek, ügyvédeknek a lehetőséget, akik nyilvánosság előtt folytatott munkájukat látni engedték, akár tudatosan, akár nem is sejtve, hogy őket „megfigyelik”. Jó lenne, ha minden jogalkalmazó abban a tudatban végeznék munkáját minden nap, hogy figyelik...



# A MONITOROZÁS FOLYAMATA

## • Az önkéntesek

A monitorozó program olyan önkéntesek tevékenységére épül, akik szívesen vesznek részt, bármilyen motivációból fakadóan, az adott jellegű ügyek tárgyalásainak megfigyelésében. A motiváltságnak, de még inkább a lelkesedésnek és elkötelezettségnek nagy szerepe van a kitartó és eredményes monitorozásban, de a programban való aktív részvételben is. A bíróságfigyelő önkéntes munka ugyanis nem könnyű és nem kudarcmentes kihívás.

## • Az önkéntesek toborzása

Az önkéntesekkel szemben a monitorozás tekintetében elvárást nem támasztottunk – potenciális jelentkező lehetett minden 18. életévét betöltött nő vagy férfi. A téma figyelembe vételével olyan csatornákon indult el az önkéntesek toborzása, amelyeken megfelelő számban és összetételben várhattuk egyetemisták, jogászok, gyakorló szakemberek (pl. szociális munkások) és a bántalmazással érintettek jelentkezését egyaránt. Mivel a bíróságfigyelést több budapesti és vidéki helyszínre terveztük, így az önkénteseket is földrajzilag eltérő helyeken toboroztuk.

Az önkéntesek száma helyszínenként az alábbiak szerint alakult:

Budapesten 50 fő regisztrált, képzésen ebből részt vett 30 ember.

Északkelet-Magyarországon (Debrecen, Miskolc, Nyíregyháza) 7 fő regisztrált, képzésen részt vett 5 fő.

Szegeden 8 érdeklődő regisztrált, képzésen 3 fő vett részt.

Pécsett a 19 jelentkező közül 11 fő vett részt a képzésen.

Az egyetemi hallgatók aránya Szegeden, Pécsett 90 % volt, ellenben Északkelet-Magyarország esetében kevesebb, mint a résztvevők fele. Budapesten 50-ből 13 fő volt a nem egyetemista jelentkező.

A jelentkező egyetemisták aránya szakonként kiegyenlített volt, de a pszichológusok hányada Budapesten meghaladta az összes egyéb szakos jelentkezőét. Jellemző volt a jogászok, szociális munkás szakosok jelentkezése is. Végzett, gyakorlott jogászok és szociális munkás szakemberek is bekapcsolódtak a programba.

A szintén célcsoport bántalmazottak elsősorban a Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület (NANE) hírleveléből értesültek a programról. Azonban tapasztalható volt, hogy egyéb fórumokról is érkeztek olyan önkéntesek, akikről a program során derült ki, hogy valamilyen formában érintettek a családon belüli erőszak témakörében. Általánosságban elmondható, hogy a bántalmazott nők, mint résztvevők, sokkal elkötelezettebbek voltak, mint egyéb helyről érkező társaik. Akadályt, kizáró tényezőt egyedül a saját, folyamatban levő ügy jelentett, mert az az adott bíróságon elvileg is kifogásolható, de más helyen is kockázatos. Előzetesen ilyen szempont miatt két jelentkezőt szűrtünk ki, őket nem regisztráltuk (megjegyzendő, egyéb okból elutasítás nem történt). A program idején két önkéntesnek került folyamatba ügye, egyikük ezután monitorozásban nem is vett részt, egyéb módon segített; másik nehéz helyzete miatt hagyta abba a munkát.

Önkéntesként regisztráltunk a fentiekén túl több olyan általunk korábbról ismert civil szervezeti munkatársat, aki a monitorozás áldozatsegítő aspektusa révén rokon tevékenységet végez. Ez önmagában nem garantálta az önkéntes aktivitását, de az így bevontak közül is több önkéntes fejtett ki tartós érdemi tevékenységet.

A fentiek szerint kiválasztott önkéntes-jelöltek ezután egy egész napos képzésen estek át, mely-

nek során mindösszesen 49 fő képzésére került sor négy helyszínen: Szegeden, Pécsen, Nyíregyházán és Budapesten.

### • Az önkéntesek képzése

Az önkéntesek képzése több pillérre épült: a bántalmazás természetrajzának (folyamata, dinamikája, ciklikussága) megismertetésére, az ahhoz kapcsolódó hatósági eljárások jellemzésére, a bántalmazottak helyzete iránti érzékenység felkeltésére, valamint a bíróságok szervezetének-tevékenységének alapvető bemutatására a monitorozás érdekében. Emellett ismertettük elképzeléseinket a monitorozás folyamatáról, módszeréről.

Az így kialakított tematika:

9:30-tól	Érkezés, regisztráció	
10:00	Bemutatkozás Mi lehet a közös célunk?	Körben Ötletbörze
10:30	A párkapcsolati erőszak típusai, a családon belüli erőszak dinamikája	Előadás, ppt
11:00	A párkapcsolati erőszak hatása a felnőtt és gyermek áldozatokra	Gyermekrajz elemzés, PTSD film, kérdések
11:45	Eljárások, tárgyalások. A monitorozás küldetése, céljai és módszertana	Előadás és beszélgetés
12:15	Ebédszünet	
13:00	Tévhitök és sztereotípiák a párkapcsolati erőszakról. Az áldozathibáztató attitűd felismerése.	Gyakorlat és ötletbörze
13:30	Láthatatlan bántalmazás, láthatatlan bántalmazók	Előadás, ppt
14:15	A bántalmazók eljárási stratégiái. Az eljárási zaklatás	Ötletbörze, kérdések
14:30	A hatóságok érdektelensége, sztereotípiái	Szerepjáték és megbeszélés
15:30	A monitorozás megszervezése, kommunikáció, koordináció, mentorok kiválasztása	Kötetlen beszélgetés
16:30	Befejezés, önkéntes szerződések aláírása	

A képzés előadói a NANE és a Patent Egyesület szakemberei, valamint önkénteseink voltak. Budapesti képzésünkön beszámolt amerikai tapasztalatairól egy, az eredeti court watch programban részt vevő önkéntesünk, aki egyébként is – fordítói tevékenységgel, anyaggyűjtéssel – hozzájárult mind a képzés, mind a dokumentáció előkészítéséhez.

Önkénteseinknek ajánlott olvasmányként rövidebb tájékoztató füzetek, leprellők mellett, a következő kiadványokat adtuk át – igény szerint – papír alapon vagy elektronikus link megadásával:

- **Miért marad?**  
<http://nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/miertmarad/miertmarad.pdf>
- **Szakmai módszertani útmutató a párkapcsolati erőszak elleni hatékony fellépésre**  
<http://nokjoga.hu/sites/default/files/filefield/mu-fulltext.pdf>

- **Rendszerbe zárva**  
[http://nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/rendszerbe\\_zarva.pdf](http://nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/rendszerbe_zarva.pdf)
- **A nők elleni erőszak áldozatainak integrált ellátása**  
[http://nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/integralt\\_magyar\\_nane\\_hcm.pdf](http://nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/integralt_magyar_nane_hcm.pdf)

Ezt követően az önkéntesek rendelkezésére bocsátottuk a jelen kiadvány második részét képező Bíróságfigyelő Kisokost is, mint a munka során eligazítást nyújtó kézikönyvet.

## • **Az önkéntesek tevékenysége**

*„Gyanúsan kevés az ügy”- egy önkéntes megállapítása.*

## • **Az önkéntesek első lépései**

Módszertanilag fontos volt, hogy az önkéntesek első lépéseiket úgy tegyék meg a bíróságok megismerése érdekében, hogy arra semmilyen módon ne legyenek felkészítve – pontosan úgy, ahogyan azt az átlagos állampolgár teszi, amikor bírósági ügye akad vagy bármely más okból bíróságra kell vagy akar menni. Ennek érdekében a képzést megelőzően felkértük az önkénteseket, hogy telefonon, interneten és személyesen próbáljanak meg informálódni arról, hogyan vehetnének részt hallgatóságként olyan ügyek tárgyalásán, amelyek párkapcsolati vagy családon belüli erőszakkal összefüggnek. A 89 regisztrált önkéntes közül 25 tett eleget ennek a feladatnak, többségükben interneten.

### •• **Internetes keresés**

Az internetes keresést az összes feladatot teljesítő önkéntes elvégezte, ami jelzi az ilyen irányú érdeklődés forrásának elsődlegességét, legalábbis a fiatalabb korosztálynál. A következő szempontok szerint vártunk választ. A bíróságok központi honlapja ([www.birosag.hu](http://www.birosag.hu)) alapvetően tartalmazza azokat az elérhetőségeket, melyek a bíróságok, bírák megismeréséhez szükségesek. A honlapról elérhetők az egyes törvényszékek honlapjai is, melyeken megtalálható az egyes bíróságok „ügyelosztási rendje”, valamint van egy „országos tárgyalási jegyzék” is, ezt hétről-hétre közlik az olyan ügyekről, amelyek közérdeklődésre tarthatnak számot. Kértük, hogy a tájékozódó önkéntes rögzítse tapasztalatait, benyomásait:

1. közérthetőnek, áttekinthetőnek, könnyen kezelhetőnek tartja-e a tájékoztatásra szánt felületet?
2. talált-e kellő mennyiségű releváns információt arról, hogy az általa kiválasztott bíróság az elkövetkező időben mikor, milyen ügyeket fog tárgyalni?
3. teljes körűnek érzi-e a tájékoztatást? Ha nem, ennek hiányáról nyert-e elfogadható magyarázatot?
4. kapott-e információt arról, hogy családon belüli/párkapcsolati erőszakkal összefüggő ügyeket hol, mikor tárgyal a bíróság?
5. megítélése szerint az internetes felület alapján megismerhető-e a bíróságok tárgyalási tevékenysége? Alkalmas-e a felület információanyaga arra, hogy annak alapján bárki eljusson az őt érdeklő tárgyalás helyszínére?

Ezen információk és szempontok alapján az önkéntesek döntő többsége áttekinthetőnek, informatívnak találta az internetes felületet (1. kérdés), bár aki nem a [birosag.hu](http://birosag.hu)-n keresztül kezdett, hanem saját bíróságának a nevével, az nagy eséllyel először a bíróság egyedi honlapján találta magát a központi helyett, ami zavaróan hatott.

A központi honlap felépítése legtöbbjük szerint közérthető, áttekinthető – legalábbis ami a bíróságok szervezetét, az általános kérdéseket illeti.

Amikor azonban az önkéntesek a konkrét informálódás felé haladtak, a 2. kérdésre már igencsak megoszlottak a válaszok. Az önkénteseknek csupán harmada volt elégedett – az ügyelosztási rend és az összesített tárgyalási jegyzék alapján – a bíróságok tevékenységének áttekinthetőségével. Kétharmaduk elégtelennek találta az információt, és az igennel válaszolók közül is volt, aki megjegyezte: az országos tárgyalási jegyzék informatív, részletes, bár „gyanúsán kevés az ügy”.

A tájékoztatás teljessége kapcsán (3. pont) egyetlen önkéntes vélte úgy, hogy kellő információt kapott, ő azonban jártas volt a bíróságok működésében. A többiek nem kaptak választ az információhiányra.

A 4. kérdésre senki sem tudott igennel válaszolni.

Érdekes módon annak ellenére, hogy az 1. kérdésre a többség az „elégedett” választ adta és a 2. kérdésre is még harmaduk pozitívan nyilatkozott, összességében, az elvégzett informálódás nyomán az 5. kérdésre mégis csak egy önkéntes adott igenlő választ, a többiek nem találták megismerhetőnek a bíróságok konkrét tevékenységét, és erre magyarázatot sem leltek.

## •• Telefonos kapcsolatfelvétel

Az előzetes kísérletben részt vevő önkénteseknek kb. harmada próbálta ki a telefonos kapcsolatfelvételt, vegyes eredménnyel. Volt, akinek a bíróság elnökhelyettesét is kapcsolták, ő ígéretet adott a későbbiekben személyes bemutatkozásra és tárgyalás biztosítására egyaránt, mely aztán a megbeszélrt időpontban valóban létrejött.

A telefonos érdeklődés már csak azért is fontos, mert a honlap is utal arra, hogy konkrét ügyben telefonálni kell. Ügyfelek számára egyedi esetben ez az egyetlen járható út.

Az általános tapasztalat szerint a telefonos ügyintézés során segítőkészek a bírósági dolgozók. Ennek ellenére értetlenséget több önkéntes tapasztalt a beszélgetések során. Általános tájékoztatást igen, a tárgyalásokról ellenben információt nem kaptak, egyetlen őket érdeklő időpontot sem tudtak gyűjteni, és a kellő felvilágosítás hiányának okát sem ismerték meg. Több esetben értelmezhetetlen volt a kapott válasz, pl. hogy a bíró dönti el, be lehet-e menni egy-egy tárgyalásra. Volt, akiben az az érzés keletkezett, hogy az információt szándékosan tartják vissza.

Informálták viszont a telefonálók a napi tárgyalási jegyzék megtekintésének lehetőségéről, ami a továbblépés lehetőségét adja.

Némileg lehangoló, minden buktatót tartalmazó példa HM önkéntes esete: *„Telefonvégre egy központi emberkét kaptam, aki nem tudott tájékoztatást adni, mivel nem tudtam neki konkrét kérdést feltenni, így készséggel kapcsolta először a polgári ügyekkel foglalkozó kezelő irodát. Nos, itt elég rossz végeredménnyel zártam. A Hölgy nagyon elutasító, lekezelő volt, egyáltalán nem volt segítőkész. Megkérdeztem, mit lehet tudni az ülésekről, mi mikor van, ki mehet be, ki lesz a bíró, vagy mit lehet tudni nekem, mint földi halandónak. Közölte, hogy az ülések nem azért vannak, hogy engem szórakoztassanak, semmi keresnivalója ott idegeneknek. Annyit volt hajlandó nagy nehezen közölni, hogy menjek be személyesen, és a portán kérjek segítséget, de szerinte nem engednek be engem tárgyalásra, mert ez nem szórakoztató ipar. Nagy nehezen sikerült megkérnem, hogy kapcsolja át a büntető ügyek kezelőirodáját. Itt sokkal másabb hangnemet kaptam telefonvégre. A Hölgy készséges volt, segítőkész, igazán kedves, és minden kérdésemre válaszolt. Elmondta, hogy*

telefonon a tárgyalásokról nem tud tájékoztatást adni, még akkor sem, ha megvan a konkrét ügyszám. Tájékoztattott, hogy minden tárgyalási jegyzékben szerepel a konkrét téma, és az ügygel kapcsolatos összes információ. Elmondta, hogy minden reggel 8 órakor az épület földszintjén kiadják a tárgyalási jegyzéket a nyílt tárgyalásokról is, viszont minden esetben meg kell kérdezni az adott ügy bíróját arról, hogy ő megengedi-e a személyes részvételünket a tárgyaláson.”

Látható, hogy a telefonos tanácsadás során nem csak a stílussal akadt probléma. Információk, félinformációk keveredtek, és tényszerű valótlaniságot is állítottak, amikor azt a felvilágosítást adták, hogy a nyilvános tárgyalásokon való részvétel a bíró döntésének függvénye.

### •• Személyes kapcsolatfelvétel

Személyes érdeklődésre a képzés előtt kevesen, öten vállalkoztak, tapasztalataik vegyesek voltak. Elmondható, hogy aki korábban – pl. egyetemi szervezésben – már járt bíróságon, az könnyen eligazodik, aki nem, olykor értetlenségbe ütközik, csakúgy, mint a telefonos érdeklődés esetén. KR önkéntesünk igen plasztikusan foglalja össze a személyes kísérlet tapasztalatait, eredményét. Ő először telefonon próbálkozott: „A központi telefonszámot tárcsázva gépi kezelő fogad, meg kell várni, amíg a portáshoz kapcsol a kezelő, ha nem tudom az illetékes mellék számát. A portástól érdeklődtem, hol tudnék állampolgárként tájékozódni a jelenleg folyó ügyekről, kérdezte, hogy milyen ügyekről, mire mondtam, hogy általában az összesről, de leginkább a partnerkapcsolati erőszakkal kapcsolatos ügyek érdekelnek. Kicsit tanácstalan volt, kit lehetne kapcsolni, de kérdezte, hogy jó lesz-e, ha kapcsolja a Járásbíróságot. Mondtam, hogy jó. A Járásbíróságnál az elnöki irodát kapcsolták, a fenti kérdést feltettem, készségesen kérték, hogy várjak egy kicsit, majd az irodában lévők megbeszélték, hogy mit válaszoljon nekem, aki felvette a telefont. Végül kedvesen tájékoztattak, hogy bemehetek a Büntető vagy a Polgári Irodába minden nap 9-11 között és személyesen fognak tudni majd tájékoztatni. Leginkább értetlenséget tapasztaltam, hogy miért „csak úgy” informálok, miért nem tudok egy konkrét ügyet mondani, de a segítség szándéka érződött. Elvárásom csak annyi volt, hogy mondjanak valami konkrétumot legalább, és a személyes ügyintézés lehetőségét megadták.”

KR személyesen a következő tapasztalatokat szerezte: „2014. január 14-én 9.30-kor kerestem fel a Bíróság épületét, tudtam, hogy a Kezelőirodáknak szükséges érdeklődni, elsősorban a Büntetőirodát ajánlották telefonon. A belépéskor biztonsági őr ellenőrzött, a táskámat is, és személyesen fémdetektorral is engem – készségesek voltak, útbaigazítottak kedvesen a Büntető Irodához. Az ajtó nyitva állt, bent íróasztalok, többen ültek, előttem egy férfi talárban ült az egyik asztalnál, egy vastag könyvet böngészett. Nem volt egyértelmű, kit lehet kérdezni, kihez forduljak, ezért a köszönés után, annak, aki rám nézett, feltettem a kérdést: Állampolgárként hogy tudok a jelenleg folyó, bírák által tárgyalta ügyekről érdeklődni. A taláros mondtá, hogy a tárgyalások nyilvánosak, erre reflektáltam, hogy tudom megnézni, milyen tárgyalás folyik – erre oldalra nézve hozzáfűzte, hogy ez valóban jó kérdés... Amelyik ügyintézőre néztem, az nem válaszolt, hanem ránézett egy tőle idősebb hölgyre, aki érdeklődött: Pontosan milyen ügy iránt. Mondtam a jelenleg folyó ügyek iránt, és felé léptem az asztal mellé, hogy bemutatkozzam. Ekkor nagyon udvariatlanul, megfélemlítően, hangosan rám szólt: „Ide ne jöjjön már be, álljon meg az asztal mögött!” Ez egy kicsit lefagyasztott, zavaromban mosolyogva mondtam, hogy nem volt szándékom elkövetni ellene semmit. (Teljesen hatalmi játszmában éreztem magam.) Ezután hozzátettem, hogy elsősorban a partnerkapcsolati erőszakkal kapcsolatos ügyek érdekelnének. Mondtá, hogy menjek ki a portára és nézzem meg az aznapi tárgyalási jegyzéket. Megköszöntem, és megkérdeztem a nevét, megválaszolta, majd én is megmondtam az enyémet.



*Kint a biztonsági őrök ismét nagyon kedvesek voltak. Ideadták először a büntetőjogi, majd a polgári peres jegyzékeket. (Voltak ügyek a következő kategóriákban: BÜNTETŐ: emberölés, csalás, garázdaság stb. POLGÁRI: lakás kiürítése (de a város önkormányzata volt az egyik fél), válás stb. Kérdezték, hogy az egyetemről jöttem-e. Mondtam, hogy önkéntes vagyok. Kérdezték, hogy mennyire előre szeretném tudni a jegyzéket, mondtam, hogy lehetne-e egy héttel előtte. Mondták, hogy van már jegyzék, de lehet, hogy az még nem pontos. Azt ajánlják, hogy jöjsek 7.45-re aznap, és aztán ha kinéztem, hova szeretnék beülni, csak menjek oda a tárgyalóhoz, és mikor jön a bíró, szóljak neki, hogy be szeretnék menni. Papírt nem kell vigyem. Ennyi infóhoz sikerült elsőre jutni, most voltam először a Bíróság épületében.”*

A többi beszámoló alapján a személyes megjelenés nem volt kellemetlen; annyit mindenki elért, hogy a tárgyalási jegyzéket a portán megtekinthette, annak információi alapján megpróbálhattott olyan tárgyalást keresni, amely őt érdekli.

FB önkéntesünk kísérlete a távoltartási eljárások tervezhetőségét célozta. A monitorozás felidejében bekapcsolódva kísérletet tett arra, hogy megtudja, a fővárosi kerületi bíróságok milyen információt adnak egy meghatározott ügycsoport, a megelőző távoltartás témakörében. Tapasztalata nagyjából egységes volt, a válaszok így szóltak:

*Tisztelt ...! A 2014. ... napján e-mailen történt megkeresésére tájékoztatom, hogy a távoltartás vonatkozásában tartott meghallgatásról a nyilvánosság automatikusan nincs kizárva, de a felek azt kérhetik. Előre nem tervezettek a meghallgatási időpontok, ritka az előre benyújtott és kitűzött meghallgatás. Leggyakrabban pár órával előbb jut a bíróság tudomására a meghallgatást, mivel a rendőrség már ugyanarra a napra hozhatja a felet, mint amire a jelzés érkezik. Jelenleg – a fentiek alapján – nem tudunk előre időpontot közölni. 2014. ... napjától – esetlegesen - 10 órakor érdeklődni lehet a ..... melléken NN. irodavezetőnél, hogy van-e jelzés az adott napra távoltartás meghallgatásra.*

Más helyről:

*Tisztelt Hölgyem! A ..... Kerületi Bíróságon a 2009. évi LXXII. törvény alapján megelőző távoltartás eljárásban tart meghallgatást, mely meghallgatások nyilvánosak. Tekintettel arra, hogy ezen meghallgatások soron kívül kerülnek kitűzésre, a törvény által meghatározott határidőn belül, így konkrét időpontokat nem tudok Önnek megjelölni, hogy mely napon, milyen időpontban lesz meghallgatás. Javasolom, hogy a ... kezelőirodáján telefonon, a ... számon érdeklődjön és a következő napra vonatkozóan a kollégáim tudnak felvilágosítást adni, hogy lesz-e ilyen meghallgatás, és ha igen, akkor melyik tárgyalóteremben és mikor. Tájékoztatom, hogy előfordulhat, hogy amennyiben a jelenlévő felek (bántalmazott, illetve bántalmazó) a meghallgatáson a hallgatóság jelenlétéhez nem járul hozzá, úgy a meghallgatáson nem vehet részt. Tisztelettel NN.*

A fenti tájékoztatások a valóságnak megfelelőek, informatívak voltak. Egyes kerületi bíróságok a kérelmet a törvényszék elnökéhez továbbították. A Fővárosi Törvényszéktől önkéntesünk a mai napig nem kapott visszajelzést.

**Összességében megállapítható, hogy nem megfelelő a tárgyalásokról való állampolgári tájékoztató rendszer egyik információs csatornán keresztül sem. A tájékoztatás gyakorlatilag kizárólag az ügyfelek informálására épül, a bírósági dolgozók olyan kérdésekben mutatnak tanácsstalanságot, amelyek munkájuk mindennapi alapelemei közé tartoznak. Az érintettek kívüli laikus (nem média, nem joghallgatók) érdeklődésre a bíróságok egyáltalán nincsenek felkészülve.**

## • A képzést követő monitorozás

Az önkéntesek tevékenységének rendszerét a Bíróságfigyelő Kisokosban írjuk le kimerítően, a monitorozás nagyrészt ennek a forgatókönyvnek megfelelően történt. Az aktívvá váló önkéntesek aránya a képzésben részesültekhez képest nem volt magas. Országosan mindösszesen 14 önkéntes végzett úgy rendszeres megfigyelést, hogy arról ellenőrizhető módon számot is adott. Ebből 12 nő és 2 férfi. Nagy a szórás a tényleges teljesítményt illetően is. A legkevesebb tárgyaláslátogatás egy volt, míg a rekorder hat hónap alatt 98 tárgyaláson vett részt. Rajta kívül négyen vettek részt tíznél több tárgyaláson. A mérhetőség, pontos kontroll érdekében munkájukat strukturált megfigyelő lapokkal támogattuk.

## • A monitorozó lap

A megfigyelés a képzés által nyújtott tudásanyagra és attitűdre épül. Az Egyesület Államokban szerzett tapasztalatok nyomán, az ottani írásos jelentések és amerikai tapasztalattal rendelkező önkéntesünk javaslata alapján a megfigyelést olyan „monitorozó lapokkal” irányítottuk, amely az önkéntesek figyelmét egyes lényeges elemekre koncentrálja, de teret ad a szabad szöveges értékelésnek is. Az így megadott szempontok nem tudományosak, hanem kísérleti jellegűek, egyrészt ráirányítják az önkéntes figyelmét olyan dolgokra, amelyek nem magától értetődően fontosak számára, másrészt bizonyos kigyűjtéseket is lehetővé tesznek. A monitorozó lap alapadatai, szerkezete a következő:

### MONITOROZÓ LAP – TÁVOLTARTÁSI ÜGY

Önkéntes neve: \_\_\_\_\_ Dátum, helyszín: \_\_\_\_\_

Bíróság neve: \_\_\_\_\_ Bíró neve: \_\_\_\_\_

Várakozás során esemény: nem / igen: \_\_\_\_\_

Meghallgatás késve kezdődött: nem / igen, oka: \_\_\_\_\_, \_\_\_\_\_ perc

Meghallgatás nyilvános: igen / nem, ha nem, oka: \_\_\_\_\_

Bántalmazó: férfi / nő. Bántalmazott: férfi / nő. Gyermekek érintett: igen / nem.

Bántalmazó és bántalmazott kapcsolata: \_\_\_\_\_

A hozzátartozók közti erőszak áldozatát képviseli-e valaki: igen / nem.

Ennek van-e jelentősége az önkéntes szerint: van / nincs. Ok: \_\_\_\_\_

Megjelenés: mindenki / távolmaradt: \_\_\_\_\_

Távolmaradás miatti bírói intézkedések: \_\_\_\_\_

A meghallgatás eredménye: távoltartás elrendelése / kérelem elutasítása / egyéb, konkrétan: \_\_\_\_\_

Felkészültnek tűntek-e a résztvevők (bíró, ügyész, ügyvéd): igen / nem: \_\_\_\_\_

#### Az áldozattal való bánásmód a meghallgatás során:

A bíró részéről (felvilágosítások, kérdés módja, elég időt kap-e, áldozathibáztató attitűd, megjegyzések): \_\_\_\_\_

A többi résztvevő részéről: \_\_\_\_\_

A bíró reakciója, rendfenntartó intézkedései az áldozat védelmében: \_\_\_\_\_

#### Határozathozatal:

Az áldozat számára elfogadható döntés született? \_\_\_\_\_

A bíró indokolásának közérthetősége, az áldozatnak is szólt-e, adott-e neki megfelelő visszajelzést: \_\_\_\_\_

### **Összességében a bíró(ság) munkájával:**

Teljesen elégedett – inkább elégedett – semleges – inkább elégedetlen – nagyon elégedetlen.

**Az önkéntes megjegyzései:** (hogyan értesült a tárgyalásról; az ott szerzett tapasztalatok tárgyilagos leírása; az eljárás szabad szöveges értékelése)

Teljes időtartam: \_\_\_\_\_ óra

**Dátum, aláírás:**

A monitorozó lapot a három alapvető eljáráshoz képest alakítottuk ki: polgári eljárás, büntető eljárás, megelőző távoltartás iránt indult eljárás. A fenti mintához képest a peres ügyek lapjain fel kell tüntetni, hogy családon belüli/párkapcsolati erőszakos ügy-e, továbbá a felek eljárási státusza módosul. Az eltérő lapok pontos adattartalma a „Bíróségfigyelő Kisokos” fejezet végén található.

### **• Ügyek követése**

Általános volt, hogy a monitorozási időszak - mely 2014 februárjától, az ítélezési szünetig, 2014. július 15-ig tartott - korlátaiban folytán kevés ügyet tudtak önkénteseink végigkövetni, volt olyan is, amelyet csak szeptemberben, azaz „időn túl” fejezett be a bíróság, de ekkor is volt jelen monitorozó.

### **• Kapcsolat az áldozatokkal**

Az áldozatokkal a kapcsolat szinte természetes módon kialakulhat az ügyek azon részében, ahol a Patent Egyesület vagy a társszervezetek segítő munkája az odajutás alapja. Azonban ez teljesen az ügyfél kezdeményezésétől függ, az önkéntesek csak annyiban partnerek, hogy a párbeszédre hajlandók (ez egyéni döntés, volt olyan önkéntes, aki semlegessége megőrzése végett elzárkózott a kapcsolatfelvételtől).

Viszonylag ritka az az eset, amikor a korábbiól nem ismert áldozat és az önkéntes között kommunikáció indult és érdemi tapasztalatcsere történt. Volt azonban példa arra, hogy az önkéntes ily módon hatékony lelki segítséggel és információval (segélyszervezetek ajánlása, szórólapok átadása) tudta ellátni az áldozatot anélkül, hogy erre előre készült volna.

Az önkéntesek tapasztalatai, szabad szöveges beszámolóik igen különfélék, szerteágazók. Azokat, a monitorozó lapon megjelenő adattartalmak háttérét képező szempontok szerint értékeltük ki. A monitorozás jellemzőit először az eredmények értékelését, illetve az akadályokat bemutató fejezetekben, majd ezt követően a három fő csomópont mentén (nyilvánosság, közérthetőség, tisztességesség) mutatjuk be, ezt követően az önkéntesek visszajelzéseit, összefoglalóit elemezzük, és külön fejezetben kitérünk az áldozatok visszajelzéseire is.

### **• A monitorozás akadályai**

*„Maga egyébként kicsoda? Mondja csak a nevét? Mit csinál amúgy maga itt? Kit képvisel?” – egy bíró kérdései*

### **•• Belső nehézségek**

A monitorozás több helyen vallott kudarcot. Szegeden mindössze három fős csapat állt össze, amely azonban értékelhető működést nem végzett. Pécsen tizenkét önkéntes vett részt az első



képzésünkön, 2014. január 27-én. A képzést követően azonban – annak ellenére, vagy éppen amiatt, hogy az ügyszerzés mikéntjéről, nehézségeiről tájékoztatást kaptak – az önkéntesek nem kezdték meg tevékenységüket. Végül a koordinátorok kezdeményezésére egy aktív hónapot sikerült elérni, néhány értékelhető tárgyalással. Legfontosabb tanulsága ennek a csoportnak az, hogy a létszám mellett kell valamilyen ösztönző erő, mert a kedvetlenség legfontosabb oka a bíróságok tevékenységének, azaz a tárgyalásoknak a csekély transzparenciája – ez a csoport adta legékezebb bizonyosságát annak, hogy kellő tájékozódási lehetőség nélkül borzasztóan nehéz és fárasztó nekivágni a kívánt ügyek monitorozásának.

Nyíregyházán önkénteseink bírósági részről kedvező fogadtatásra találtak, a csekély aktivitást egyéb elfoglaltságok okozták.

Debreceni két önkéntesünk a legaktívabbak közé tartozott, amit a bíróság együttműködése sokáig elősegített. Egyikük már februárban szakmai munkájához is segítséget, kutatási engedélyt kapott a bíróságtól, így monitorozó tevékenységén felül egyéb munkát is végezhetett, amely a bíróságfigyeléstől természetesen elkülönült, annak részét nem képezte és az így szerzett adatokat sem oszthatta meg velünk.

Miskolcon két önkéntes tevékenykedett, csekély számbeli eredménnyel, de hatékony segítő részvételt nyújtva.

Budapesten a regisztrált, majd képzésen részt vett önkéntesek belső levelezőlistára kerültek, melyhez monitorozó naptár tartozott, így a tárgyalásokon – pár napra, olykor hetekre előre tervezhetően – a részvétel lehetősége adott volt. Ennek ellenére a kezdeti lelkesedés után, bár minden héten folyamatosan tudtunk tárgyalást biztosítani és ezt az önkéntesek saját kutatómunkájukkal kiegészítették, aktív, visszajelzett és ellenőrizhető megfigyelést pusztán hét önkéntes végzett.

Belső akadályként jelölhető meg az önkéntesek személyes körülményeiben beállt változások (pl. életkörülményeinek, tanulmányai helyének, lakóhelyének tartós megváltozása). Ilyen okból többen mondták le a részvételt. Egy joghallgató önkéntes utólag arról számolt be, hogy a kezdet kezdetén nagy nehézségbe ütközött, tevékenységét a bíróságon szóban megtiltották, erről azonban írásbeli beszámolót többszöri kérésünkre sem küldött, így története a feltételezések homályába vész. .

Kiemelendő, és a bántalmazott nők helyzetét jól illusztráló az az eset, amikor a bántalmazottként jelentkező önkéntes életében állt be kedvezőtlen változás. Az ő folyamatának leírása a következő: *„Szia! ... nem tudlak hívni és írni sem tudok mivel a telefonom is kikapcsolták. Sok minden történt, mióta nem beszéltünk elköltöztem a két kisfiammal és egyedül nevelem őket, nagyon súlyos dolgok történtek, mielőtt elköltöztem, de nem volt senki aki mellettem állt volna. ... A bíróságfigyelő tevékenység számomra egy nagyon ismeretlen teljesen idegen munka volt, nem tudtam mire számítsak, hogyan fogadnak, megszólhatnak-e vagy nem mit mondanak. Kicsit féltem is tőle eleinte, mint általában minden ismeretlentől idegenkedik az ember. Mivel én az egyetemre jártam, így nem okozott nehézséget az útiköltség ... Ami nagyon hátráltatott, az leginkább a nem megfelelő családi háttér, mert a volt élettársam folyamatosan kritizálta, hogy én önkénteskedem, semmivel nem segítette a munkámat, ahol lehetett le is „hordott” érte rendesen. Azután busszal nem lehet elég mobilisan közlekedni a buszmenetrendet és a tárgyalások időpontjait figyelembe véve. Nekem a kisfiam is nagyon sokat volt beteg akkoriban mikor jártam a bíróságra és az egyetemre ez is nagyon sok időt vett igénybe úgyhogy az előre tervezett programomat felborította. ... Összességében kb. 3 hét az amit kisebb nagyobb időkihagyásokkal be tudtam járni. De szívesen tettem és bár most egy kicsit nekem is nehezebb az életem de szívesen segítek nektek bármikor, amiben tudok.”*

## •• Külső akadályok

### ••• *A tájékozódás nehézségei, a párkapcsolati erőszak kategóriájának ismeretlensége*

A tájékozódás, a nyilvánosság problematikája az egyik elsődleges kérdés, amikor a hallgatóság tárgyalást keres. A szervezett egyetemi, középiskolai tárgyaláslátogatáshoz képest a bíróságfigyelő során a kívánt tárgyalások megközelítése sokkal több akadályba ütközik. Egyes önkéntesek kissé fejtelennek, szervezetlennek és érthetetlennek ítélték, miért nem kapnak készen tárgyalás-listát. Pontosan azért, mert ilyen „a valóságban” nincs, a nyilvánosságról szóló fejezetben jellemzettekén kívül **nincsenek olyan közérdekű közzétételi listák vagy egyéb teljes körű információforrások, melyek alapján a párkapcsolati vagy egyéb anti-diszkriminációs ügyek azonosíthatók és követhetők lennének.** Tekintettel arra, hogy jelenleg kizárólag a kapcsolati erőszak elnevezésű bűncselekmény és a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattartásról szóló ügyek esetében lehet egyértelműen tudni, hogy családon belüli erőszakkal érintett eset az eljárás tárgya, minden egyéb perben eshetőleges, hogy a bíróság észleli-e és ha igen, jelzi-e, hogy ilyen típusú ügy tárgyalására kerül sor.

A számok tükrében jól jellemzi ezt, amikor debreceni önkénteseink az első hónapban (február) kizárólag a tárgyalási jegyzék alapján tájékozódva hét (büntető, polgári) tárgyaláson vettek részt – ezek közül egy sem bizonyult kifejezetten családon belüli erőszakos ügynek, jöllehet egy esetben az apa alkoholizmusa miatti felügyelt kapcsolattartás szabályozására került sor. Számos példa akadt ugyanakkor arra, hogy a bírák részletes tájékoztatást adtak általánosságban is, előre konkrét ügyekben is, a bántalmazással összefüggő polgári és büntető ügyekről.

Olykor a bírák sajátos véleményyt formáltak a kérdésről, elegyítve igazságot féligazsággal: „...a Bírónő elmondása alapján nem merült fel az ügyben agresszió, felesleges bent lennünk. Kérésre elmondja, a heti tárgyalásait, ahol szintén nem merül fel agresszió. Kérdésre, hogy honnan derül ki a bíróság számára, hogy történt-e bántalmazás, elmondja, hogy ahol megegyezéssel jönnek a felek, ott csak a felek nyilatkozata a mérvadó. Ha felmerül a bántalmazás, akkor nekik is jelzési kötelezettségük van a Gyámhivatal felé. Válás során a felek kölcsönösen érzelmileg bántják egymást, szerinte ez emberi reakció. Régebbi ügyekben sem gyakori, hogy a bíróságnak tudomása lett volna bántalmazásról.” (KPZS 03.10.)

### ••• *A monitorozással kapcsolatos bírósági ellenkezés*

Eredeti terveink szerint a bíróságfigyelő munka a bíróságokkal való együttműködés keretében valósult volna meg, de legalábbis felhasználtuk volna a Bírónők Egyesületének segítségét. Az első kapcsolatfelvétel pozitív volt, később azonban ez a folyamat elakadt. Még 2013. október folyamán felvettük a kapcsolatot több törvényszékkal és egy ítéletáblával annak érdekében, hogy a programot támogassák. A bírósági elnökök nyitottak és együttműködőek voltak, azonban jelezték, hogy csak az Országos Bírósági Hivatal elnökének engedélyével működhetnek együtt a program során. A Bírónők Egyesülete elnökének megküldtük a projekt menetrendjét, tervezett célkitűzéseit.

2013. november elején levélben kerestük meg az OBH elnökét az együttműködés érdekében. Erre választ csak második megkeresésünkre, 2014. januárban kaptunk. Az elnök asszony levélben kifejti, hogy a céljaink egyeznek, azonban adatvédelmi aggályainak adott hangot, melyek miatt a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatósághoz (NAIH) fordult. Ennek indokaként olyan tényeket jelölt meg, amelyek nem szerepelnek a programban (pl. hogy ügyiratok

vizsgálata, ügyfelekkel való kapcsolatfelvétel lenne a célunk - ilyenek azonban nem szerepeltek a projektben, semmilyen személyes vagy üzazonosítást lehetővé tevő adatot nem gyűjtünk). Információink szerint az OBH elnöke körlevélben tiltotta meg a bíróságoknak az együttműködést az állítólagos adatvédelmi aggályok miatt. Ennek következtében a bíróságoktól további segítséget nem kértünk, és feltételezzük, hogy emiatt történt, hogy a szegedi és agyóri egyetem által kilátásba helyezett együttműködés nem jött létre. Sem az OBH-val, sem egyes bíróságokkal, sem a Bírók Egyesületével együttműködési megállapodást nem kötöttünk a projekt során. Egyedül a Kúria elnöke írt 2014. januárban megkeresésünkre válaszelevet, bár személyes bemutatkozásra ő sem adott lehetőséget.

A kapcsolatfelvétel tehát eredménytelen volt, ami arra indított minket, hogy az eredeti program terveinek megfelelően formális együttműködés nélkül, az önkéntesek motiváltságára, a bevonható egyének (bírák, ügyészek, ügyvédek) segítőkészségére alapozottan valósítsuk meg a projektet. A program tartalmának módosítására így nem volt szükség. Az OBH elutasító magatartása miatt visszatértünk eredeti - tisztán civil mozgalmi jellegű - elképzelésünkhöz, mely szerint a megfigyelendő tárgyalásokat bírák, ügyészek, ügyvédek, ügyfélként szereplő személyek jelzései alapján, valamint véletlenszerűen tájékozódva választjuk ki. Ez a megoldás sokkal jobban megfelel a program céljainak, sokkal valóságghűbben tükrözi azt, amit a bíróságok a tárgyalóteremben tesznek. A nyilvános tárgyalások megfigyelése akkor képezi le megfelelően, vegytisztán a valóságot, ha azt központilag nem ellenőrzik, arra a bírakat külön nem készítik fel. A teljes monitorozási időszakban segítettek munkánkat együttműködő bírák, ügyészek, ügyvédek.

Az egyedi esetek szintjén is leképeződött ez a „konfliktushelyzet”. Az egyik járásbíróságon önkéntesünk sikerrel, akadálytalanul monitorozott, munkáját a bírák segítették. Azonban a monitorozás egy pontján a bíróság együttműködése egyik napról a másikra megszűnt, amiről önkéntesünk az alábbi tájékoztatást adta:

Februárban ... „Reggel a monitorozó társamnak jelezték, hogy nem mehetünk be monitorozás miatt a tárgyalásokra, mert a Patent Egyesületnek nincs meg valamilyen engedélye. Az adatkezelés miatt, vagy valami hasonló. Azt az utasítást kaptuk, hogy keressük meg a törvényszék elnökét, és beszéljünk vele. Átmentünk a ... utcára, a Törvényszékre, ahol kerestük az elnököt. Mivel állítólag nem tudott minket fogadni, így Dr. NN. elnökhelyettes jött ki hozzánk. Be sem hívott az irodájába. Elkezdtek mondani, hogy miért jöttünk, de a hölgy meg sem hallgatott minket. Próbáltuk mondani, mi is a dolgunk, de a Patent Egyesületre hivatkozva közölte, hogy nem csinálhatjuk a dolgunkat, meg hogy nem írhatunk semmit, nem élhetünk vissza az adatokkal, hiába mondtuk, hogy nevek nem szerepelnek. Közölte, hogy országosan nem kaptunk engedélyt erre az egészre, és nem akarják, hogy a bíróságot zavargassuk, és nincs is ennek itt a helye. Nagyon lekezelő volt, és ha elkezdünk bármit mondani, közbeszólt, és elutasító volt. Közölte, hogy a családon belüli erőszak megoldása nem a bíróság dolga, arra megvannak a külön hatóságok, és megvan a helye az áldozatkezelésnek, ez nem a bíróságon kell, hogy történjen. Ez nem kérdőív kitöltés helye, és nem tölthetünk semmit. Továbbra sem tudtuk elmondani, hogy monitorozó lapokat töltünk, nem kérdőíveket. Közölte, hogy esetleg bekérdezkedhetünk, de nem jegyzetelhetünk, nem beszélhetünk. Közölte, hogy jelezzük a Patent Egyesületnek, hogy kérjen az Egyesület egy írásos engedélyt arról, hogy mi ott lehessünk.”

Április végén folytatódtak a megpróbáltatásai: „Aznapi kiírás alapján értesültem róla, hogy 10:00-tól a Járásbíróságon Dr. HH. bíró által tárgyalat kiskorú veszélyeztetésének büntettségével kapcsolatos nyílt tárgyalás lesz. A bírónő, szokás szerint késve érkezett. Várakozás közben a leíró kereste az egyik idézetet, és akkor tájékoztatott róla, hogy számomra is érdekes lehet az ügy. Közölte, hogy bírónő késik. A hangosbemondó rossz, így 10:10 perckor, amikor recsegést hallottunk, a vádlottal bementünk... volna, kopogás után benyitottam, közölte bírónő, hogy „Majd szólok, ha jönni kell” -

arrogánsan, és lekezelően. Meg kell jegyeztem, eddig semmi gond, probléma nem volt, nyugodtan tudtam nála is végezni a monitorozást, soha nem volt gond! Szóval, kiküldött minket, aztán 10:18 körül újra recsegés volt, amikre bementünk. Megint illedelmesen köszöntem, és indultam el hátra, ahol ülni szoktam. Ekkor bírónő lekezelően megkérdezte, hogy „Maga egyébként kicsoda? Mondja csak a nevét? Mit csinál amúgy maga itt? Kit képvisel?” Elkezdtem elmondani, hogy a Patent Egyesült, és a Norvég... Belém fojtotta a szót, és azt mondta, „Adjon már valami papírt nekem!”. nagyon arrogánsan, és lekezelően, mintha éppenséggel először járnék ott... Közben pedig mondta, hogy valami gond van a Patenttel, és amúgy meg az adatokat nem lehet beírni, és személyes adatok sehol nem szerepelhetnek...

Mondtam, neki, hogy monitorozó lapot kell kitöltenem, amin személyi adatok soha nem szerepelnek, meghatározott szempontok alapján kell monitorozást végezni. Odanyújtottam, kirántotta a kezemből, átfutotta, felállt, és ennyit mondott nagyon idegesen, és felemelt hangon: „Akkor most elrendelek 10 perc szünetet!”, és roppant nagy svunggal elviharzott a teremből. S minket is kiküldött, mármint engem, és a vádlottat. 5-8 perc múlva kb. visszaviharzott, bement a tárgyalóba, nagy csapkodva, bezárta az ajtót, majd a hangoson keresztül közölte, hogy visszajöhetünk. Bementünk, amikor is közölte, hogy én nem lehetek jelen, és távozzak. Mondtam neki, hogy elnöki engedéllyel vagyok jelen, és nem értem, hogy mi a probléma. A válasza: „Most voltam fenn, személyesen elnök Úrral beszéltem, és azt mondta, nem lehet itt. Vizsgálatásra!” Mondtam neki, hogy ezt nem értem, mert 3 hónapja folyamatos a munkám, és soha semmi baj nem volt. Válasza: „Vi-szont-látásra!!!! - mindez megalázó, lekezelő, arrogáns, kivagyokén stílusban.

Megköszöntem, és távoztam az elnöki irodához. A titkárnő közölte, hogy szerdán lesz elnök Úr, jelenleg házon kívül van, addig. Akkor jött az elnökhelyettes, akinek elmondtam mi történt. Mondta, hogy vele beszélt a bírónő. És azt beszélték meg, hogy hallgatósági engedélyünk van, monitorozást nem engedélyeznek, mert a Patentnek van valami engedély-problémája, és a törvényszék elnöke kiadott valami papírt nekik, hogy a monitorozást nem engedhetik meg. Arra kért, hogy kérjünk külön engedélyt a Törvényszék elnökétől, és ha az megvan, akkor jöhetek vissza, és csinálhatom a munkám. Megköszöntem, és távoztam.” Szerencsére, bár lendülete átmenetileg megtört, folytatta a monitorozást.

Más helyről nem érkezett ilyen negatív visszajelzés. Azonban több esetben jelezték a monitorozók, hogy nevüket – néhol személyi adataikat is! – a jegyzőkönyvben rögzítették, illetőleg mindenhol gyakori volt, hogy rákérdeztek kilétükre. Ilyenkor jellemzően csak arra szorítkoztak, nem tanú vagy érdekelt-e a jelenlevő önkéntes. Ez a kérdés természetesen indokolt. Ezen túl azonban a bíróság a hallgatóság kilétét nem firtathatja és semmilyen törvényi alapja nincs annak, hogy a hallgatóság nevét a bíróság a jegyzőkönyvben rögzítse. Csak olyan jelenlevőnek a neve rögzíthető, akinél érdekeltség felmerülhet, azaz eljárási szempontból jelentős a feltüntetése. Akadt önkéntes, aki egyetemi hallgatóként jelölte meg magát (ami igaz is volt), így akadálytalanul lehetett jelen, bár a név rögzítését ilyenkor sem biztos, hogy megúsza.

Számos példa akadt ugyanakkor arra, hogy a bírák részletes tájékoztatást adtak általánosságban is, előre konkrét ügyekben is, a bántalmazással összefüggő polgári és büntető ügyekről.

Olykor a bírák sajátos véleményt formáltak a kérdésről, elegyítve igazságot féligazsággal: „...a Bírónő elmondása alapján nem merült fel az ügyben agresszió, felesleges bent lennünk. Kérésre elmondja, a heti tárgyalásait, ahol szintén nem merül fel agresszió. Kérésre, hogy honnan derül ki a bíróság számára, hogy történt-e bántalmazás, elmondja, hogy ahol megegyezéssel jönnek a felek, ott csak a felek nyilatkozata a mérvadó. Ha felmerül a bántalmazás, akkor nekik is jelzési kötelezettségük van a Gyámhivatal felé. Válás során a felek kölcsönösen érzelmileg bántják egy-

mást, szerinte ez emberi reakció. Régebbi ügyekben sem gyakori, hogy a bíróságnak tudomása lett volna bántalmazásról.” (KPZS 03.10.)

A fenti idézet erős jelzés a bántalmazás láthatatlanságáról, de egyszersmind a láthatatlanná tételről is.

### ... *Zárt tárgyalás*

A monitorozás „természetes” akadálya a zárt tárgyalás. A nyilvánosság kizárása családon belüli erőszak miatti ügyekben igen könnyen kérhető – erkölcsi okból, magánélet védelmében, kiskorú érdekében. A bíróság döntése meglehetősen automatikus. Ennek részleteit külön fejezetben taglaljuk.



## AZ EREDMÉNYEK ÉRTÉKELÉSE

*„A bírónő, mint mindig, most is késve érkezik”-  
egy önkéntes megjegyzése*

A bíróságok monitorozása természetesen nem egzakt dolog és nem tudományos tevékenység. Az önkéntesek rendelkezésére álló monitorozó lapok olyan szempontokat, kérdéseket, össze-sítőket tartalmaznak, amelyek laikusok számára is értelmezhető tényezőkre összpontosítanak, így azok koncentrált megjelenítését utólag lehetővé teszik. A lapok pontosan annyira szólnak a megfigyelőnek, mint az értékelőnek. Az önkéntesek nem egy kísérlet résztvevői, tevékenysé-güket közvetlenül nem ellenőrzi senki. Így a lapok kitöltése, beküldése terén bizonytalanságok, hiányok mutatkoznak. Csak azon lapokat tudtuk összesíteni, amelyek szabályszerűen be lettek küldve, így bizonyára nem jelentéktelen adatmennyiség és sok értékes megfigyelés maradt ho-mályban.

Számszerűsítés helyett a megfigyelői jelentések tartalmi elemei azok, amelyek – jelen projekt során is, de tapasztalatok szerint az USA államaiban is – a leginkább informatívak arról, mit miként él át egy-egy laikus szemlélődő a bíróságon. Kiadványunkban is erre helyezzük a hang-súlyt, az összegezzetelen emberi tapasztalatra, nem pedig a pusztá számokra. Természetesen az egyedi tapasztalatok igen gyakran egy irányba mutatnak, általános tendenciákat jeleznek. Ez jellemző volt a bíróságfigyelés tapasztalataira is.

A számszerű adatok egyébként több okból is nehezen összesíthetők, bizonytalansági tényezőket mutatnak. Egyrészt a februári visszajelzések nyomán a monitorozó lapokat módosítottuk, így került fel pl. a bíróval való elégedettség mérése (teljesen elégedett/inkább elégedett/semleges/inkább elégedetlen/nagyon elégedetlen). Másrészt a számszerűsítés – mint minden statisztika – pont a program kísérleti-tapasztalati jellegét nem adja vissza.

### • Számszerűsíthetően értékelt adatok

Aktív önkéntesek száma 14 volt, ők azok, akik monitorozó lappal értékelhető megfigyelői mun-kát végeztek. Rajtuk kívül 3 számú önkéntes koordinátor és a monitorozásban nem, de admi-nisztrációban részt vevő további önkéntes tevékenykedett. Önkéntes munkaórák száma tisztán a monitorozáshoz kapcsolódóan kerekén 500 óra volt, melyből a koordinátor tevékenysége 84 óra, az önkéntesek tapasztalatcserélő workshopja 36 munkaórát tett ki. Nettó tárgyalási időtartam – a leadott lapok és kimutatások alapján – 380 óra volt.

Megfigyelt tárgyalások száma összesen: 205. A monitorozás tárgya szerinti tárgyalás ennél ke-veőbb volt, összesen 89.

Rendszeresen megfigyelt bíróságok száma: 2 vidéki (Debrecen, Miskolc), 3 budapesti (Budai Központi Kerületi Bíróság, Pesti Központi Kerületi Bíróság, Budapest Környéki Törvényszék). Olyan áldozatok száma, akiknek hatékony segítséget jelentett a jelenlét és ezt jelezték a megfi-gyelőknek vagy a szervezőknek, 5 volt, róluk külön szólunk.

Bevont bántalmazottak száma (megfigyelőként): 3, egyéb tevékenységre: 1 fő.

A tárgyalások értékelése az értékelőlapokon eldöntendő és kifejtendő kérdéseket is tartalmazott. Az ún. elégedettségi index a bírák munkáját – Budapesten – igen pozitív fényben tünteti fel és a tartalmi vizsgálat alapján azokon a lapokon, ahol az ötös skálán való értékelést az önkéntesek jelölték, a szabad szöveges beszámolóval ez az értékelés egybevágott. Budapesten ugyanis 52 tárgyalás közül 35 esetben jelöltek a skálán. A skálán bejelöltek alapján a bíró és a bíróság mun-kájával teljesen elégedett volt az önkéntes 12 esetben, inkább elégedett 13 esetben. Semlegesnek

jelöltek 4 tárgyalást, 5 kapott inkább elégedetlen jegyet és 1 „elégtelent”.

Ezzel szemben Debrecenben, ahol az önkéntesek 142 lapot küldtek be, egészen másként alakult az arány. Itt a témába tartozó összesen 35 tárgyalásról adott elégedettségi visszajelzés egészen kiegyenlített, büntető ügyszakban inkább kedvező, polgáriban semleges átlagot mutat, míg a távollattási ügyek bírói hozzáállása gyakorlatilag csak „nagyon elégedetlen” minősítést kapott. Az eltérés okát pontosan ismerjük. Budapesten az általunk kezelt ügyeken kívül elsősorban személyes ismeretség alapján szereztünk tárgyalásokat, így utóbbi információforrás a bíróválasztás révén a színvonalat javította, Debrecenben viszont teljességgel tapasztalati úton, jegyzék alapján kezdtek az önkéntesek – vélhetően az ő elégedettségük felel meg a „spontán” monitorozás átlagosan várható eredményeinek.

### • Minőségi megfigyelések

Minőségi „adatként” – nem számszerűsíthetően – tartjuk számon mindenekelőtt az önkéntesek saját szabad szöveges megjegyzéseit. Ezek nehezen lennének számszerűsíthetők, azonban ezek adják a program valódi tartalmát, valamint azt a többletet, amit az önkéntesek a programtól kaptak.

Itt olyan esetekre kell gondolnunk, amelyek az eset bírói kezelése során implicit módon vannak jelen. A láthatatlanság falát áttöri az önkéntes megérzése, mint KPZS: *„a bántalmazás nem volt kimondva, de számomra sejthető volt”* (03. 06.); *más ügyben felismeri a gazdasági erőszak jelenlétét az elhangzottakból (a nő mindig minimálbéres volt a közös vállalkozásban, most a nyugdíja minimális, és volt férjét nem tudja kitenni saját tulajdonú lakásából).*

HM 03.31. Az ügyész javasolja, hogy a sértett nő és az önkéntes beszélgessenek, kifejezésre juttatja, hogy az önkéntes jelenléte milyen fontos. Az önkéntes lelki megerősítést tudott adni a bántalmazottnak és felhívta a figyelmét a jogsegély, lelki segély lehetőségekre, valamint szórólappal látta el.

Eljárástípusonként eltérő megfigyeléseket rögzítettek önkénteseink.

### •• Polgári perek

Polgári perek közül önkénteseink – ha nem biztosra mentek – házassági, gyermekelhelyezési tárgyalásokra ültek be. Ezekben a perekben a legmagasabb a látencia és a leggyakoribb a nyilvánosság kizárása iránti indítvány. Számos esetben számolnak be a megfigyelők arról, hogy bár a tárgyalás nem szól róla, de „sejthető a bántalmazás”.

A bántalmazás kezelésmódjáról a tisztességes eljárásról szóló fejezetben írunk bővebben, de kiemelendő, sok pozitív tapasztalat került rögzítésre, mint pl. HM 03.18.: *„A férfi azt állítja, nem érti, mi a baj. A bíró nem javasolja már a mediációt, a békülést. Közli a férjjel, hogy fel kellene fognia, hogy ha nem megy, nem kellene erőltetni. Közli azt is, hogy az apa által kitalált anyánál történő családi közegben gyakorolt láthatásnak nincs értelme, a gyerekeknek meg kell érteni, hogy a szülők külön vannak. Nem szabad őket becsapni ilyen dolgokkal. Nagyon ésszerűen, és okosan érvel a bírónő a válás mellett, mert láthatóan nincs értelme a folytatásnak.”*

Jelentős számú ellenpélda is akad azonban, mint például egy apa által elkövetett incesztussal összefüggő polgári perben, ahol az apa pereli az anyát (HM 03.27.): *„A bíró inkább lekezelő. A legfontosabb információkat nem diktálja a jegyzőkönyvbe! A számára, vagy szerintem nem ide illő, vagy nem ide tartozó információkat, ami magára a konkrét ügyre, azaz a gyerekekkel történt szexuális aktusokra, és a gyerek élményeire vonatkoztak, azokra nem kíváncsi, félbeszakítja az alperes*

történetét, egyértelműen elutasít, és kihagyja ezeket a jegyzőkönyv feldiktálásból is. A bíró abszolút elutasítja a korábbi büntető ügy részleteinek feltárását, holott a gyerek maga utasítja el az apával való találkozást a vele történetek miatt. Az anyát már többször bírságolták a korábbi kapcsolattartás megghiúsulása miatt.”

## •• Büntető ügyek

Érzékelhető volt a lapok adatai alapján, hogy büntető ügyekben a tárgyalások sokkal kiegyenlítettebben irányítottak, a kereteket határozottabban jelölik ki a bírák. HM 03.25. (Zaklatás) „A bíró felkészült, tárgyilagos, nem részrehajló, de a vádlottat rá kell vezesse folyamatos visszakerdezéssel magára a zaklatás fogalmára, és a személyi szabadság megsértésének fogalmára egyaránt. Rávezeti a vádlottat, hogy az a zaklatás, hogy a 180 hívás, 200 sms, és 349 email nem normális, főleg nem egy hónapon belül, és hogy ehhez nem volt joga.”

Negatív ellenpélda persze itt is akadt, egy szexuális erőszak miatti ügy (PKKB) feljegyzése a bíró tárgyalási viselkedéséről: „olyan volt, mintha egy idősebb férfi puhatolózna egy fiatal lány intim magánéletében, amihez nincs joga”.

## •• Távoltartás iránti ügyek

A megelőző távoltartás iránt indult ügyek csekély számban, de annál informatívabb eredményekkel voltak jelen programunkban. Jellemzően nyilvánosan zajló meghallgatásokat rögzítettek az önkéntesek. Az elégedettségi faktor kirívóan alacsony volt. Ezen ügyekben, annak ellenére, hogy direkt témába vágóak és csakis hozzátartozók közötti erőszakról szólnak, igen magas a bírák sztereotip, áldozathibáztató megnyilvánulása, sokszor egyenesen kimondva súlyos vádak is megfogalmaztak az áldozatokkal szemben.

HM feljegyzéseiből idézünk, mindhárom távoltartásos ügy ugyanazon bírónál folyt. A bíró az önkéntesekkel kedves, közvetlen, mégis mindhárom esetben „inkább elégedetlen” minősítést kap áldozathibáztató eljárásmodja, döntései miatt.

03.12. Bántalmazó és bántalmazott kapcsolata: anya-gyerek viszony. a kapcsolat nem jó, a fiú elvált, alkoholist, és alkoholos állapotban nagyon agresszív. Az anya is pszichiátriai kezelés alatt áll. Véleményem szerint, ha a bántalmazott képviselővel érkezik, lett volna esélye a távoltartásra, mivel a bírónő 1 kalap alá veszi „az ilyeneket”, és szerinte nem megoldás a távoltartás. Holott kiváló eszköz lehetett volna egyrészt példastatuálásra a fiú előtt, másrészt pedig le tudtak volna csillapodni a kedélyek is, és lett volna lehetőség arra, hogy az anya a kisebbik fiával, ha csak átmenetileg is, de nyugodtabban éljen. A bíró részéről (felvilágosítások, kérdés módja, elég időt kap-e, áldozathibáztató attitűd, megjegyzések): Az áldozattal inkább lekezelő. Nem engedi, hogy végigmondja a dolgokat. Őt hibáztatja, hogy következtlen. A jegyzőkönyv diktálása során pontatlanul is diktál fel. A távoltartást nem rendeli el a bírónő. Azt mondja, nem ez a megoldás. Mihelyt lejár a rendőri távoltartás 72 órája, visszamehet a lakásba a fiú. Az anyát hibáztatja, hogy nem következetes. A bírónő kategorizál, és nem a bántalmazott érdekeit képviseli. Sőt nem is a bántalmazóét. A határozat egyik fél számára sem jó. A távoltartást nem rendeli el. Azt mondja, ezek mind egyformák. Nem is hallgatja meg a nőt rendesen. És a jegyzőkönyvben is elsiklik a nő által mondott információk felett, és pontatlanul diktál fel.

03.13. Az áldozattal inkább lekezelő. A bírónő a lelki terrort nem tartja erőszaknak. Szerinte ez egy ilyen család. Előző évben 20-szor volt náluk rendőri intézkedés. A bírónő azt mondja, inkább a bántalmazónak fogná szívésen a pártját. Szerinte a feleség provokál. Szerinte a lelki terror nem bántalmazás..., csak vitatkoznak, kiabálnak.



04.23. A bíró nem tűnik felkészültnek, a neveket sem pontosan tudja, sőt rosszul is olvassa fel, nincs tisztában az ügy részleteivel annak ellenére, hogy majdnem egy héttel a tárgyalás előtt érkezett be a bíróságra az ügy. Nem figyel a részletekre, és nem is diktálja fel az előző bántalmazásokat sem. Csak a rendőri feljelentést olvassa fel. A bírónő egy kalap alá vesz minden ilyen ügyet. Ezt az áldozatot türelmesen végighallgatja, de lekezelő. A tárgyalás végén újra megkérdezi a véleményemet, amikor az áldozat távozik, de igazán semmit nem befolyásol, amit én mondok. A bírónő egyértelműen, és továbbra is meg van győződve arról, hogy nem a bíróságnak kell megoldani a családi problémákat. Ezt a bántalmazottal is közölte a per során.

### • A legfontosabb szempontok

A legfontosabb szempontok alapelvek kérdésekkel állnak összefüggésben, és a monitorozás menete során kifejezetten tapasztalati úton jutottunk el oda, hogy éppen ezeket választottuk a kiértékelés vezérfonalául.

A **nyilvánosság** problematikájába önkénteseink már az első lépéseik során belebotlottak. Ez az az érték, amely a tárgyalások megközelíthetőségét, a tájékozódást, a transzparenciát foglalja össze.

A **közérthetőség** demokratikus alapelv, amely kiegészíti a nyilvánosság elvárását, hiszen a transzparencia csak úgy lehet teljes, ha az, amit a hatóságok tesznek, nem csak látható-hallható, de laikus számára érthető is. Laikus az ügyfél is, akinek a tárgyaláson a kérdés, a rendreutasítás, az ítélet szól – és laikus a közönség, a közösség, akiknek a történetekről joga van tudnia.

Végül az eljárások **tisztessége** nem csak alkotmányos alapelv, de az emberi szempont centrumába tartozik. Ez az, amit a laikusok is, és főleg ők, értékelhetnek, ha nem csupán a jogszabályok biztosította tisztességet kérjük számon, hanem tágabb értelemben az emberséget, az áldozatok megértését, a bűn elítélését és a tettek következményeinek érvényesítését, egyszóval az igazságszolgáltatást.

## • Nyilvánosság, transzparencia

A bíróságok tárgyalásainak nyilvánossága általában a sajtó általi megközelíthetőség aspektusából tematizálódik. A bíróságfigyelő program rávilágít arra, hogy a nyilvánosság az érdeklődő laikus közönség számára is lehet probléma. Sőt, mint azt korábban jeleztük, komoly akadályokba ütközik az az érdeklődő állampolgár, aki az utcáról akar a tárgyalóterembe betérni.

### •• Nyilvánosság a tárgyalás előtt

A nyilvánosság egyik alapeleme a hozzáférhetőség, az informálódáshoz való jog. Párkapcsolati erőszakos bírósági ügyek esetén ez az alapelem teljességgel hiányzik, nem ismerhető meg, hogy a bíróságok hol, mikor, milyen eljárási formában tartanak ilyen tárgyú meghallgatásokat.

Az önkéntesek számára ez sok esetben csalódással járt. Nehézséget okozott... „*amíg végre leesett a tantusz, hogy a szervezők azért nem segítenek a tárgyalási időpontok keresésében, mert épp az is egy tapasztalat, hogy nem tudunk meg semmit előre, és célirányosan bántalmazás tárgyalást találni szinte lehetetlen.*” (GZS)

A hozzáférhetőség hiányának, a tájékozódási lehetőség korlátozottságának az oka egyszerű, bár többrétű. A bíróság napi működését a tárgyalási jegyzékek foglalják össze (csakúgy, mint a világ számos országában). A tárgyalási jegyzék azonban Magyarországon nem közérdekű információ. A bíróságok számára nincs előírva, hogy a nyilvánosság számára előre hozzáférhetővé tegyék a tárgyalandó ügyek listáját.

Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (Infotv.) rendelkezései alapján a bíróságok azokat a közérdekű adatokat kötelesek közzétenni, amelyeket a törvény melléklete kötelezően előír. Ezek közül a szervezeti-személyi adatok (Infotv. 1. melléklet I. pont) kellően megismerhetők és az ügyelosztási rend címszó alatt informatívak is abban a körben, hogy mely bíró tárgyal pl. családjogi ügyeket. Mélységében azonban a családon belüli erőszakra szakosodás – ha van ilyen bármely bíróságon – nem állapítható meg. Az Infotv. 1. Melléklet II. pontjában felsorolt tevékenységi adatok ellenben egyáltalán nem a bíróságok működéséhez, tevékenységéhez szabottak. A 10. pont alapján csak a hirdetmények, közlemények közzététele kötelező. A bíróságok esetében a hirdetmények közzététele a monitorozás szempontjából irreleváns (a tárgyalási jegyzékeket ui. nem tekintjük hirdetménynek, az az ismeretlen helyen tartózkodó, elérhetetlen ügyfeleket, valamint az árveréseket fedi le). A közlemények kifejezés sem azonosítható a jegyzékkel, ezek ui. a bíróságok vezetése, illetve erre hivatott szervezeti egységei (pl. sajtóosztály) által közzétett közérdekű információk. Ebbe a körbe tartozik az ún. országos tárgyalási jegyzék, ami a bíróságok által a nyilvánosság szélesebb érdeklődésére számot tartható ügyeket teszi közzé. Programunk során az önkéntesek tudtak támaszkodni erre a szűk körű, de ebben a minőségben egyébként informatív közleményszerűre. Az összesített jegyzéken levő ügyek száma azonban töredéke az országosan tárgyalta családon belüli erőszakos ügyeknek.

### •• A tárgyalási jegyzék jogszabályi háttere

A tárgyalási jegyzék jogszabályi háttere nem törvényi szintű. Egyedül a bíróságok ügyvitelét szabályozó miniszteri rendelet nevesíti, a 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól (rövidítve BÜSZ). E rendelet 2. § 16. pontja szerint tárgyalási jegyzék: a tárgyalási napra kitűzött ügyekről tanácsonként (bíránként) készített jegyzék.

Továbbá: BÜSZ 19. § (1) A tárgyalási napra kitűzött ügyekről tanácsonként (bíránként) tárgyalási jegyzék készül. (2) A tárgyalási jegyzéken meg kell jelölni a kitűzött ügyek sorszámát, az ügyszámot, az ügy tárgyát, a tárgyalás időpontját, az esetleges ügyészégi ügyszámot és a peres felek, illetőleg a terhelt vagy eljárás alá vont személy nevét. Több felperes, alperes vagy terhelt, feljelentő, eljárás alá vont személy esetén elegendő az első helyen megnevezett nevét és társainak számát feltüntetni. A büntető tanács tárgyalási jegyzékén azt is fel kell tüntetni, hogy a tanács a kitűzött ügyben tárgyalást vagy nyilvános ülést tart-e. (3) A tárgyalási jegyzék egy példányát a tárgyalások megkezdése előtt a tárgyalóterem ajtajára ki kell függeszteni.

**Jelenleg tehát az a helyzet, hogy egy átlagos magyarországi bírósági tárgyalás a nyilvánosság számára a tárgyalás napján reggel 8 órától, a bírósági beléptetéstől kezdődően hozzáférhető. Amennyiben valaki célzottan keres tárgyalást, kénytelen egyéb módon informálódni, de a közérdekű adatok mintájára átfogó, előzetes tájékoztatásra nem jogosult.**

### **•• A tárgyalási jegyzék adattartalma**

Sajnos a fenti szabályozásból eredően a tárgyalási jegyzék adattartalma igen szűkös, és nem nyújt eligazítást azt illetően, hogy mely tárgyalások függhetnek össze a párkapcsolati erőszakkal. Csak valószínűsíthető, hogy a bontóper, gyermekelhelyezési per elnevezésű tárgyalások egy része összefügghet e témakörrel, de hogy melyik, azt senki sem tartja nyilván. Büntető ügyek esetén a bűncselekmény elnevezése (zaklatás, kapcsolati erőszak, kiskorú veszélyeztetése) adhat eligazítást.

Egyedül a megelőző távoltartás, mint ügycsoport, mutatja kétséget kizáróan az adott ügy családon belüli erőszakkal összefüggő jellegét, hiszen az adott nemperes eljárás a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvényen alapul. A rövid határidők miatt (három napon, illetve munkanapon belüli meghallgatás) érthető okból az ilyen eljárások nem tervezhetők, csupán az tudható egy-két nappal előre, hogy a bíróságon – ügyeleti rendszerben – ilyen ügyeket tárgyalnak.

Megjegyezzük, hogy családjogi ügyekben a felek gyakran nem hivatkoznak bántalmazásra akkor sem, amikor pedig az fennáll. Másfelől tapasztalatunk szerint a bíróságok saját pártatlanságukat úgy értelmezik, hogy nem foglalhatnak állást arról, vajon „bántalmazás”-e az erőszak, amit a felek az ügyben tematizálnak, vagy pedig kölcsönös „konfliktus”. Az informatika korában azonban valószínűsíthető, hogy megfelelő lajstromozással szűrhetővé válnának a bántalmazásos ügyek, hiszen hasonló szűrés végezhető lenne pl. a közvetítői eljárásra alkalmas ügyek esetén – a kettő szerintünk általában véve kizárja egymást, így a szűrés igazán logikusan mehetne végbe.

**Összefoglalóan: nincs hozzáférhető adat a párkapcsolati, családon belüli erőszak miatti ügyek tárgyalásairól.**

A tárgyalási jegyzék elkészítése egyébként kétféleképpen történik: szövegszerkesztővel, hagyományos módon, gyakran ez kerül ki a táblára, illetőleg informatikai megoldással, automatikusan, de papír alapon előállíthatóan. A tárgyalási jegyzék a bíróságok integrált informatikai rendszerében a bírák által vezetett perkönyv, tárgyalási napló elektronikus kitöltése útján is szükségképpen előáll. Ez a módszer megteremtené annak lehetőségét is, hogy a tárgyalási jegyzékek – bíróságonként, ügyszakonként, bíránként – folyamatosan frissítve elérhetők legyenek a nyilvánosság számára. Nem világos, hogy a jogalkotó a tevékenységi adatok körébe ezt a jogállamiság szempontjából kiemelkedő adatkört miért nem emeli be. Ennek nem elfogadható oka az, hogy az adott napra kitűzésre kerülő tárgyalások összessége egy folyamat révén alakul ki. A tárgyalás, mint alaptevékenység nyilvánossága olyan érték, amit törvényi szinten kell körülírni és az állampolgárok számára biztosítani.

**Kellő informatikai alapon elvileg minden tárgyalási jegyzék közzétehető lenne.** Itt kiemelendő, hogy az eljárási törvényekben meghatározott idézési, kézbesítési időhatárok (tárgyalási időközök) folytán a tárgyalási jegyzékek elvileg hetekkel a kitűzött időpontok előtt készen vannak, azokban minimális módosulások állhatnak elő.

Az Eötvös Károly Intézet 2010-ben, az akkori jogi környezetben, részletesen vizsgálta a tárgyalási jegyzék problematikáját:

[http://www.ekint.org/ekint\\_files/File/tanulmanyok/a\\_targyalasok\\_nyilvanossaga.pdf](http://www.ekint.org/ekint_files/File/tanulmanyok/a_targyalasok_nyilvanossaga.pdf).

Itt is felmerült a tárgyalási tevékenység, mint közérdekű információ és a jegyzéken megjelenő személyes adat feszültsége (érdekes módon a hirdetmények esetén a személyes adat védelme a közléshez fűződő érdekel szemben háttérbe szorul). Jelenleg nincs a jogalkotó által adott feloldás a közérdekűség és a védendő adatkörök között, ami csak olyan hibrid megoldásokat eredményezhetne, hogy személyes adatok nélkül kerülnek fel az internetes felületre a jegyzékek. E körben az EKInt kutatása óta megvalósult bírósági szervezeti változások sem hoztak előrelépést. A személyes adatok védelme egyébként nem megoldott a portán megtekinthető és a tárgyalóterem ajtaján kifüggesztett jegyzékek esetén sem. A közelmúltban erről vita folyt a sajtó által kamerázott jegyzékek nyilvánosságra hozatala/kitakarása témakörében. Ez a dilemma még élesebben mutatja a probléma megoldatlanságát.

A bíróságfigyelő program szemszögéből a tárgyalási jegyzék mizéria gyakorlatilag az előre tervezhetőség és az informálódás minimalizálását jelenti, ami miatt az önkénsekben joggal alakulhat ki olyan érzés, mintha a bíróságok „titkolóznának”. Erre az érzésre csak ráerősít az, ami a tárgyalásokon történik.

## ••Nyilvánosság a tárgyaláson

A nyilvános tárgyalás első fontos mozzanata a bíróság, az egyéb résztvevők bemutatása. Az önkénsek tapasztalták, hogy olykor az eljárási törvényben külön nevesített információk sem hangzanak el.

*„Kiemelném még azt is, hogy legtöbbször a bírók neveit nem is tudtam lejegyezni, mert vagy haddarva, gyorsan bemutatkoztak vagy egyáltalán nem mutatkoztak be.” (NI)*

A következő mozzanat a tárgyalás nyilvánosságára vonatkozó indítványok elbírálása. A nyilvánosság kizárása, mint az akadályok között említettük, a monitorozásnak egyszerre akadálya és a megfigyelés egyik fontos pontja. Ezzel az eszközzel a beszámolók szerint rendre élnek a bántalmazók. Megfigyelhető, hogy „semleges” ügyben ritkán került sor zárt tárgyalásra, míg a megfigyelés szemszögéből „kritikus” ügyekben gyakran.

## ••Zárt tárgyalás

Az önkénsek tapasztalatai szerint a zárt tárgyalás elrendelése nem hivatalból történik, hanem kérelemre, de a nyilvánosságot, a hallgatóság jelenlétét kifogásoló fél kérelmére a nyilvánosság kizárása szinte automatikus. Különösen így van ez, ha a bántalmazó tudja vagy gyanítja, hogy nem „egyszerű” hallgatóság van jelen, hanem az áldozat támogatóit sejtí a jelenlétükben.

*„Volt egy tárgyalás, amin nem tudtam részt venni, mert a vádlott nem volt hajlandó beengedni a megfigyelőket és zárt tárgyalást kért, a bíró pedig nem kérdezte meg a sértettet, hanem egyoldalúan a zárt tárgyalás mellett döntött.” (NI)*

Lehet érvelni azzal, hogy a fenti ügyben a sértettnek esetleg nem volt eljárási joga befolyásolni a döntést, azonban a bírói határozat elfogadását nagyban növeli a felek mindegyikének meghallgatása és a világos indokolás.

Olykor a nyilvánosság kizárása egy pillanat műve, HM 03.12.: „A bíró kérdés nélkül kiküld minket. A kislány sír (valószínű ő volt a sértett).”

Számszerűen a zárt tárgyalások száma nem volt magas. Miskolcon, Pécsen, Nyíregyházán minden tárgyalás nyilvános volt. Budapesten az 52 megfigyelt tárgyalásból 41 volt nyilvános. Debrecenben a témába vágó tárgyalások kb. ötöde volt zárt. Márciusban 11-ből 2 zárt, áprilisban a feljegyzések szerint valamennyi nyilvános – megjegyzendő, hogy áprilisban egy távoltartásos és kilenc büntető tárgyalásról van szó. A nyilvánosság kizárása minden esetben kérelemre, általában ügyvédi indítványra történt, legtöbbször polgári perekben.

Nagyon érdekes és az amerikai gyakorlatból is ismert példa az, amikor a tárgyalás nyilvános, azonban az önkéntesek valamely okból mégis önként elhagyják annak helyszínét. Ez az ok általában a sértett (áldozat) érdeke, az ő kímélete, amikor fontosabb érdek fűződik az ő jogai elősegítéséhez, mint a monitorozáshoz, különösen, amikor a hallgatóság jelenléte feszültséget kelt a bántalmazóban és ez áttevődhet másokra. Nálunk is történt ilyen, de furcsán kifacsarva, eljárásjogilag igen visszasan az egyik tárgyaláson:

KR 04.17.: „A (szülői felügyelet rendezése iránti) tárgyalás elején a bírónő megkérdezte, kik vagyunk, mondtam: hallgatóság. Mégis mi célból? Megismételtem: hallgatóság, a Norvég Civil Alap nővédelmi programjának részeként. Mire a felperes ügyvédje: A nővédelemnek nem a bíróság falain belül a helye. Kérte a tárgyalás zárttá tételét az érintett kiskorú miatt. A bírónő érzékenyen reagált, körbe akarta rendesen járni a kérdést, sem magát, sem a bíróságot nem akarta rossz színben feltüntetni a zárt tárgyalás elrendelésével. 5-10 percig olvasta az eljárási törvényt, majd azt mondta, konzultálnia kell a bíróság elnökével. Én mondtam, hogy önszántunkból is elmehetünk, mert érezhető a feszültség a jelenlétünk miatt a felpereséknél, és nem szeretnénk, ha ez az alperes kárára lenne. Az alperes mondta, hogy tőle maradhatunk. De a bírónő még mindig hezitált, majd megkért minket, hogy ha nem okoz gondot, éljünk az önkéntes felajánlásunkkal és menjünk el. Így tettünk.” Így az önkéntesek távozása az áldozat érdekében történt, de nem önszántunkból tették, hanem a bíró határozatlansága, döntésképtelensége miatt.

„Negatív rekordként” megemlítendő az a sajátos megoldás, amikor egy zárt, (média által is figyelemmel kísért) polgári peres tárgyalásra kívántak az önkéntesek bejutni, mely azonban a tárgyalási jegyzéken nem volt zárt tárgyalásként feltüntetve.

„A tárgyalás reggel 8-órára a ... terembe volt kitűzve. Időben érkeztem másik két társammal együtt, és a kérdéses terem előtt állva várakoztunk, ahol már három férfi állt –a felperes, ügyvédje, és egy harmadik férfi aki feltételezésünk szerint az alperes (élettárs) képviselője lehetett. 8 órakor - bár semmi sem utalt rá - az ajtó minden előzmény nélkül kinyílt, a három férfi belépett, majd az ajtó ugyanolyan hangtalanul be is csukódott mögöttük. Nem észleltük a bírónő közeledését – sőt őt magát nem is láttuk – nem hallottunk zárkattanással járó ajtó nyitást, tárgyalás megkezdését jelző felhívást (pl az érdekeltek, és egyéb jelenlévők terembe történő invitálását ) vagy az ajtó feletti hangszóró által történő „beszólítást” sem. Néhány percnyi tanakodás után már kétségtelenné vált, hogy kinn rekedtünk – személyes benyomásom az volt, hogy nem véletlenül – de miután nem idézett tanúk voltunk, még be sem kopoghattunk! Úgy döntöttünk, hogy kivárjuk a végét, hátha történik valami (pl a bíró az esetleges döntéshozatal idejére kiküldi a feleket és ily módon némi információ birtokába jutunk). Nem így történt. Hallani semmit nem tudtunk, a folyamatos jöves-menések, a szomszédos termekben történő tárgyalás kezdések vagy épp végződészek zajjal jártak – arra viszont épp jók voltak, hogy módunkban volt többszörösen megfigyelni, hogyan kezdődnek a tárgyalások, a bírók részéről milyen előzetes figyelemfelhívások történnek.

Nevezett bírónőnek a délelőtti folyamán - ezt követően - másik teremben volt kitűzött tárgyalása, így 10 óra után pár perccel nyílt az ajtó, elsőnek a felperes ügyvédje jött ki (helyesebben az, akit mi annak véltünk – nem ok nélkül) és sietve megszabadult a talárjától. A felperes ekkor még a te-



remben tartózkodott, és a nyitott ajtón át kihallatszott, hogy a bírónővel egyezkedik. Ezután kijött maga a felperes is, elég jó hangulatban és kedélyállapotban, majd ügyvédjével együtt megindultak a pár méterre lévő lift felé és lementek. Nagyjából ezzel egy időben lépett ki a teremből az alperes képviselője is. Miután valamennyien távoztak, utolsónak a bírónő jött ki, kulcsra zárta az ajtót, nem túl barátságosan végigmért minket amint ott ülünk az ajtóban (szubjektív megítélés részemről, mert lehet, hogy ezt csak én éreztem így, valójában ilyen az arckifejezése) és sietve megindult a 304-es terem felé, a következő tárgyalására. Kivártuk, hogy itt vajon hogyan történik a kezdés, de ez esetben nem volt „besurranás” – hangosan, jól érthetően, a hangszórót igénybe véve szólította be a feleket, megjelölve az időpontot és a szoba számát!

Személyes benyomásom alapján érzek némi szándékosságot az esetleges hallgatóság, ill. megfigyelők kinn rekesztésére, valószínűnek találom, az eddig megismertek alapján, hogy maga a bírónő is szeretett volna túl lenni az ügyön, minden feltűnés nélkül – és lezárni az ügyet: magyarul, jól jött neki, hogy senki sem fontoskodott, és nem zavarta a jelenlétével. Talán a bírónő tudatosan nem akarta felvállalni, hogy úgymond „kiküldi a jelenlévő hallgatóságot”, hiszen ez is sok mindent elmond az ügghöz való hozzáállásáról, ezért egyszerűbbnek látszott ez a megoldás?” (BÉ 02.20.)

Az eset nem egyedi, egy másik beszámoló szerint (KPZS 03.12.): „A Bírónő nem engedte meg a jelenlétünket, indoklást nem adott. A kérdésre, hogy zártkörű-e a tárgyalás azt mondta, hogy nem, de jelen esetben nem járul hozzá a jelenlétünkhöz.”

**Elengedhetetlen lenne a nyilvánosság kizárása kapcsán a sokkal egységesebb, szigorúbb, az okokat megkövetelő bírói hozzáállás.**

## •• A határozathirdetés nyilvánossága

Zárt tárgyalás esetén is alapszabály az ügydöntő határozat nyilvános kihirdetése. Ilyenkor az önkéntes számára alapvető annak megismerése, hogy az adott napon várható-e és mikor, ügydöntő határozat. Ennek közlésére a bíró semmilyen jogszabály alapján nem köteles, hiszen a hallgatóság számára annyi sem jár, mint a munkáját végző sajtómunkatársak számára.

NI (04.01.): „A bíró a bántalmazó kérésére automatikusan zárt tárgyalást rendelt el a családjogi ügyben. Az önkénteseket kiküldte, akik megvárták a tárgyalás végét. Ekkor derült ki, hogy határozat azon a napon nem születik, mert szakértőt rendelnek ki az ügyben – ami valószínűsíthetően előre látható volt.”

## •• A nyilvánosság egyéb területei

A programnak nem volt része sem az aktanyilvánosság, sem a sajtónyilvánosság. Azonban részproblémaként utalunk arra, hogy a nyilvánosan megtartott tárgyalások jegyzőkönyve ma Magyarországon nem nyilvános. A jegyzőkönyv, amely közhitelesen tartalmazza a tárgyaláson elhangzottakat, gyakorlatilag azonos adattartalmú a nyilvános tárgyalással, ahol pl. jegyzetet készíteni szabad. Maga a jegyzőkönyv azonban csak az ügyben félként érintettség esetén ismerhető meg. Ez önmagában hordozza azt a kérdést, hogy egy nyilvános esemény írásos megjelenítése vajon miért nem nyilvános? A kérdés nyitva marad, programunknak nem feladata ennek eldöntése, de megjegyzendő, hogy **az eljárások tisztességes voltába vetett közbizalmat bizonyára erősítené a jegyzőkönyvek valamilyen szintű nyilvánosságra hozatala.** Programunk szempontjából az ilyen nyilvánosság a monitorozás módszertanát, a monitorozói megfigyelések „viszsaellenőrzését” elősegítené.

A jegyzőkönyv nyilvánossága az EKInt fenti tanulmányának ajánlásai között is megfogalmazódik, mint igény és lehetőség. Ezt az elképzelést a magunk részéről csakis támogatni tudjuk.

Ellenérvként természetesen felvethető, hogy a nyilvános tárgyalás nem azonos a nyilvános jegyzőkönyvvel, utóbbi talán több visszaélésre adhat módot. Túl azon, hogy rossz szándék esetén a fél által kikért jegyzőkönyv úgyszólván eljut a megfelelő helyre, a nyilvánosságra hozott jegyzőkönyv a bíróságok transzparenciáját, az ügyfelek bizalmát csakis növelheti.

További érv a nyilvánosság mellett a jegyzőkönyvekkel kapcsolatos számtalan ügyfél-kifogás. Ez a monitorozás során sem ismeretlen: több esetben számoltak be az önkéntesek arról, hogy a bíró által diktált jegyzőkönyv nemhogy nem volt szó szerinti, de nem is adta vissza hűen az elhangzottakat. Amennyiben minden jegyzőkönyv esetében automatikus lenne a nyilvánosságra hozatal, úgy a jegyzőkönyvek igényessége, hitelessége valószínűsíthetően nőne.

## **•• A nyilvánosság problematikája a számok tükrében**

A nyilvánosság, azaz a megközelíthetőség, az informálódás anomáliái a monitorozás számszerű eredményei közt is megjelennek. Abban az esetben ugyanis, ha a hallgatóság nem „biztosra megy”, azaz nem előre megszervezetten indul el a tárgyalásra, hanem a monitorozás reggelén a tárgyalási jegyzék alapján „félíg vakon” ül be a tárgyalásokra, számos esetben jár úgy, hogy nem a témába vágó tárgyalást lát. Ennek rögzítését kértük az önkéntesektől és egyik fontos mozzanata, módszere a monitorozásnak a „véletlenszerű” tárgyalás-látogatás.

A véletlenszerűség persze nem abszolút, azt több tényező árnyalja. Egyrészt a tárgyalási jegyzék eleve ad némi támpontot azt illetően, hogy ne kötelmi polgári perre, ne lopás vétsége miatti büntető tárgyalásra ülünk be. Minden egyéb azonban részben a szerencsén múlik. További tényező az, hogy ismételt látogatások esetén már nem ennyire vegytiszta a kiválasztás, azt befolyásolja a megfigyelt bírák tipikus ügyeinek ismerete, a személyes kapcsolaton alapuló ajánlás, a tárgyalások folytatólágossága. Mindezeknek megfelelően nagy eltérések adódtak városonként a párkapcsolati/nem ilyen jellegű tárgyalások arányának mérése során, vagyis a primer eredményesség terén.

Budapesten – a Patent Egyesület által kezelt ügyek, a széles informálódási lehetőségeink folytán – a közös bíróságfigyelő naptárba igen nagy mennyiségű „biztos” ügy került. Így aránylag kevés alkalommal mentek feleslegesen a monitorozók a bíróságra. Ahogy az idő előrehaladt, a naptár használata biztosabbá vált és az önkéntesek jobban tájékozódtak, csökkent a „nem ilyen ügy” kategória aránya, inkább az első hónapban volt jellemző a szórás, az eltérő ügýtípus látogatása. A megfigyelt ügyek száma 52 volt. Ebből párkapcsolati jellegű ügyek száma összesen: 47. Nem ilyen jellegű, de a szórásba véletlenszerűen bekerültek száma mindössze 5.

Pécsett egy mérhető hónap akadt, melynek során a véletlenszerűen kiválasztott ügyek száma az értékelhető mennyiség alatti, csakúgy, mint Nyíregyháza esetén. Miskolcon egy önkéntesünk – áldozatsegítő munkája miatt is – mindig biztosra ment (3 tárgyaláson), míg a másik önkéntes spontán ügykeresései eredményeképpen párkapcsolati erőszakos tárgyalásról nem tudott beszámolni, csak az előre adottak esetén volt ebből a szempontból „eredményes”. A három város összesen 7 tárgyalásából 4 volt párkapcsolati erőszakos jellegű. A számadatok elenyésző volta ellenére a tartalmi tapasztalatok nagyon értékesek voltak.

Különösen érdekesen alakult a debreceni monitorozás, mert itt önkénteseink először véletlenszerűen, jegyzék alapján, majd egyre avatottabban monitoroztak. Az arányok itt a következőképpen alakultak. Az első hónapban, februárban egyetlen témába vágó tárgyalást sem találtak (7 ügy), azonban részletesen megismerkedtek a bírósággal, a tárgyalásokkal. Március közepéig az arány kb. azonos, 15-ből egy tárgyalás illik a témába. Ezután azonban nő az eredményesség, március hátralevő részében már a tárgyalások negyede családon belüli erőszak ügy. Összesen 40 tárgyalásból 11 volt témába illő ebben a hónapban. Áprilisban szintén a tárgyalások negyede,

41-ből 10 a párkapcsolati/családon belüli erőszakos ügyek száma, ez a 25 %-os arány stabilizálódott, majd végül 50 %-osra emelkedett.

A bírák segítőkészségének is köszönhetően a monitorozók egyre jobban mehettek biztosra, de ehhez több mint egy hónapos intenzív tevékenység kellett. Így is volt bíró, aki furcsa tájékoztatást adott (HM 03.10.): „A (polgári ügyszakos) bírónő tájékoztatott minket, hogy ez a tárgyalás sem kapcsolódik elvileg a monitorozás témájához. Majd végignézte a naplóját, s próbált „nekünk megfelelő ügyet” keresni, de beszélgetésünk során kiderült, hogy állítólag nem igazán szoktak ilyen tárgyalásai lenni. Elmondta, hogy ha kérdéses az ügy, próbál segítséget javasolnia családsegítőknél, tehát nyilvánvaló, hogy kérdéses esetekben a bírónő mediációt, és a probléma fölötti „szemhunyaszt” javasolná.”

## • Közérthetőség, kiszámíthatóság

*„Az a zaklatás, hogy a 180 hívás, 200 sms, és 349 e-mail nem normális, főleg nem egy hónapon belül” – bírói indokolás*

A bírósági eljárások nyilvánossága önmagában nem elégséges ahhoz, hogy az eljárások, az egyes eljárási cselekmények, a résztvevők ott tanúsított magatartása és így különösen a bírák munkája számon kérhető legyen. Ahhoz, hogy a – virtuális vagy valóságos – közönség/közösség hatékonyan és valóban kontrollálhassa a jogalkalmazók munkáját, a transzparenciának meg kell valósulnia a tettek kiszámíthatósága és a szavak, mondatok közérthetősége révén is.

Több olyan lényeges mozzanata volt a megfigyelésnek, ami az érthetőséget, közérthetőséget és kiszámíthatóságot célozta, és ezek a szempontok értelemszerűen részben átfedést mutatnak a nyilvánossággal, a tisztességes eljárás követelményével is.

## •• Várákozás

„A bírónő, mint mindig, most is késve érkezik” – kezdi beszámolóját önkéntesünk az egyik monitorozó lapon. Máshol, máskor: „A tárgyalás 15 perc késéssel kezdődött, nem volt különösebb oka, ez volt a negyedik tárgyalás az ügyben és mind késve kezdődött”. A várákozás okának megismerése nem csak közérzetjavító hatású, de fokozza a felek, tanúk fegyelmét is, továbbá kiküszöböli azt, hogy a késés okáról fantáziáljanak. A folyosói várákozás nem csak az elhúzódása miatt demoralizáló, hanem amiatt is, hogy a legtöbb ügyben nem gondoskodnak a bántalmazott biztonságáról, fizikai védelméről a bántalmazótól a várákozására szánt helyen. Egy térben-időben vannak jelen és minél hosszabb ideig, annál nagyobb az esélye az inzultusnak, illetve annak, hogy a bántalmazó nyomást gyakorol a bántalmazottra, így az pl. távoltartási kérelmét visszavonja, vallomástételét megtagadja.

A várákozás csúszás, késés nélkül is lehet tehát megterhelő. Például NI (02.27): „A várákozás során a vádlott megérkezett, vitázni kezdett a sértettel, majd számon kérte az önkénteseket az ottlétük miatt. Az eset azért is figyelemre méltó, mert a tárgyalásról az önkéntes előzetesen értesült, amikor megérkezett, addigra a tárgyalási jegyzéken az ügyet áthúzták. Az áldozat (magánvádlóként szerepelt az eljárásban) elmondta a monitorozónak, hogy ő maga kérte az eljárás megszüntetését, mert a vádlott az otthonukban jelenleg is fenyegeti, és lelki állapota nem volt megfelelő a tárgyaláshoz. A vádlott hangoskodását az a bíró szakította félbe, aki az ügyet tárgyalta volna...”

Vagy HM 03.31.: „A felek megérkeztek, a vádlott leül a sértett lánya mellé, és „jópofizik”, tudván, hogy az anya szívéhez a gyerekein keresztül vezet az út, és próbálja manipulálni az anyát, hátha visszavonja a vallomását.”



## •• Kezdés, késés, csúszás

Számos esetben jegyezték fel a megfigyelők a tárgyalás kezdésének késését, csúszását. Ennek érthető okát az esetek jelentéktelen hányadában tudták megjelölni. A pontatlanság a bíróság esetében nem pusztán tiszteletlenség vagy az elfoglaltságból, leterheltségből adódó szükségszerűség. A bíró késése – kellő magyarázat nélkül – a hatalmi helyzettel való visszaélésként jelenik meg a felek számára. A bíró megteheti azt, indok nélkül, amit ők nem, amitől az idézésben dörgedelmek intik őket. Minden késés, indokolatlan szünet csökkenti a bíróság iránti bizalom lehetőségét, növeli a bizonytalanságot. Kérdés, vajon ezt tudatosan vagy nem tudatosan használják-e a bírák, erre a program értelemszerűen választ nem kínál. Megjegyzendő azonban, hogy amikor az önkéntes a lapot úgy kezdi, hogy „a bíró szokása szerint késett”, az az ügyfél számára bizonyára nem jelenthet pozitívumot.

A késésnek a monitorozó bejutására is lehet hatása, HM 07.08.: *„15 perces késésnél tartottunk, amikor a bírónő kísértált az előző tárgyalás ítélethozatalának szünetében. Elment lassan, komótosan a büfébe, ekkor mentem vele szembe. Lassan, nyugodtan sétált, köszöntem neki tisztelettel tudóan, és rám förmedt elég arrogánsan, hogy most mindenre van idő, csak magára nincs... A hangneme miatt nem rizikóztam meg egy nagyobb elutasítást, vagy ennél durvább dolgot, így kihagytam a 28 perces kezdéshez képesti csúszás után a tárgyalást. A bírónő alapvetően rendszeresen késik. Jelen esetben az előző tárgyalás csúszása miatt volt késve kezdés.”*

## •• Ki kicsoda

A bíró bemutatkozása, a felek bemutatása az eljárás első mozzanata. A nyilvánosság hiányára utal a bemutatkozás/bemutatás hiánya. Ilyenkor a megfigyelő az eljárás menetében azonosítja, ki kicsoda.

## •• Artikuláció

Érdekes megfigyelés ugyanazon bíró „kétféle” viselkedése (NI 03.01.): *a tárgyalás során halkán, érthetetlenül beszél, hadar, de az ítéletet teljesen érthetően, világosan indokolja.*

Hasonló ÁD (02.21.) megfigyelése, ahol *a bíró motyog az eljárás során, majd a vádlottal szemben pikírt, míg az ítélethirdetéskor érthető, korrekt.*

## •• Indokolás

A határozatok közérthetősége elsősorban azok indokolásából derül ki, hiszen maguk a döntések viszonylag kötött szövegezéssel készülnek (ún. rendelkező rész). Az indokolás milyensége dönti el, hogy a döntés a bántalmazónak/bántalmazottnak, illetve a hallgatóságnak szól-e vagy csak a szakmabelieknek.

*„A bíróság miután visszavonult ítélethozásra, meghozta az ítéletet: a vádlottat különös kegyetlenséggel elkövetett ember ölési kísérlet vádjában bűnösnek találta és 10 év börtön büntetésre ítélte. A bírónő a hallgatóság számára is teljes mértékben érthető módon indokolta a döntést. Vádlottat is megkérdezte, hogy érthető-e számára az ítélet. A bírónő emberséggel beszélt a vádlottal, de hangsúlyozta, hogy elítéli azt amit tett.”* (GÁ 03.25.)

## •• A bántalmazás figyelmen kívül hagyása

Végül ki kell emelnünk azt a témánk szempontjából különösen releváns megfigyelést, hogy akár polgári, akár büntető ügyről van szó, a bántalmazás csak akkor tematizálódik és válik kifejezetten témává, ha azt valamelyik fél mintegy kikényszeríti. Büntető ügyekben ezt a kényszert a vád jelenti. Polgári ügyekben ez sokkal nehezebb, gyakran ütközik a bántalmazásra hivatkozó fél a hallgatás, értetlenség vagy a nyílt elutasítás falába.

Az önkéntesek is érzékelték ezt, és több olyan megfigyelést rögzítettek, ahol maguk sem tudták párkapcsolati erőszakosként jelölni az ügyet, mégis átsejlett a peren a bántalmazás. Mint pl. HM 07.09.: *„Láthatóan agresszív a férfi, és gyakorlatilag a saját létfenntartásán túl semmi sem érdekli. A közös ház költségeit nem fizeti, de balhézott, hogy onnan állítólag kitették. Tipikusan az, aki elvárja a feleségétől, hogy tűrje meg anélkül, hogy bármit is fizet, vagy bármit letesz az asztalra... mindezek fényében a házasságuk sem hiszem, hogy bántalmazás-mentes lehetett..., ha más nem, lelki terror biztosan volt.”* – Mindez azonban nem jelenik meg a bíróság hozzáállásában, sem pedig abban, ahogyan a tárgyalást levezetik, keretek között tartják. A bántalmazás láthatatlan maradt...

## • Tisztességes eljárás

*„Olyan volt, mintha egy idősebb férfi puhatolózna egy fiatal lány intim magánéletében, amihez nincs joga”- egy monitorozó megjegyzése*

A tisztességes eljárásnak értelemszerűen része a nyilvánosság, a közérthetőség, azonban ennél sokkal többet jelent. Itt járunk a legközelebb az emberi tényezőhöz, a bírák és más hivatalos személyek előítéleteihez, sztereotípiáihoz, direkt vagy öntudatlan áldozathibáztató attitűdjeihez. Szoros értelemben az eljárások tisztességét azokon a beszámolókon keresztül ítéltük meg, amelyeket a megfigyelői jelentések akár előre rögzített kérdésre adott válaszként, akár a monitorozó ad hoc megjegyzéseiként tartalmaznak.

## •• A hatalmi struktúra megmerevítése

A bíró eleve hatalmi pozícióban van a tárgyaláson – erre kedve szerint erősít rá, és érdekes módon megfigyelhető, hogy a gyengébb ellenállás felé hangsúlyozza.

A hatalmi helyzetből, erőből tárgyalás olyan helyzetekben is szignifikáns, amikor egyébként nincs nyílt megalázás, vagy amikor maga az áldozat a helyzetet pozitívnak értékeli. Így VE törvényszéki tárgyalásának (családjog, gyermekelhelyezés) az áldozat felperesként az elsőfokú eljárás megpróbáltatásaihoz képest a másodfokú törvényszéki tárgyalást pozitívnak élte meg. Önkéntesünk azonban számos negatívumot rögzített. A tanácsvezető bíró többször tett fel támadó, rendreutasító kérdést, pl. kapcsolattartás *„most már szerdán se legyen? és később már hétfőig se legyen? Vagy: „hát ez nem jó válasz...”* Ezzel szemben a másik felet nem érte ilyen inzultus. Ő nyugodtan fogalmazhatott, ahogy akart: a felperes *„nekem jött”, „sipítozás volt”, a felperes „kellően felhúzta magát és kiköpött”*.

## •• Emberi méltóság sérelme

A monitorozók nem csak az áldozatot, de az elkövetőt sértő mozzanatokot is rögzítik, ez nem is mellőzhető, ha az egész eljárást átszővi a tiszteletlen hangnem. ÁD (02.21.): *A bíró a vádlottal enyhén lekezelően beszélt... „ez most nem jött össze sajnos”, mondta a védekezésére, „hány évre számított egyébként?” stb.*

Ellenpéldák, humánus bánásmód is bőven került jegyzetelésre.

KPZS 03-12.: *A bírónő nagyon segítőkész volt a felperessel és gyermekével. A gyermeknek adott papírt, ceruzát, szépen, kedvesen beszélt vele. Az egész tárgyalás hangneme nagyon barátságos volt, a bírónő kedvesen és segítőkészen kérdezett a felperestől, sokat mosolygott. Inkább beszélgetés zajlott, mint meghallgatás. Nagyon humánus tárgyalás volt, a bírónőn semmilyen elítélés, meglepődés nem látszódott az alperesre vonatkozóan. Ennél a bírónőnél már többször is voltunk, úgy tűnik, hogy neki ez a tárgyalási stílusa, ami számomra nagyon szimpatikus, annak ellenére, hogy minket felszólított a jegyzetelés tilalmára. – A beszámoló tartalmilag azonos az egyidejűleg jelenlévő másik monitorozóéval.*

## •• Direkt áldozathibáztatás a tárgyalás, kérdéses során

KPZS 03. 12-i beszámolója egy távoltartási eljárásról:

*„Várakozás során a felek egymás mellett ülnek a padon, nem szólnak egymáshoz, a férfi egész testében remeg. ... A bírónő elmondás alapján a bíróságnak nem feladata a megoldás keresése, ezt a feleknek kell megoldani. A bántalmazónak nincs más hajléka, hajléktalanná válna. A bíró csak akkor hagyta szóhoz jutni az áldozatot, ha adott rá engedélyt, többször helyreutasította. Mindig érthetően kérdez, de elutasítóan. A jegyzőkönyvbe nem ugyanazt diktálja, mint amit az áldozat mond: a bíró szerint nem emlékszik az ütések helyére. Az elkövető többször is bocsánatot kér, mentegetőzik, szabadkozik, mindent megígér. Az elvonó kúrát, és gyógyszeres kezelést is, amit a bírónő javasolt. De közli, hogy az elvonó kúrára nem tud elmenni, mert közmunkaprogramban kell részt vennie. A bíró egyformán elutasító volt mind a két féllel. **Szerinte az áldozat a hibás, mert nem következetes, és miért nem jelentette fel már korábban is.** Döntés: Mivel az elkövetőnek nincs szállása, ezért a bíró nem hosszabbítja meg a rendőrség által előírt távoltartás hosszát. Szerinte a bíróságnak nem feladata a probléma megoldás, ezt nekik kell megoldani, és nem a rendszert terhelni vele.”* – A bíró nagyon elégedetlen minősítést kapott a monitorozótól.

## •• Sztereotípiák

KPZS 02.27.: *„A tárgyalás szünetében az ügyvédnök érdeklődött a tevékenységünkről, pontosan mit is képviselünk. Javaslatot adott, hogy hogyan tudunk ügyeket találni, illetve elmondta, hogy bántalmazás esetében előfordul az is a nők részéről, hogy szándékosan neki mennek tárgyaknak, vagy kiprovokálják a verést, hogy legyen orvosi jegyzőkönyvük a bírósági eljárás során.”*

KPZS 03.17.: *„A szünetben bent maradhatunk, a bírónő elmondja, hogy reggel volt egy bántalmazással kapcsolatos tárgyalása. A következő ügyet átnézi, beleolvas, közben beszélgetünk. Bántalmazást tartalmaz az ügy. 4 gyerek, „minek szül az ilyenek gyereket? Van ennek értelme?”*

Önkénteseink sajnos többször is találkoztak ilyen hozzáállással, a tárgyaláson, illetve a szünetek kótetlen beszélgetései során.

## •• Az áldozattal szembeni durvaság és annak megengedése (rendfenntartás)

KPZS 03.27. „A bíró többször szavába vágott az alperesnek, nem engedte, hogy mondja a bántalmazásokat, a gyermeket ért és az ő sérelmére elkövetett sem. Ragaszkodott az időbeli események leírásához, hogy mikor milyen cikk jelent meg, mikor volt a láthatás biztosítva. A bíró teljesen elutasító volt az alperessel.”

HM 07.03.: Gyermektartási, kapcsolattartási ügy. „Az apa ügyvédje nő, annyira ellenséges a feleséggel, hogy már fájt. És a nő mellett senki nincs, nincs, aki melléálljon, és ez nincs rendjén. Alkalmi munkákat tud fogadni, faházban élnek. Az ügyvéd rendszeresen ráförmed, degradálja és ha kell valami papírt adjon a nőnek, ledobja mellé. Egyértelmű az utálat, és úgy is állítják be a tárgyaláson, hogy az anya le akarja húzni a férjet.” A bíró semmilyen intézkedést nem tesz a nő védelmében.

HM 04.08. büntető ügy: „Az ügyvédnő a sértettel szemben arrogáns, lekezelő, és az ügyet véleményem szerint nem a helyén kezeli. Szakszavakat használ, amire a bíró úr felszólítja, hogy ezt ne tegye. A kérdése mindösszesen az, hogy ha annyira nagy baj volt a párjával, miért nem hagyta ott hamarabb, és miért nem vált el hamarabb. ... A bíró reakciója, rendfenntartó intézkedései az áldozat védelmében: Az ügyvédnőt leállítja, mert arrogáns, felszólítja, hogy szakszavakat ne használjon. A férjnek elmagyarázza, mit tett, és miért nem helyes ez. Végig higgadt, minden esetben, amikor szükséges, körbeír mindent, szájbarágósan magyaráz.” Íme egy pozitív ellenpélda – ismét egy büntető ügyből. „Az ügyvéd áldozathibáztató megnyilvánulásainak a bíró szabott határt.”

## •• A bántalmazás témájának eltüntetése

A bántalmazás tematizálását a bíró szélsőséges esetben olyankor is megtiltja, amikor maga a bántalmazás az egyetlen téma. Ilyen eset (HM 04.23.) történt egy könnyű testi sértés miatti magánvádas békítő meghallgatáson, ahol „magáról a bántalmazásról szó sem eshet, erre figyelmeztet a bírónő. Közli, hogy ez egy lehetséges békítő tárgyalás, és szimplán adategyeztetés, és arra szolgál, hogy esetlegesen vonja vissza a feleség a feljelentést.” A bíró letiltja a bántalmazót is: „A férfi orvosszakértői bizonyítási eljárást kér, mert ő nem bántalmazta a feleségét. amikor elkezdene mesélni, a bírónő rendre teremti, és utasítja, nem beszélhet a bántalmazásról.” Az önkéntes nagyon elégedetlen minősítést ad: „Nem fér a fejembe, hogy bántalmazás esetén miért kell a békítő tárgyalás, és mi ez a jobban jársz, ha visszavonod, és ne legyen büntető eljárás-módszer?” A bíró az ún. békítő tárgyalást tehát – ahol valóban nincs helye bizonyításnak, de semmi sem tiltja az ügyről való nyilatkozatot – olyan irányba terelte, mellyel azt érzékeltette, hogy az ügy tárgyát képező bántalmazásról nem lehet szó, ellenben a békülés, a feljelentés visszavonása kívánatos színben tűnik fel. Ezt a célt nem érte el, talán mert a bántalmazottnak volt jogi képviselője...

Ide tartoznak azonban mindazon – más összefüggésben idézett – bírói megnyilvánulások, melyek szerint „nem gyakori” a párkapcsolati erőszak, illetve ha a felek nem hozzák fel, nem ismerhető meg a jelenség. Valóban. Tudnunk kell azonban, hogy megfelelően képzett szakember egy megegyezéssel első bontóperi tárgyaláson is fel tudja ismerni a felek közötti hatalmi viszonyt, és abból alappal tud következtetni a bántalmazás tényére.

## •• Áldozatellenes döntések

A bírói döntés nem feltétlenül kedvező az áldozat számára. Az anyagi és eljárási törvények minden jogágban meghatározzák, mi a jogsértés és azt miként kell bizonyítani. Így értelemszerűen előfordul, nem is kis számban, az áldozat számára kedvezőtlen határozat, kérelmének elutasítása, a terhelt felmentése, az áldozatra hátrányos rendelkezés (pl. gyermekelhelyezés). Ilyen ese-



tekben rendkívül lényeges a bírói indokolás mikéntje. Erről a közérthetőség körében is szóltunk, a tisztességes eljárás keretében azt kell kiemelni, hogy **a bírói döntés magyarázattal kell szolgáljon az áldozatnak akkor is, ha nem ad neki igazat.** Kifejezésre kell juttatnia a bántalmazás elítélését minden esetben és világosan ki kell fejtenie, hogy milyen indokok alapján hozta meg a kedvezőtlen döntést.

„A vád szerint a vádlott 3 éves kislány ellen követett el szemérem elleni erőszakot. Az ítélethezason nem jelent meg a sértett édesanyja. Az ügyész közel másfélórás vádbeszédet tartott. A bíró arcán a beszéd alatt többször kiült az unalom, látványosan unta a beszédet. Véleményem szerint ez a fajta viselkedés nem elfogadható egy bíró részéről. A védő beszéde után, amely körülbelül 10 perces volt, a bíróság visszavonult az ítélethezásra. A bíróság felmentette a vádlottat minden vád alól. Indoklása szerint nem volt megfelelő bizonyíték ellene, illetőleg a kislány édesanyja több esetben magának ellentmondó tanúvallomást tett. A bíró személye számomra nem volt szimpatikus, sok esetben úgy tűnt, hogy ironizál, és minősíti a kislány édesanyjának viselkedését, negatív irányban.” (GÁ 04.02.)

HM 05.28: A férfi ellen zaklatás miatt indult eljárás, a bíróság felmentette. Most a gyermekekkel való kapcsolattartás a per tárgya. A férfi ideges, a tárgyalás során bekiabál, direkt a nőhöz beszél – a bíró minden esetben rendreutasítja. „A gyerekek láthatásánál, és a kapcsolattartásban kizárólag a gyerekek érdekeit nézik, és a bírónő külön ki is hangsúlyozza, hogy annak ellenére, hogy a felek még csak normál kommunikációra sem képesek, a gyerekeknek szükségük van az apjukra. Kéri az anyát is legyen rugalmas, mert nem sajátíthatja ki a gyerekeket. A kapcsolattartást a fokozatosság elve alapján próbálják kialakítani, és egyeztetni. A tárgyalás közben szünetet rendel el a bírónő, vagyis szünetet kérnek a peres felek képviselői, mert kinn dűlőre akarnak jutni a kapcsolattartás részleteiben. Az eredmény a fokozatosság elve alapján 4 havonta növekvő, 2 heti láthatás, egyre nyúló idő intervallummal, 1 év elteltével lehetőség ottalvásra a gyerekeknek. ... persze, az anyuka nem örül neki, hogy ezzel az emberrel kell, hogy találkozzanak a gyerekei, mert jelenleg félelmet kelt bennük az apa.” Jelen esetben tehát az anya számára a döntés felemás, engednie kell a gyermekeket egy nem biztonságos kapcsolattartásra – a bírói döntés ellenben a bírói gyakorlat kezei között rugalmas, fokozatos és ezt a hallgatóság számára is meggyőzően tudja közvetíteni.

Nagyon érdekes eset, amikor a monitorozók nem családon belüli, de nő elleni erőszak tárgyalásán vannak jelen. HM 06.05.: „Fiatal lány (azt hiszem 17 éves kb) disco-ból haza busszal ment. A disco-ból az egyik fiú ugyanazzal a busszal ment, s leszállt ott, ahol a lány. A lánynak ez nem tűnt fel, de a lépcsőházban már észlelte a követést. ... a fiú elkapta, közönségre akarta kényszeríteni (alpári, közönséges szavakkal) megfenyegetvén, ha nem teszi a kezében lévő kulcsot a fejébe nyomja. A lánynak sikerült a földszinti lakóhoz bedörömbölni, miközben valahogy a fiú által fejszerűséget, és orrcsont-törést szenvedett. A szomszéd kihívta a rendőrséget, a kislány felment a saját emeletükre, a lakásukba, ahol szólt a családjának. A lány sérüléseiről látletet készült. A bántalmazó jelenleg börtönben van.” ... A védő igyekszik a sértettet összezavarni: nagyon arrogáns, lekezelő, és az áldozat, illetve a tanúk felé intézett kérdései legnagyobb részt nem is kapcsolódtak az üggyhöz, nem voltak egyértelműek, és a bántalmazottat vonta folyamatosan kérdőre ilyen kérdésekkel pl.: Miért épp arra akart elfutni, miért épp oda kopogott be, ahová a lépcsőházban bekopogott, miért ment ki a hátsó kijáraton, mennyi időbe telik a kapucsengőn a kapukódot beütni?, hasonlók. ... A bíró az arroganciát elutasítja, a bántalmazott védelmében elutasítja a vádlott ügyvédjének kérdéseit, illetve pl. azt is, hogy a bántalmazott testvérének a telefonszámát adja meg. Utasítja az ügyvédet, hogy a személyi adatok, így a telefonszám elkérése is az ő dolga, abban az esetben, ha ő úgy ítéli meg, hogy bizonyítási alapja van esetleg annak, amit az ügyvéd szeretne. Az ügyvéd minden önös célját elutasítja, s rendre teremti, kioktatja, mit tehet, és mit nem.”

**Az eset csak egy példa arra, hogy a tárgyalóteremben mennyire eltérően kezelik a párkapcsolaton belüli és az idegenek közötti erőszakot.** A szigort természetesen befolyásolja az ügy-

szak is. A büntető tárgyalásig eljutott ügyek átfutottak a nyomozó hatóság és az ügyészség szűrőjén, így kerülnek a bíróság elé. A polgári perekben az áldozat mérhetetlenül kedvezőtlenebb helyzetben van: igazával a bántalmazó igaza áll szemben.

## • Visszajelzések

*„A nővédelemnek nem a bíróság falain belül a helye.” –  
egy ügyvéd véleménye  
„A családon belüli erőszak megoldása nem a bíróság dolga” –  
egy bírósági elnökhelyettes véleménye*

Nem csak a megfigyelők, a megfigyelték is szót kaptak a program során. PJ beszámolója a kapcsolattartás újraszabályozása tárgyában indított perben tartott tárgyalásáról:

*„A fenti pernek alpereseként érkeztem a tárgyalásra, ahol a tárgyalás egészében jelen volt két monitorozó. Mint „érdeklődők” kívántak részt venni. A bíró nem kifogásolta a jelenlétüket, a személyazonosságukat sem kérdezte meg.*

*A tárgyalásra meglehetősen zaklatottan érkeztem. A felperes célja az volt, hogy a korábban megítélt kapcsolattartást csak felügyelt formában engedélyezze és ehhez kívánt bírói döntést szerezni.*

*A bírósági tárgyalás egészében kevésbé éreztem magam „egyedül”, sokat jelentett, hogy kívülállók is látják a felperesi hozzáállást, ill. azt, hogy a bíróság milyen mértékben elfogult a beszámolókkal szemben. Itt jelezném, hogy amíg a felperesi apa féltelmei, hogy a gyereket nem vinném vissza a láthatásokról – érthetőek voltak, úgy a bíró nem akceptálta az én álláspontomat, mely szerint a gyerekek szüksége van az anyjára, akit nem látott – akkor 5 hónapja.*

*A monitorozók későbbi elmondása alapján nyilvánvaló volt (számomra), hogy átlátták a helyzetet és helyesen értékelték a bíróság elfogult viselkedését. Amennyiben én a gyermekemről hallva elérzékenyültem, a bíró figyelmeztetett, hogy „ne cirkuszojjak”, azonban a felperesi apát engedte másfél órán keresztül elemzést tartani engem becsmérő kifejezésekkel.*

*Az áldozatok, de akár egy alperesi pozícióban lévő, védekezésre kényszerülő peres fél számára óriási lelki segítséget jelent, ha van a tárgyaláson – az ügyvéden, jogi képviselőn kívül – olyan ember (ek), aki (k) képesek átlátni a helyzetet, utána esetleg megerősítenek abban, hogy „megfelelően viselkedtem”, jól reagáltam a bírói kérdésekre vagy a felperes provokációira. A monitorozás olyan szempontból is nagy segítséget ad, hogy megmutatja, hogy egy külső szemlélő miben láthatja a viselkedési hibákat, rossz reakciókat.*

*Mivel a tárgyalás menetébe nem szólnak bele, sem tanúként nem vesznek részt későbbi tárgyalásokon, így érzelmi, lelki, pszichés jellegű támogatásként tudom értékelni a jelenlétüket. Észrevehető volt az is, hogy a bíró próbált figyelni a monitorozók nem-verbális reakcióira, arckifejezésükre. Véleményem szerint, ez segít megőrizni egy bíró – esetleges elfogultságának – kimutatását. A monitorozók jelenléte a tárgyaláson azért is hasznos lehetne, mivel – amennyiben erre sor kerül – később a tárgyalásról készített jegyzőkönyv elolvasása során tudnák korrigálni az ott elhangzottakat.*

*Mindent összevetve: pozitív volt számomra a monitorozók jelenléte. Egyfajta biztonságérzetet adott azzal, hogy más – elfogulatlan – tanúja is van a tárgyalásnak. Mindenképpen kontrollt jelent a felek ill. a bíróság számára is, ez a tárgyaláson nyilvánvalóvá vált. Anélkül, hogy a monitorozók akár egy gesztust is tettek volna, a bírón látszott, hogy befolyásolja „működését” a jelenlétük. Határozott álláspontom, hogy ha a monitorozás folytatódna és elterjedtebbé válna, nagyon sok ügyben születnének jobb, pontosabb jegyzőkönyvek (a bíróság erőteljesebb odafigyelése miatt), ill. a peres felek indulatai is jobban kontrolláltak lennének. Amennyiben a monitorozók jelenléte általánossá válna a bíróságokon, a peres fél, a sértett vagy más pozícióban lévő fél kevésbé érezné kiszolgáltatva*

*magát az igazságszolgáltatás rendszerében.”*

VE esete:

A Patent Egyesület ügyfeleként látókörbe került VE elsőfokon TÍZ tárgyalást megért ügye egy alig egy éves gyermek apai kapcsolattartásának kérdése körül forgott. Az eljárás során az apa előbb gyakorlatilag korlátlan kapcsolattartást kapott a gyámhivatalnál (minden délelőtt és délután több órát!), majd a bíróság ideiglenes intézkedéssel elviteles kapcsolattartást adott az apának – az akkor 7 hónapos kisgyerek tekintetében! Az elsőfokú ítélet is széles körű kapcsolattartást adott, ennek ésszerű keretek közé szűkítése volt a törvényszék előtt a cél. VE elmondta, az elsőfokú eljárás során a bíró teljesen szabadon hagyta a másik fél ügyvédjének áldozathibáztató, megsemmisítő kommunikációját. VE úgy érezte, a teljes eljárást a másik fél irányítja, nem a bíró. A törvényszéki másodfokú tárgyaláson önkénteseink is rész vettek. A bíróság ezt teljesen természetesen kezelte, szóvá sem tette.

*„... a Törvényszéken, ..., amikor a bírósági monitorozók is bent voltak, a 3 bírónő jelenlétében nem volt tapasztalható az, ami első fokon folyt, hogy az alperesi képviselő vette volna át a bírói feladatokat, minket utasítgat, vagy nem ad szót, vagy éppen kioszt. A törvényszék nem adott teret azon alperesi viselkedésnek sem, hogy immár sok-sok tárgyalást elhúzó magatartását folytatva belekezdjen ismételten abba, hogy neki egy másik perében egy nő Kanadába távozott, és ezért az én lakóhelyemül jelöljék ki Miskolcot. Leállította mindazon már-már rettenetesen fárasztó és unalmas szöveget is, miszerint én az elsőfokú ideiglenes intézkedést „szembeköptem” és 36 alkalomból 36-szor nem teljesítettem, ezáltal én micsoda egy nőszemély vagyok. Az elsőfokú tárgyalásokon számunkra ilyen mondatok hangzottak el, mint: „az nem érdekes”, „adjuk be írásban”, „a jövőre koncentráljunk”, míg önekik: szabad volt felszólalni, a múltat ecsetelni, tanúkat beidézteni, stb. Ilyen a törvényszéken nem történt.”*

Bizonyos azonban, hogy VE ezen tapasztalata relatív, csak a korábbi tapasztalataihoz képest pozitív. Jelen lévő önkéntesünk ugyanis a másodfokú bírák részéről is több indokolatlanul szigorú, bántó megjegyzést rögzített.

VM esete:

VM-et áldozatsegítéssel hivatásszerűen is foglalkozó önkéntesünk kísérte el. A per tárgya gyermekelhelyezés, VM nagyon aggódik, hogy ügyvédje erőfeszítései ellenére ügye rossz irányba halad. Ezt egyes eljárási mozzanatok, pl. szakvélemény, erősítik.

A monitorozók számára a jelenlétük némi tehetetlenségérzettel párosult: úgy érezték, keveset adtak, mert az áldozatnak jogi tanácsra van szüksége. Ezzel szemben a megfigyelt áldozat számára nagyon fontos volt a pusztán támogató jelenlétük, valamint az ezen felül nyújtott lelki segítség. Emellett ő is megerősítette azt az önkéntesek által érzett tényt, hogy a hatékonyabb jogi segítségre úgy is szüksége van, hogy ügyvédje van. Jogi képviselője ugyanis nem jártas a partnerbántalmazás természetrajzában, így releváns tényekre nem tudja a hatóságok figyelmét ráirányítani.

Mind az áldozat, mind a monitorozó megfogalmazta azt az igényt, hogy szükség lenne helyben (vidéki nagyvárosról van szó) olyan jogászra, aki a családon belüli erőszak ismeretén belül is a párkapcsolati erőszak természetrajzát kellően ismeri, és így képviselőként, tanácsadóként vagy háttér-konzultánsként segíthetné az ügyek alakulását.

## • Hogyan értékelik a programot az önkéntesek?

A monitorozás nem egyéb, mint az önkéntesek folyamatos értékelő tevékenysége. Így a monitorozás eredményének kiértékelése nagyrészt egyenlő azzal, hogy az önkéntesek milyen ítéleteket alkotnak az eljárásokról, saját szerepükről és a program egészéről, célkitűzéseiről, a megvalósulás mikéntjéről.

Általános tapasztalata az önkénteseknek az, hogy jelenlétük támogatóan hatott az áldozatokra. Számos esetben fordult hozzájuk a folyosón az áldozat és mondta el pár szóban a vele történeteket.

A bántalmazó fél részéről közeledés értelemszerűen nem, azonban ellenséges megnyilvánulás is csak elvétve volt tapasztalható. Akit a hallgatóság zavart, a nyilvánosság kizárásának semleges eszközével érte el célját. *„Egy olyan eset volt, amit kicsit veszélyesnek éreztem. Második alkalommal vettünk részt egy tárgyaláson. Elvileg az épület előtt találkoztunk volna a többi önkéntessel. Ahogy vártam a többiekre, a bántalmazó, aki valószínűleg megismert az előző tárgyalásról, feltűnően nézett és félelmet keltett bennem. Mivel senki nem jelent meg a megbeszélt helyszínen, nem ültem be a tárgyalásra.”* (GÁ)

A budapesti önkéntesek többsége a bírák, ügyvédek felől a jelenlétüket illetően többnyire inkább némi közömbösséget tapasztalt – ellenpéldák persze itt is adódtak. Ez a közömbösség a nyilvánosság előtt dolgozó szakemberek esetében tulajdonképpen pozitívumnak mondható, inkább jó, ha a hallgatóság jelenléte a bíró, ügyvéd napi tevékenységét nem érinti. Ugyanakkor bízunk abban, hogy a közöny álarca mögött a monitorozók odafigyelése odafigyelést generál a megfigyelt szakemberekben is – ez a program egyik deklarált célkitűzése, hiszen a külső kontroll nagy eséllyel eredményez önkontrollt a nyilvánosan cselekvő személyeknél.

Vannak bírák, akik a nyilvánosság ellenére igen visszasan viselkednek, mint a fiatal nővel tapasztaltan idősebb férfi bíró.

*„Áldozatokon éreztem azt, hogy mennyire örültek, hogy ott vagyunk. Rögtön megnyíltak, és kezdtek mesélni, vagy csak a folyosói összepillantásokból lehetett tudni, hogy milyen jó az, hogy „többen vagyunk”. Vádlotti oldalon (én többnyire büntető ügyekre jártam) méregetést éreztem, azt a „ki vagy te, és mit keresel itt” típusú nézést. Volt, aki csak a nézésig jutott, de volt, aki a bírónőnek fejtette ki aggályait a jelenlétünk miatt, és elérte, hogy zárt tárgyalás legyen, ami nehezen volt indokolható azért abban az esetben.”* (SA)

*„A bírókról talán az egy átfogóbb tapasztalat, hogy nagyon tudni akarják ki és miért akarja az ő ügyüket megnézni, ha nem tartozik a felekhez. A komfortérzetük kibillen első alkalommal, aztán, ha már többször láttak ugyanazon az ügyön bent ülni, sokan már kezdenek felismerni és nyugtázni az ottlétet. Volt, aki szünetekben, kezdés előtt külön „kiselőadást” tartott az ügy szakmai hátteréről, előzményekről. Főleg ilyen „tanító” jellegűek, ha joghallgatóként kezelnek. Olyan is volt, hogy középiskolás osztály bíróságlátogatása közben voltunk, és teljes körű kioktatást kaptunk a bírónőtől ezáltal.”* (SA)

Egyes vidéki bíróságokon inkább megütközést kelt, ha valaki „csak úgy” beül egy oly tárgyalásra, amely nem „tervezetten érdekes”. *„A járásbíróságon kifejezetten furcsán néztek ránk már a kapuban is. Egy tárgyaláson voltunk, ott a bírót jobban zavartuk, mint az ügyfelet. Fel is ajánlotta az alperesnek, hogy csak akkor maradhatunk, ha ő beleegyezik. És csodák csodája, az alperes beleegyezett. ...A bírónak nehezen ment be, hogy nem vagyunk egyetemisták, sem szakmabeliek, sem semmilyen minőségünk nincs a hallgatóságon kívül. Sokat kérdezgetett, és kezdett kínossá válni, hogy hol egy szóban, hol kettőben, de jelezzük, hogy hallgatóság vagyunk.”* (GZS)



A bíróságfigyelés részben a monitorozók önmegfigyelése is, szembesülés sztereotípiákkal – olykor a sajátjaikkal is – és félelmekkel, nehéz helyzetekkel.

*„Olyan embereket láttam bilincsbe verve, bántalmazóként, akiket előítéleteim alapján nem soroltam volna be a bántalmazó kategóriájába.” (GÁ)*

*„Feltűnt, hogy mennyire befolyásolható vagyok – tehát nagyon könnyen elhiszek bármit, amit egy bíróságon hallok akár az alperestől, felperestől, akár a tanúktól vagy a bírótól.” (CB)*

A segítő tevékenységekre is fontos reflexiókat ad a tárgyalásokon való részvétel. *„Az áldozat-hibáztatással kapcsolatos attitűdök bennem is megvoltak néhány esetben, ezekben az esetekben fontosnak tartottam, hogy meg tudjam változtatni a hozzáállásomat: vajon ténylegesen mi lehet segítség az érintett nőnek. A határainnal kapcsolatban is nagy tanulság volt, hogy az érintett cselekvőképességén, cselekedni vágyásán ugyanolyan hangsúly van, mint a segítő hozzáálláson. Ha csak az egyik is hiányzik, nagyon nehéz eredményeket elérni együtt.” (KR)*

A program során minden helyszínen kiemelték az önkéntesek olyan bírákat, akik kimagaslóan jó munkát végeznek, hozzáállásuk az áldozatokhoz empátikus. Fontos megjegyezni, hogy ezek a bírák az önkéntesek tapasztalatai alapján egyáltalán nem enyhe, gyengekező jogalkalmazók. Pontosan ezt emelik ki a monitorozók, hogy az általuk dicsért bírák egyszerre tudnak empátikusak és szigorúak, következetesek lenni. Empátiájuk nem akadályozza elfogulatlanságukat és az emberséges bánásmód nem rontja tekintélyüket. Neveket nem kívánunk közölni, mert a bírósági vezetők negatív hozzáállása folytán esetleg olyan képzet támadhatna, mintha ezek a bírák engedély nélkül támogatták volna a programot, mely vádtól meg kívánjuk őket védeni. Megjegyezzük, voltak ilyen bírák, ügyészek, ügyvédek egyaránt, és reméljük, lesznek is.

*„Ez volt életem első tárgyalása. Nagyon örültem, hogy ennek a bírónőnek a tárgyalásán vehettem részt. A bírónő nagyon korrekt volt, mind a sértettel, mind pedig a vádlottal. Szimpatikus volt számomra, hogy milyen emberséggel beszélt az vádlottal. A tárgyaláson egy iskolás csoporttal vettünk részt, így a bírónő kiemelten nagy hangsúlyt fektetett a jogi háttér elmagyarázásában.” (GÁ 02.17)*

Később: *„A bírónő szokásához híven nagyon emberségesen viselkedett a sértettel és a vádlottal egyaránt.” (GÁ 03.07.)*

Sajnos negatív példákkal is szolgált a program, gyakran nyíltan áldozatellenes, bagatellizáló, bírói székből megengedhetetlen megnyilvánulások rögzítésével, melyeket a megfelelő helyen részleteztünk.

Olykor maguk a bírák is szóba elegyedtek önkénteseinkkel és megosztották velük véleményüket az ügyről, jogi kérdésekről egyaránt.

Például egy családjogi bíró a mai jogi környezet mediáció-központúsága ellenére ellenzi a közvetítő közvetítést: elmondta a véleményét is, hogy szerinte a mediáció nem megfelelő, és a jelenlegi gyakorlat a gyorstalpalós, tapasztalat nélküli mediátor képzés, akik nem tudják ellátni a feladatukat, mert nem azt teszik, ami a cél lenne, és a feladat. Ő is járt korábban ilyen képzésre. A bírák a bíróságfigyelő programról is véleményt formálnak, mégpedig nem egészen egységesen. Például: *„A bírónő megkérdezte, hogy lesz-e valamilyen eredménye ennek a munkának, amit én mi befektetünk, és hogy milyen keretek között vagyok, ott, vagy szoktunk ott lenni. Elmondtam neki a Patent-Norvég Civil Alap közös kezdeményezését, és hogy mi a dolgunk és mi a cél. Kérdezte, hogy lehet-e majd valahol erről olvasni. Erről nem tudtam teljes körű tájékoztatást adni, mondtam, hogy országos felmérés, és hogy a monitorozó lapok alapján fog elkészülni a szakanyag, ami remélhetőleg nyilvános is lesz.”*

*Külön örült neki, hogy Norvég kezdeményezés, mert véleménye szerint sokkal fejlettebb szociális hálózattal rendelkeznek, és ott sokkal jobban kezelik ezeket az ügyeket, és sokkal jobb az ott alkalmazott módszerek.”*

Ugyanezen bíróság más bírójának véleménye: *A bíró úr tárgyalás után megszólított szintén kap-*

*csolaton belüli bántalmazásos ügy kapcsán, hogy miért teszem, amit teszek. Annak ellenére, hogy a vádlottat rávezette hogy mi a zaklatás, és egyértelmű volt számára, hogy a sértett érdekeit tartja szem előtt, közölte, hogy ez, amit teszek, tök értelmetlen, és hogy teljesen fölösleges ott ülnöm, és ez nem a bíróság helye, ahol ezt csinálni kellene. Aztán a kérdésekre közölte, hogy nem érti, hogy a norvégok mit keresnek egy ilyen ügyben, mi köze a külföldieknek ehhez az egészhez, és hogy egy újabb dolog, ami által be akarnak furakodni az országunkba. Szóval, véleménye szerint semmi, de semmi eredménye nem lesz az ottlétemnek, és a norvégoknak meg nincs köze hozzá. Ennek ellenére engedni fogja, hogy látogassam a monitorozandó ügyeket.*

## AJÁNLÁSOK

### • Egyetemeknek

Jogi egyetemeken hagyomány és jelenleg számos helyen a képzés kötelező eleme a bírósági tárgyalások látogatása, melyet akár szervezeten, akár egyéni utánajárással valósítanak meg. Ilyen esetekben a kötelező gyakorlatként felfogott tárgyaláslátogatást a bíró/bíróság igazolja. Valószínűleg sokat segítene a tárgyalások olyan strukturált szempontú megfigyelése, mint amelyet a jelen projekttel kidolgozott képzés nyújt: meghatározott témakörön belül elmélyülő bíróságlátogatás, esetlegesen aktavizsgálattal párosulva.

Pszichológiai karokon – különösen a majdan igazságügyi szakértői pályára lépők esetén – igen hasznos lenne a jelenlegit meghaladó mennyiségű igazságszolgáltatási tapasztalat. Ez részben működik már pl. az olyan csoportos tárgyaláslátogatásoknál, mint tanúk kihallgatásának megfigyelése, kiskorúak meghallgatásán részvétel (emlékezetkutatás vagy egyéb kognitív kutatások). Azonban itt is szükséges lenne a szakmaiságon túl az adott ügy- és embercsoportok (nők, gyermekek, diszkrimináció áldozatai, bevándorlók, fogyatékkal élők stb.) problémái és személye iránt érzékenységet ébresztő, szisztematikusan végzett monitorozó tevékenység. A bíróság – kiegészítve esetleg egyéb kapcsolódó tevékenységgel (pl. aktavizsgálat, vallomások szövegének egybevetése, továbbá ügyféllátás) – olyan terepgyakorlatot nyújthat a hallgatók számára, amit utólag nehezen szerezhetnek meg, így ellenben igen fogékony életkorban sajátíthatnak el.

Egyéb karokon pl. szociális munkás szakon, tapasztalataink szerint, nélkülözhetetlen lenne az igazságügyi terepgyakorlat. Olyan súlyos és szélsőséges példákkal, kezelési módusokkal találkozhat így a leendő szakember, amelyeket majdani munkája során nehezen észlel. A bírósági tárgyalás betekintést engedne saját leendő munkája alanyainak, tárgyának egy másik aspektusába. Gyakorló szociális munkásoknak is erősen ajánlott továbbképzési mód lehetne a monitorozás. Pár hetes-hónapos gyakorlat révén felismerhetővé válna, hogy az, amit saját munkakörében kezel (pl. egy felügyelt kapcsolattartás), az más vonatkozásban egészen más (pl. kiskorúak ellen elkövetett súlyos bűntett), más eljárásokban teljesen eltérően értelmeződik.

Így a gyakran párhuzamosan futó eljárások összehangolása, a szakemberek együttműködése javulhatna.

### • A jogalkalmazóknak

#### •• Képzés, képzés, képzés!

Tapasztalataink alapján elengedhetetlen a bírák képzése a családon belüli és a párkapcsolati erőszak természetrajzát, dinamikáját illetően. Itt olyan jól körülhatárolható, egyenesen megismerhető alapelemekről van szó – mint amiket képzésünk is tartalmaz – hogy az a hagyományos bíróképzésbe könnyen, akár adott ügyfajtákra kijelölés mellett kötelezően (pl. családjogi bírák, kiskorú veszélyeztetését tárgyalók, távoltartási ügyeket intézők számára), akár érdeklődés folytán fakultatívan is felvehetőek lennének. Itt jegyezzük meg, hogy a sztereotípiabontogatás csak olyan képzéssel valósítható meg, amely a bírói tapasztalatokon túl épít mindazokra az eredményekre is, amelyeket nem állami szervezetek, hanem áldozatokkal terepmunkát végző civil szervezetek halmoztak fel.

## •• Tárgyalótermi viselkedés és pszichológia

Nem igazán képzési, inkább emberi aspektus a monitorozók által megfigyelt közönyben, mordtalanságban, lenézésben stb. megnyilvánuló attitűd. Javasolható lenne olyan „képzés”, amely a konfliktuskezelés, kommunikáció körében ad hasznos tanácsokat a tárgyalásokat majdan vezető bíró-jelölteknek, de – rendszeresen – a gyakorló bírácoknak is. Tapasztalatunk az, hogy – különösen a párkapcsolati erőszakkal terhelt ügyeknél – a tárgyalások napi rutinja és a hatalmi pozíció együttesen olyan kezelési módokat alakít ki a jogalkalmazóban, amelyek megnehezítik a kommunikációt, az elfogadtatást az ügyfelekkel.

## •• A tájékozódás elősegítése

Mindaddig, amíg megfelelő jogalkotói lépések nem történnek, a bíróságok vezetésére hárul annak a feladatnak a megoldása, hogy milyen szempontok alapján milyen ügyek tárgyalását teszik valóban előre tervezhetően megismerhetővé nem csak a sajtó, de a helyi közösségek, a tágabb nyilvánosság számára is. Az adatvédelmi kérdések ugyanis a közérdekűség mellett csak másodlagos-kiegészítő jellegűek lehetnek, nem gátolhatják a bíróság munkájának hozzáférhetőségét.

## •• A tárgyalási jegyzék előzetes nyilvánosságra hozatala.

Javasoljuk továbbá, hogy a párkapcsolati erőszak, a családon belüli erőszak, mint valamely ügy minősítő adata, legyen jelen a lajstromozástól a bírói ügyfeldolgozáson keresztül a statisztikáig nyilvánosan és közérthetően.

## •• Adatvédelem

Több esetben jelezték önkénteseink, hogy kilétüket indokolatlanul firtatták, nevüket, sőt személyes adataikat a jegyzőkönyvben rögzítették. Felhívjuk a bíróságok figyelmét arra, hogy **a hallgatóságként jelen levő személyek semmilyen személyes adatának kezelésére, jegyzőkönyvi rögzítésére az eljárási törvények nem adnak felhatalmazást**, így ezen esetekben jogsértés, jogszegítő adatkezelés valósult meg. Nem csak a monitorozók, de bármilyen hallgatóság esetén az a helyes gyakorlat, ha név, egyéb személyes adat megkérdezésére, rögzítésére és kezelésére csakis világosan meghatározott, releváns okból kerül sor. Az ezzel ellentétes, elterjedt gyakorlat megszüntetését javasoljuk.

## • A jogalkotónak

### •• Közérdekű adatok

Törvényi szinten javasoljuk rendezni a tárgyalási jegyzék nyilvánosságának kérdését, akár önálló bírósági adatkezelési törvényben is. Olyan problémakör ez, amely alapvetően érinti a bírósági tevékenység nyilvánosságát, illetve jelen helyzetében megismerhetetlenné, átláthatatlanná teszi azt, mit is tesznek valójában, nap mint nap, a bíróságok.

A tárgyalási jegyzék kérdése a közérdekűség és az adatvédelem szempontjainak összeegyeztetését igényli. **A jelenlegi, miniszteri szinten szabályozott rend nincs megfelelő jogforrási szinten, törvényi szabályozást igényel.** A mostani helyzet inkább jelent szabályozatlanságot, amit a

bíróságok ki is használnak. Ami pedig a monitorozók (avagy az állampolgárok) számára információinség, az a jogrend szemszögéből valójában Alaptörvény-ellenesség.

### •• Áldozatközpontú igazságszolgáltatást!

Általános tapasztalat volt a monitorozás során az áldozatok szerepének háttérbe szorulása. Erősíteni kellene a büntetőeljárásokban a sértetti jogokat, mégpedig oly módon, hogy egymásra épülően – nyomozás, ügyészi vádemelés és vádképviselés, bírói eljárás – minden egyes fázisban minden hatóság legyen köteles felvállalni az áldozatok védelmét, jogainak biztosítását és a megfelelő tájékoztatásra és elégtétel adására törekvést. Javasoljuk ezért a készülő büntetőeljárási törvényben az áldozatok jogainak hatékonyabb felépítését, rendszerbe iktatását.

Polgári ügyekben, így különösen az általunk vizsgált családjogi ügyekben a bántalmazás láthatatlanná tétele, bagatellizálása általánosan megfigyelt probléma. Ezt a megfelelő képzés hiányában (de vélhetően emellett is) csak oly módon lehet orvosolni, ha azt az eljárási törvény szintjén is garantálják. A polgári perrendtartás kodifikációja során javasolható annak megfontolása, hogy **külön eljárásban foglalják össze – a házassági perek eddig meglevő rendszerét kibővítve – a családjogi ügyeket (a Ptk. IV. Könyvére épülően), és ennek során kiemelten szabályozzák a bántalmazó párkapcsolatokkal összefüggésben indult, valamint a hozzátartozók közötti erőszak bármely formájával összefüggő családjogi ügyek speciális szabályait.** Minderre már csak azért is elengedhetetlenül sor kell kerülnön, mert a 2014. március 14. napján Magyarország által aláírt, a nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak elleni hatékony fellépést célzó Isztambuli Egyezmény előírásainak nem fog tudni a Magyar Állam eleget tenni, ha ezeket az ügyeket nem tematizálja és kezeli külön ügycsoportként.

### • Mindenkinék

A legfontosabb ajánlásunk az állampolgároknak szól, azoknak, akik egyszerűen csak azt szeretnék, ha a hatóságok átláthatóan, bírálhatóan és tisztességesen végeznék a dolgukat. Bátorítjuk őket – egy olyan program kiadványának záró soraiban, amelyet a kormány által bírált Norvég Civil Támogatási Alap támogatott, és amely elől egyidejűleg az Országos Bírósági Hivatal elzárkózott –, hogy merjenek a bírósági ügyekre közügyként tekinteni, és kérünk mindenkit, akinek ezen értékek fontosak, hogy üljön be egy-egy nyilvános tárgyalásra bárhol bármikor. Még jobb, ha a jelen kiadványban ajánlott olvasmányok ismeretében célzottan olyan ügyet keres, amelynek tétje a megsértett emberi jogok védelme. Jelenlétének üzenete ugyanaz lesz, mint önkénteseinké: a nyilvánosság ITT VAN!



## FÜGGELÉK

PATENT



Patriarchátust  
Ellenzők Társasága

# HOGYAN MONITOROZZUNK?

## BÍRÓSÁGFIGYELŐ KISOKOS ÖNKÉNTESÉK SZÁMÁRA

## TARTALOM

A MONITOROZÁS CÉLJAI, MÓDSZERTANA .....	49
A BÍRÓSÁG MEGKÖZELÍTÉSE.....	53
FOGALOMTÁR.....	54
A BÍRÓSÁGI SZERVEZETRENDSZER.....	59
A MONITOROZÁSSAL ÉRINTETT ELJÁRÁSOK.....	60
A BÍRÓSÁGFIGYELŐ MENETRENDJE.....	64
MONITOROZÓ LAPOK .....	66

## A MONITOROZÁS CÉLJAI, MÓDSZERTANA

### • A MONITOROZÁS CÉLJA: ÁLDOZATKÖZPONTÚ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁST!

A bíróságfigyelő program szükségessége – külföldön is, Magyarországon is – azon az egyszerű gyakorlati tapasztalaton alapul, hogy a hatóságok nem eléggé felkészültek a párkapcsolati erőszakkal összefüggő ügyek kezelésére. Maga a jogrendszer is számos diszfunkciót rejt, amelyek elősegítik a visszaélészerű joggyakorlás sikerét, gyengítik az áldozatok jogérvényesítését. A jogászok munkáját segítő szakemberek – közigazgatási szakemberek, rendőrök, egészségügyi dolgozók, igazságügyi szakértők – szintén számos olyan elemet visznek be az esetek kezelésébe, amelyek a bíróság elé kerülő ügyek valóságnak megfelelő eldöntését, egyáltalán előítélet-mentes kezelését megnehezítik.

Magyarországon a jogfejlődés a párkapcsolati erőszak hatékonyabb kezelése érdekében elindult, ennek azonban a gyakorlati hatása, a képzésben, a hatóságok tagjaival szembeni kvalifikációs elvárásokban még nem mutatkozik meg.

A monitorozás céljai sokrétűek. Nagyon fontos a nyilvánosság erősítése, a közvélemény, a helyi közösség érdeklődése az ügyek iránt. A monitorozás hat az eljáró hatóságokra és az ügyek egyéb szereplőire is. Az áldozatokra – tapasztalatok szerint – a hallgatóság jelenléte támogatóan hat. Ugyancsak fontos tényező a monitorozók saját személyes céljai: tanulás, szemléletformálás, informálódás a bíróságok működéséről, szakmai fejlődés. A monitorozás nem kutatás, hanem egyfajta civil mozgalom, mely a nyilvános események egyszerű megfigyeléséből és annak összegzéséből áll, így nem engedélyköteles tevékenység. Személyes adatok rögzítésére nem kerül sor, anyagi érdekeltiség nem kapcsolódik a tevékenységhez egyik résztvevő felől sem. Konkrét célok a jelenlegi programmal: társadalmi tudatosodás, a bíróságok munkája iránti érdeklődés növelése, az áldozatok jogérvényesítésének erősítése. Társadalmi hatásokként számolunk távlatilag a mozgalom bővülésével, fenntarthatóságával. Olyan lényeges célok és értékek tartják majd mozgásban, mint a nyilvánosság erősítésének igénye, a résztvevők szakmai fejlődése, az áldozat-központúság erősítése. Kiemelendő: a bíróság működésére vonatkozó hatás a nyilvánosság jelenléte által közvetlenül, minden további nyomásgyakorlás nélkül is megvalósul.

### • A MONITOROZÓK JELENLÉTE: A NYILVÁNOSSÁG KONTROLLJA

A monitorozók jelenléte önmagában üzenet-értékű. A nyilvános eljárások transzparenciája, tisztessége nagymértékben függ attól, hogy van-e valódi nyilvánosság. A nyilvánosság ugyanis kontrollszerepet tölt be, ellenőrizhetőbbé, számon kérhetővé teszi a bíróságok, az ügyészek munkáját.

Az önkéntesek pusztán jelenlétükkel is segíthetik a tisztességes eljárást, az áldozatok kíméletét. Megerősítést nyújthat az érdeklődésük az áldozatoknak, elvárást támaszthat a hatóság tagjaival és az eljárás szereplőivel szemben a tisztességes eljárás érdekében. Közvetlen hatást fejthet ki a működésük önmagában azáltal, hogy a tárgyalásokra beülnek.

**Az önkéntesek üzenete:  
figyelem, itt van a  
nyilvánosság!**

Ezek a hatások egyelőre – a program kísérleti jellege folytán – hipotetikusak, azonban a monitorozással érintett személyek visszajelzései ezt a hipotézist erősíthetik. Reméljük, lesz a megfigyelt bírák (ügyészek, ügyvédek) között is olyan, aki visszacsatolást ad majd az önkéntesek munkájáról, ilyen elvárást azonban felőlük nem támasztunk.

## • A MONITOROZÓK VISELKEDÉSE

A monitorozók a tárgyaláson egyszerű hallgatósággént vesznek részt, részvételük semmilyen engedélyhez nem kötött, hiszen a nyilvános eljárási eseményeken túl semmilyen bizalmas információt (akta, zárt tárgyalás stb) nem szereznek.

**Ön kicsoda? – Hallgatóság.**

Mint hallgatóság, betartják a bíróságok „házi rendjét”: elvárás velük szemben a bíróság tekintélyét tisztelő megjelenés (megfelelő ruha, minden feltűnés kerülése), a higgadt viselkedés, így különösen a tetszés és nemtetszés kinyilvánításának kerülése. A bírói utasításokat mindig be kell tartaniuk, jelenlétükön túl semmilyen üzenetet nem közvetítenek. Nem keresnek kapcsolatot a résztvevőkkel, különösen az ügyfelekkel.

Feladatuk a tárgyilagos, elfogulatlan megfigyelés. A monitorozóknak a tárgyalásokon arra kell törekedniük, hogy a tapasztalataikat tárgyilagosan rögzítsék. Ez nem jelenti azt, hogy ne formálhatnának akár pozitív, akár negatív véleményt – véleményüket azonban a tényekkel alá kell támasztaniuk. Törekedniük kell a monitorozó lapokon megadott paraméterek hű rögzítésére.

### •• Tények rögzítése

A monitorozó lapok segítségével az egyes eljárásoknak megfelelően tudják rögzíteni az ügyre, a tárgyalás menetére, a bíró intézkedéseire vonatkozó megállapításokat, adatokat. Az így rögzített tényekből tendenciákra, szokásokra lehet következtetni akár az adott bíróságon, akár országosan.

### •• Ítéletalkotás, a zavaró tényezők megfogalmazása

Az önkénteseknek fel kell készülniük arra, hogy a tárgyalásokon megütközést keltő, érthetetlen vagy taszító viselkedési módok, jelenetek tanúi lesznek. Amikor jelentésükben erről számot adnak, meg kell tudniuk fogalmazni, miben állt a zavaró tényező, akár a hatóság tagjának, akár az ügyfeleknek a viselkedésében.

A tárgyalásról alkotott benyomás, a bíróról kialakuló értékítélet döntő részben a tárgyaláson tanúsított magatartásán, pervezetésén, személyisége megnyilvánulásán alapul: ennek megfogalmazása során a tényekből kiindulva kell az önkéntes álláspontját megfogalmazni.

Az eljárás résztvevőinek objektív szempontokkal jellemezhető felkészültsége, viselkedése, sztereotípiái a monitorozás célkeresztjébe tartoznak.



## •• Fontos kérdések:

- Felkészült volt a bíró? Ismerte-e a bíró az ügyben releváns tényeket?
- Megkérdezte-e bíró, hogy a felek közt volt-e korábban kapcsolati erőszak? Érdeklődő volt-e az ügy tágabb összefüggései iránt?
- Türelmes volt-e a bíró a felperessel/alperessel, vádlottal/sértettel? Egyenlő időt adott-e nekik? Szóhasználata a fél számára érthető volt-e?
- Közbevágott-e a (peres) felek elmondása során? Tett-e oda nem illő kiszólásokat, élceldött-e?
- Más eljárási személyek fentiekhez hasonló megnyilvánulásait a rendfenntartás, a kérdés engedélyezése körében kiküszöbölte, megtiltotta-e?
- Mutatta-e bíró nyilvánvaló jeleit az elutasításnak valamelyik fél előadása során?
- Megválaszolta-e a bíró a hozzá intézett kérdéseket, kioktatásai, figyelmeztetései személyre szólóak, érthetőek voltak-e?
- Megpróbálta-e arra irányítani a bíró a feleket, hogy béküljenek ki? Szorgalmazta-e a médiációt vagy a békülést olyan helyzetben, ahol a felek között nyilvánvaló hatalmi alá-fölérendeltségi viszony volt?
- Közérthetően ismertette-e a bíró a meghozott ítélet, intézkedés tartalmát, annak betartására vonatkozó előírásokat, ill. megsértésének következményeit?
- Adott-e megfelelő visszacsatolást az áldozatnak, a jogi indokokon túlmenő erkölcsi értékítéletet közvetített-e a felek irányába?

Ezek a kérdések lesznek azok, amelyek a monitorozó lap szabad szöveges részének kitöltését megkönnyítik annak vezérfonalául szolgálhatnak.

A jogi képviselő léte/nemléte az eljárás menetét, az ügyfél kezelését befolyásoló tényező. A gyakorlott monitorozó felismeri, hogy adott bírónál a jogi képviselő kifejezett előnyt jelent-e, változik-e a bíró viselkedése aszerint, hogy ügyvéddel tárgyal-e.

## • A MONITOROZÁS MÓDSZERTANA

A program megvalósítása során a helyszínek a jelentkező önkéntesekhez képest alakulnak. Így Budapesten kívül Debrecen, Miskolc, Nyíregyháza, Pécs és Szeged bíróságai is a monitorozás helyszínei lehetnek. Az egyes helyszínek az önkéntesek létszámát, összetételét illetően is eltérőek, így bizonyára izgalmas lesz, milyen különbségek alakulnak ki, vannak azonban olyan általános módszerek, amelyek a megfigyelés során mindenképpen alkalmazandók.

## • AZ ÜGYEK KIVÁLASZTÁSA

A megfigyelhető ügyek kiválasztása alapvetően háromféleképpen történhet.

**Véletlenszerűen.** Legegyszerűbb, de kevésbé hatékony, bár az USA-ban is bejáratott módszer az, hogy az ügyelosztási rend ismeretében a valószínűleg családon belüli erőszakkal kapcsolatos ügyet tárgyaló bírák tárgyalási napján a terem bejáratánál kifüggesztett tárgyalási jegyzékről tájékozódunk. Ez a tervezést megnehezíti. A tájékozódás azonban ezen kívül a hetente megjelenő, sajtóérdeklődésre számot tartó ügyek országos jegyzékére korlátozódik. Összesen ennyi az, ami a nyilvánosság számára további informálódás nélkül elérhető!

**Saját információforrásból.** Természetesen a program koordinátorai és a helyi koordinátorok a meglevő bírói, ügyészi, ügyvédi kapcsolatokon keresztül informálódni tudnak a várható tárgyalásokról, amelyet előre egyeztetett módon közölnek az önkéntesekkel.

**Együttműködés alapján.** A monitorozás során reméljük, hogy a megfigyelt bírakkal, ügyészekkel, ügyvédekkel kialakulhat olyan jó együttműködés, melynek alapján az önkéntesek informálódhatnak tőlük a várhatóan megfigyelhető tárgyalásokról, ami a monitorozás hatékonyságát növelheti.

Az ügyek hozzáférhetősége is fontos tényezője a monitorozásnak, ugyanolyan objektív lehetőség/akadály, mint a bíróság fizikai megközelítése, a bíróság működéséről való tájékozódás.

## FONTOS!

**Az önkéntesek ne éljék meg kudarcként, ha adott napon nem talál-  
nak tárgyalást, ha kizár-  
ják, kiutálják őket vala-  
honnán. Ez mind-mind  
fontos információ a  
bíróságok működéséről!**

## • AZ ÖNKÉNTESÉK EGYÜTTMŰKÖDÉSE

Az önkénteseket a helyi koordinátor fogja egybe, a tárgyalások tervezését, a bejelentkezést ő rögzíti az előre meghatározott módon (pl. **egymással megosztott naptár, levelezőlista, esetleg közösen használt e-mail cím**). A helyi koordinátor ügyel arra is, hogy a monitorozó lapok leg-  
alább havonta leadásra kerüljenek az önkéntes munka nyilvántartó lappal együtt a feldolgozás érdekében.

A monitorozók lehetnek a bíróságokat illetően gyakorlottabbak: jogászok, joghallgatók. Ők mintegy mentorként elkísérik a gyakorlatlan önkénteseket az első-második tárgyalásra, ezután az önkéntes önállóan is tud már tájékozódni.

Lehetőleg párokat alkotva járjanak az önkéntesek a tárgyalásokra, így tudják egymást támogatni, élményeiket megosztani, érveiket ütköztetni.

Az önkéntesek együttműködése érdekében célszerű a közös kommunikációs csatornákon túl a személyes találkozás optimálisan havonta, lehetőég a program valamely koordinátora részvételével.

Szupervízió: szükséges a koordinátorokkal a folyamatos telefonos, e-mailes kontaktus lehetősége a problémák, konfliktusok, szervezési kérdések és a személyesen felmerülő nehézségek, megterhelő események feldolgozása végett.

## • A MONITOROZÓ JELENTÉSEK KIÉRTÉKELÉSE

A havonta leadott önkéntes munkát nyilvántartó lapok és a mellékelt monitorozó lapok kiértékelése szakaszosan zajlik. Ennek során a havi prioritásokat vizsgáljuk, részjelentéseket készítünk az összesítésből.

Visszacsatolást adunk az önkénteseknek a jelentések tárgyilagosságát, az elvégzett munka mennyiségét illetően.

Támogatni fogjuk, hogy az önkéntesek adjanak visszajelzést annak a bírónak, bíróságnak, akit/ amelyet megfigyeltek.

A program végén a jelentések teljes kiértékelésére kerül sor, amelyben elemezzük a tényadatokat, a véleményeket, az elégedettségi mutatókat egyaránt.

## • ADATVÉDELEM

A megfigyelés során a monitorozó lapon személyes adat nem rögzíthető, kivéve a közérdekből nyilvános adatokat. A monitorozók az esetlegesen tudomásukra jutott személyes adatokat nem adják ki illetékteleneknek. A monitorozás során csakis a nyilvánosságra kerülő adatok kerülnek megismerésre, azaz aktavizsgálatra, peres képviseletre nem kerül sor. Ügyfélszerző tevékenység kizárt. A monitorozás eredményeként készülő összegzés nem tartalmaz egyedi azonosításra alkalmas adatokat. A tanulmány szerkesztése során megvalósuló adatvédelem minőségét a PATENT Egyesület korábbi kiadványai során is követett jó gyakorlat biztosítja.

## A BÍRÓSÁG MEGKÖZELÍTÉSE

### • A MONITOROZÁS NEM EGYSZERŰ FELADAT

Mindenekelőtt el kell jutni a bíróságra... Ez fizikailag könnyű, azonban a nehézségek a kapuban kezdődnek. Hová mész? Miért jössz? Nincs jobb dolgod? És ezt még csak a portás kérdezi... A tárgyalóterem küszöbén ugyanez lehet a helyzet. A válasz egyszerű: meg szeretnék nézni egy nyilvános tárgyalást, szabad? Esetleg még az is megtörténik, hogy egyszerűen nem engednek be, jegyzőkönyvbe veszik a nevünket, amire pedig semmilyen törvényes lehetőség nincs. Ha ilyesmi történik, pontosan jegyezzük fel, fontos információ lesz!

És ekkor még nincs is megfelelően kiválasztott ügyünk...

Az ügykiválasztáshoz ajánlott a „háromféle út” kombinálása: véletlenszerű, előre megadott, saját forrásból szerzett ügyek.

Az eljárások monitorozása során – ismételjük – nagyon lényeges az objektív körülmények tárgyilagos, pontos rögzítése: ide tartozik az ügy tárgyán, a tárgyalás helyén-idején kívül a várakozás milyensége (fenyegető körülmények?), a pontos/pontatlan kezdés, a tárgyalás szüneteinek oka, előre tervezhetősége, a meghallgatási

**A BÍRÓSÁG ÉRTÜNK VAN.**

**JOGUNK VAN BE-MENNI, RÉSZT VENNI BÁRMILYEN NYILVÁNOS ELJÁRÁSI ESEMÉNYEN.**

**JOGUNK VAN – KONKRÉT JOGI ÉRDEK ÉS ENGEDÉLY NÉLKÜL IS – INFORMÁLÓDNI ARRÓL, HOGY MIT TESZNEK A BÍRÓSÁGOK.**

**JOGUNK VAN A TISZTESSÉGES, ÁLDOZATOT KÍMÉLŐ, ÉRTHEFTŐ ELJÁRÁSOKHOZ.**

körülmények rögzítése. Fontos azt megfigyelni, milyen okból halasztják el a tárgyalást, tesznek-e szigorú intézkedéseket akár az azonnali, akár a későbbi megjelenés érdekében a mulasztó féllel szemben. Rögzíteni kell zárt tárgyalás elrendelése esetén azt is, ki, milyen okból kérte a nyilvánosság kizárását és ez hitelt érdemlő volt vagy csak a megfigyelőktől való elzárkózást szolgálta? Emellett számos szubjektív tényező kiemelkedő: a bíró, valamint az eljárásban résztvevő más személyek felkészültsége, embersége, az áldozat/elkövető egyenlő vagy megkülönböztető bánásmódja, a sértett/áldozat tájékoztatása, kímélete avagy a vele szemben megvalósuló mellőzés, lenézés, nyílt kételkedés.

**ÉS JOGUNK VAN  
AHHOZ, HOGY  
NEMTETSZÉSÜN-  
KET – A BÍRÓSÁG  
TEKINTÉLYÉT  
TISZTELETBEN  
TARTVA – KINYIL-  
VÁNÍTSUK.**

A megfigyelés centrumában a **meghallgatások** (peres felek, vádlott, sértett) és **az ügydöntő határozatok kihirdetése** (ítélet, távoltartási végzés) állnak. Ezek azok a kiemelkedő mozzanatok, amelyeken keresztül a hatóságok kinyilvánítják az ügygel kapcsolatos álláspontjukat. Nem mellékes azonban a tárgyalás befejezése után a szereplők távozása (viccelődés, fenyegetés stb.).

## FOGALOMTÁR

### • A FONTOS FOGALMAK, SZAKKIFEJEZÉSEK RÖVID MAGYARÁZATA

#### •• DISZKRIMINÁCIÓ

A nőkkel szemben alkalmazott megkülönböztetés (diszkrimináció) a nemi hovatartozás miatti minden olyan megkülönböztetést, kizárást vagy korlátozást jelent, amelynek az a hatása vagy célja, hogy csorbítsa vagy megsemmisítse a politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális, polgári vagy bármely más területen fennálló emberi jogoknak és alapvető szabadságjogoknak elismerését és megvalósítását a férfiak és a nők közötti egyenlőség alapján, nők által való gyakorlatát, függetlenül családi állapotuktól. *(ENSZ CEDAW Egyezmény a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról)*

#### •• PÁRKAPCSOLATI ERŐSZAK

Tipikusan, az esetek döntő többségében férfi által nő sérelmére elkövetett szóbeli, lelki, testi (fizikai), szexuális és gazdasági (anyagi, illetve társadalmi életet érintő) erőszak, amelyet a bántalmazó szisztematikusan, tudatos döntések révén hajt végre a vele az elkövetéskor vagy korábban házasságban élettársi kapcsolatban, párkapcsolatban élt, vagy csak udvarlással érintett nő ellen. FAJTÁI: SZÓBELI ERŐSZAK - LELKI ERŐSZAK - TESTI ERŐSZAK - SZEXUÁLIS ERŐSZAK - GAZDASÁGI (ANYAGI) ERŐSZAK.

Részletek: <http://www.nokjoga.hu/book/export/html/287>

## **•• A KAPCSOLATI ERŐSZAK szűk értelemben vett BÜNTETŐJOGI FOGALMA**

**Btk. 212/A. § (1)** Aki gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozója, volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja sérelmére rendszeresen

- a) az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartást tanúsít,
- b) a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javakat von el és ezzel a sértettet súlyos nélkülözésnek tesz ki,

ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott személy sérelmére rendszeresen követ el

- a) a 164. § (2) bekezdése szerinti testi sértést vagy a 227. § (2) bekezdése szerinti becsület-sértést, büntett miatt három évig,
- b) a 164. § (3) és (4) bekezdése szerinti testi sértést, a 194. § (1) bekezdése szerinti személyi szabadság megsértését vagy kényszerítést, egy évtől öt évig

terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Kapcsolati erőszak elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

(4) Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető.

## **•• NYILVÁNOSSÁG**

A bíróságok polgári és büntető peres ügyeit nyilvános tárgyaláson (a távoltartást nyilvános meghallgatáson) bírálják el, amelyen 18. életévének betöltése után bárki korlátozás nélkül részt vehet, mint hallgatóság. A tárgyalásról a nyilvánosság fontos okból – minősített adat (államtitok) védelme, erkölcsi ok, fiatalok érdeke – indokolt határozattal kizárható. Egyébként a tárgyalást vezető bíró gondoskodik arról, hogy a hallgatóság a tárgyalás rendjét ne zavarja, ott ne üljön pl. olyan személy, aki az ügyben még ki nem hallgatott tanú.

## **•• TÁRGYALÁSI JEGYZÉK**

A bíróságok egyes bírái a rájuk osztott ügyeket általában 1-3 hónapra előre kitűzik tárgyalásra, erről az érintetteket értesítik. A nyilvánosság számára azonban – a sajtó nyilvánosságát érintő, külön közleményben közzétett eseteken kívül – a tárgyalásról szóló információ csak akkor jelenik meg, amikor a tárgyalás napján az aznapra az adott bíró által kitűzött, általa tárgyalandó ügyek tárgyalási jegyzékét a tárgyalóterem bejáratánál kifüggesztik.



## ••TÁRGYALÓTEREM

A bíróság tárgyalását hivatalos helyiségében tartja. A tárgyalóterem elrendezése:



Az elrendelés régi hagyományt követ. A pulpituson foglal helyet a bíró, jobb keze felől, oldalt, az ügyész/felperes, bal keze felől, azaz szemben az ügyésszel/felperessel: a védő/alperes. A vádlottaknak a terem első pad- vagy széksora van fenntartva. A hallgatóság részére a terem többi széke/padja van biztosítva.



A teremek mérete igen változatos és a bútorkészítés is országosan változó, hol régi, hol felújított. A jogászok a tárgyaláson fekete talárt viselnek (a bíró lila, az ügyész arany gallérral, esetenként vörös zsabóval, az ügyvéd zöld zsabóval).





## ••BÜNTETŐELJÁRÁS

A büntetőeljárás meghatározott személy (vádlott) vádiratban pontosan körülírt bűncselekményének elbírálására irányuló eljárás.

A vádat általában az ÜGYÉSZ képviseli, írásbeli vádiratot nyújt be, azt a tárgyaláson bizonyítja (tanúk, szakértők, iratok és a vádlott vallomása útján), majd vádbeszédében foglalja össze álláspontját.

## ••VÁDLOTT

A vádirat szerinti bűncselekmény elkövetője, az ő felelősségéről dönt a bíróság.

## ••SÉRTETT

A bűncselekmény áldozata, párkapcsolati erőszak esetén

## ••VÉDŐ

A vádlott védelmében eljáró ügyvéd.

## ••MAGÁNVÁDLÓ

Könnyű testi sértés, rágalmazás, becsületsértés esetén a vádat a bíróságon a sértett képviseli, nem az ügyész. **PÓTMAGÁNVÁDLÓ:** ha az ügyész nem tartja képviselhetőnek a vádat, megszünteti az eljárást, vádat nem emel vagy azt elejti – ilyenkor a sértett pótmagánvádlóként felléphet és a bíróság előtt a vádat képviselheti.

## ••POLGÁRI PER

Valamely megsértett jog vagy rendezetlen jogi helyzet orvoslására szolgáló bírósági eljárás, melynek során a felek – tipikusan magánjogi jellegű – konfliktusuk megoldását a bíróságra bízák.

## ••FELPERES

Az a fél, aki jogának érvényesítése céljából a peres eljárást kezdeményezi a bíróságnál. A perben érvényesített igényt keresetnek nevezzük.

## ••ALPERES

Az a személy, aki ellen a felperes a keresetet benyújtja.

## ••KERESETLEVÉL

A kereseti kérelmet tartalmazó írásbeli beadvány, ritkábban jegyzőkönyv, amelyet a felperes a bíróságon felvetet.

## ••JOGI KÉPVISELŐ

A peres felek vagy személyesen járnak el, vagy jogi képviselő (tipikusan ügyvéd) segítségével.

## ••KÖZVETÍTŐI ELJÁRÁS, MEDIÁCIÓ

A peres felek konfliktusának békés, megegyezésen alapuló rendezésére irányuló – nem bírói – eljárás, melynek helye van a per előtt, a per során is. A mediáció a mellérendelt helyzetű, szabad akaratú rendelkező felek szakember által irányított párbeszéde. Éppen ezért nem javasolt olyan helyzetekben, ahol valamelyik fél hatalmi befolyással bír a másik felett.

## ••MEGELŐZŐ TÁVOLTARTÁS

Gyors beavatkozás, amikor a bíróság az erőszak kialakulását, fokozódását oly módon gátolja meg, hogy végzéssel a bántalmazó felet eltiltja a bántalmazott megközelítésétől.

## ••ERŐSZAK

Hozzá tartozók közötti erőszaknak minősül

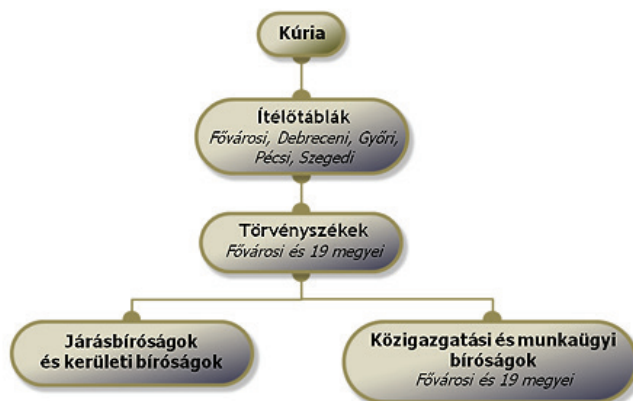
- a) a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, a szexuális önrendelkezéshez való jogot, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető tevékenység,
- b) a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető mulasztás (a továbbiakban együtt: hozzátartozók közötti erőszak).

**BÁNTALMAZÓ** az a cselekvőképes hozzátartozó, aki a hozzátartozók közötti erőszakot megvalósítja, vagy akire tekintettel a hozzátartozók közötti erőszakot más megvalósítja, feltéve, hogy ezzel a bántalmazó egyetért.

**BÁNTALMAZOTT** az a hozzátartozó, akinek a sérelmére a hozzátartozók közötti erőszakot megvalósítják.

Az egyes eljárásokkal külön fejezetben foglalkozunk.

# A BÍRÓSÁGI SZERVEZETRENDSZER



(Forrás: *birosag.hu*)

## • A járásbíróságok

A legtöbb ügyel első fokon, a járásbíróságok szintjén találkozhatunk. 111 járásbíróságon folyik az ítélezés. A budapesti illetékességű járásbíróságok elnevezése „kerületi bíróság”. Budapesten a 23 kerületben összesen 6 egyesített kerületi bíróság működik (pl. Pesti Központi Kerületi Bíróság, Budai Központi Kerületi Bíróság stb.). A járásbíróságok első fokon járnak el, az elnök vezeti őket. A járásbíróságok polgári és büntető ügyszakban egyaránt meghatározott ügyfajtákra tekintettel csoportok alakíthatók ki (pl. büntető, családjogi csoport).

## • Közigazgatási és munkaügyi bíróságok

Az országban 20 közigazgatási és munkaügyi bíróság működik, amelyek kizárólag a nevükből adódó speciális jellegű ügyekben járnak el első fokon. Elsődleges feladatuk a közigazgatási határozatok felülvizsgálata, és a munkaviszonyból és munkaviszony jellegű jogviszonyból származó ügyek elbírálása.

## • Törvényszékek

A törvényszékek első és másodfokú bírósággént járnak el. A törvényszékekre két módon kerülhet az ügyünk. Az egyik mód az, hogy az első fokon (tehát a járásbíróságon vagy közigazgatási és munkaügyi bíróságon) hozott ítélettel szemben fellebbezést nyújt be valamelyik érdekelt fél. Nem minden ügy indul azonban a járásbíróságokon. Vannak olyan ügyek, amelyek a törvényszéken indulnak, amelyek ebben az esetben elsőfokú bírósággént járnak el. Az eljárási törvények (polgári perrendtartás, büntetőeljárásról szóló törvény) határozzák meg ezeknek az ügyeknek a körét. Ezek az ügyek kiemelkedő súlyúak azért, mert nagy összeg (legalább harmincmillió forint) a per tárgya, vagy speciális az ügy (például egy sajtó-helyreigazítási per), vagy nagyon súlyos bűncselekményről (pl. emberölés, kémkedés, hazaárulás, terrorcselekmény stb.) van szó. Az elnök vezetése mellett a törvényszéken tanácsok, csoportok és büntető, polgári, gazdasági, valamint közigazgatási-munkaügyi kollégiumok működnek.

## • Ítéltáblák

Az 5 ítéltábla a törvényszékek és a Kúria közötti szintet jelenti, létrehozataluk célja a korábbi Legfelsőbb Bíróság tehermentesítése volt. A törvényszékek vagy a Fővárosi Törvényszék határozatai elleni fellebbezéseket az ítéltáblák bírálják el. Harmadfokon jár el az ítéltábla azokban a büntetőügyekben, amelyekben másodfokon a törvényszék járt el. Az elnök vezetésével működő ítéltáblán tanácsok, büntető, valamint polgári kollégiumok működnek.

## • Kúria

A bírósági hierarchia csúcsán helyezkedik el a Kúria, melyet az elnök vezet. A legfontosabb feladata az egységes és következetes bírói gyakorlat kialakítása. Ezt a rendkívül fontos feladatát ún. jogegységi határozatok meghozatalával látja el. Ezek a határozatok elvi jellegű iránymutatásokkal szolgálnak, és a bíróságokra nézve kötelező erővel bírnak.

A Kúria elbírálja - törvényben meghatározott ügyekben - a törvényszék, továbbá az ítéltábla határozata ellen előterjesztett jogorvoslatot, elbírálja a felülvizsgálati kérelmet, a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz, joggyakorlat-elemzést folytat stb.

# A MONITOROZÁSSAL ÉRINTETT ELJÁRÁSOK

## • BÜNTETŐELJÁRÁSOK

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, régi Btk. (1978. évi IV. törvény), új Btk. (2012. évi C. törvény, hatályos 2013. július 1-től).

A büntetőeljárás meghatározott személy büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt erre felhatalmazott hatóságok által törvényes rend szerint lefolytatott több szakaszos eljárás.

A büntetőeljárás bírósági szakasza, melyet a rendőrségi vagy ügyészi nyomozás, majd az ügyészi vádemelés előz meg, az írásbeli vádirat bírósághoz való benyújtásával kezdődik. A vádirat kézbesítése után a bíróság tárgyalási határnapot tűz ki az ügyben, amelyre idézi a vádlottat, a védőt, a tanúkat, a szakértőt. Az ügyészt ún. tárgyalási jegyzékkel értesíti, amelyet a tárgyalás napján a tárgyalóterem bejáratánál is kifüggesztenek. Társadalmilag jelentős ügyben a [birosag.hu](http://birosag.hu) weboldalon – anonim formában – közleményként közzéteszik a tárgyalás helyét, idejét, az ügy rövid leírását.

Magánvádas ügyben – rágalmazás, becsületsértés, könnyű testi sértés – a vádat nem az ügyész, hanem a sértett képviseli magánvádlóként.

Pótmagánvádas ügyben az ügyész nem kíván vádat emelni, a felelősségre vonás iránt a sértett nyújthat be vádindítványt, ha álláspontja szerint a cselekmény bűncselekmény.

A büntető ügyek tárgyalásán a bíró mellett jegyzőkönyvvezető működik közre, súlyos bűncselekmények esetén ún. ülnökök is tagjai a bíróságnak. Számuk főszabályként kettő, különböznek

az esküdtektől: nem az ügyre jelölik ki őket, hanem meghatározott időre választják, és működési idejük alatt beosztják őket a tárgyalásokra.

A hivatásos bíró tűzi ki és vezeti a tárgyalást, gondoskodik a rend fenntartásáról az eljárási szabályok betartásáról és a résztvevők emberi méltóságának, biztonságának védelméről.

A tárgyalás kezdetén az ügyész szóban ismerteti a vádat, majd legelőször a vádlott kihallgatására kerül sor – a tanúk távollétében.

A sértettet tanúként, a hamis tanúzás következményeire történő figyelmeztetés után hallgatják ki.

A családon belüli erőszak áldozatainak gyakran a sértett pozíciójában szerepelnek, de nem ritka a vádlotti részvételük, pl. amikor rágalmazás, hamis vád miatt jelentik fel őket, vagy az elhúzódozó bántalmazásnak ők maguk vetnek véget erőszakos cselekménnyel.

## • POLGÁRI PEREK

Polgári perrendtartás (1953. évi III. törvény, Ptk. (1959. évi IV. törvény, Csjt. (

A program során mindenekelőtt családjogi ügyek megfigyelésére kerül sor: házassági perek (alapvető: bontóper, amely házasság felbontása és járulékos kérdések elbírálása végett indul), illetőleg e körbe tartozó egyes rész-kérdések elbírálása: gyermekelhelyezés (megváltoztatása), gyermektartás (megváltoztatása), szülői felügyeleti jog megszüntetése.

Rendkívül lényeges annak megfigyelése, hogy a családjogi perben:

- egyáltalán felmerül-e a bántalmazás ténye,
- ha igen, hogyan reagál az ellenfél,
- a bíró mennyire tudja kezelni, érdeklődést mutat vagy bagatellizálja,
- bántalmazásra vonatkozó információ ellenére erőlteti-e valamelyik fél vagy a bíró a mediációt.

Lényeges tapasztalat az, hogy a mediáció (közvetítői eljárás, melynek keretében a hivatásos mediátor közvetítésével a felek megegyezéssel zárják le a jogvitájukat) csak mellérendelt felek esetében sikeres és célszerű. Olyan emberi kapcsolatban, ahol az alá-fölérendeltség dominál, az egyik fél rendszeresen bántalmazza/bántalmazta a másikat, az figyelhető meg, hogy a bántalmazott kényszerül engedményekre, míg a bántalmazót semmilyen engedmény nem elégíti ki. A közvetítés ilyen esetekben szinte törvényszerűen vezet a bántalmazás eltüntetéséhez, bagatellizálásához, így a konfliktus megoldása helyett az oroslán és a bárány egyezsége jön létre.

## • MEGELŐZŐ TÁVOLTARTÁS IRÁNT INDULT ELJÁRÁSOK

A megelőző távoltartás nemperes eljárás, melyben a bíróság meghallgatást tart. Eltérő a gyakorlat, de a jogszabály szerint e meghallgatás nyilvános, ugyanúgy, mint a perek tárgyalása. A megelőző távoltartás célja a hozzátartozók közti erőszak megelőzése, megfékezése a fizikai távolság kötelező előírásával. Az ilyen eljárások sommás jellegükből fakadóan előre nem tervezhetők, a bíróságok ügyeleti rendszerben tárgyalják.

**Jogsabály: 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról**

Az ideiglenes megelőző távoltartás, valamint a megelőző távoltartás átmenetileg korlátozza a bántalmazó tartózkodási szabadságát, a tartózkodási hely szabad megválasztásának jogát, szülői felügyeleti jogát, valamint gyermekével való kapcsolattartási jogát.

Akivel szemben ideiglenes megelőző távoltartást, illetve megelőző távoltartást rendeltek el, a távoltartás hatálya alatt köteles

- a) magát távol tartani a bántalmazottól,
- b) magát távol tartani a bántalmazott életvitelszerű tartózkodására szolgáló ingatlantól,
- c) magát távol tartani az ideiglenes megelőző távoltartó határozatban, illetve a megelőző távoltartó határozatban megjelölt más személytől, és
- d) tartózkodni attól, hogy a bántalmazottal közvetlenül vagy közvetve érintkezésbe lépjen.

Ha a bántalmazott az életvitelszerű tartózkodására szolgáló ingatlant – a használat jogcímétől függetlenül – a bántalmazóval közösen használja, a bántalmazó akkor köteles magát távol tartani a bántalmazott életvitelszerű tartózkodására szolgáló ingatlantól, ha a bántalmazott az ingatlan használatára a szívésségi lakáshasználaton kívül egyéb jogcímmel rendelkezik, vagy a bántalmazóval közös gyermekét neveli.

Ideiglenes megelőző távoltartást a rendőrség rendelhet el akkor, amikor észleli – pl rendőrszolgálat a helyszínen – a bántalmazás, fenyegetés tényét. Ezután az ügy a bíróságra kerül, mert a távoltartás a bántalmazó magánéletébe való súlyos hatósági beavatkozás, amelyre csak a bíróságnak van megfelelő jogköre. (A rendőrség által elrendelt ideiglenes megelőző távoltartás hatálya a bíróság által elrendelt megelőző távoltartás hatályának beálltával megszűnik. A rendőrség által elrendelt ideiglenes megelőző távoltartás hatálya akkor is megszűnik, ha a bíróság nem rendeli el a megelőző távoltartást.)

A bíróságon a megelőző távoltartás iránt eljárás indulhat

- a rendőrség kezdeményezésére
- a bántalmazott kérelmére.

Elintézési határidő: ha a rendőrségen indult: 72 óra; míg ha a bíróságon kezdődik: három munkanap.

Egyes bíróságok úgy tekintik a bántalmazó távolmaradását, mint amely akadályozza az érdemi döntésnek, és emiatt megszüntetik az eljárást. Az ilyen döntésekről meg kell próbálni igen pontos jelentést készíteni.

A bizonyítási kérdések nagyon fontosak. Az egész eljárás azon alapul, hogy valószínűsíteni kell a bántalmazás tényét (személyes előadás, látlet, tanú). Megfigyelendő, hogy mit várnak el a bíróságok a kérelmezőtől: kétséget kizáró bizonyítást vagy a valószínűség megalapozását? Hogyan kezelik a kérelmet előterjesztő bántalmazottat? fenntartásokkal vagy elfogadással? Van-e különbség a jogi képviselővel (ügyvéddel) megjelenő és a személyesen eljáró kérelmezővel való elbánás között?



Az eljárás során a bíróság legalább egyszer köteles megkísérelni a felek személyes meghallgatását. Ez sokszor nehéz, hiszen a bántalmazó elemi érdeke az elérhetetlensége. Három nap alatt a postai kézbesítés kivitelezhetetlen, ezért az a gyakorlat alakult ki, hogy a rendőrség kézbesíti az idézést is, a döntést is – ez a gyakorlat 2014. március 15-től pontosan megjelenik a törvény szövegében azzal, hogy a bántalmazó bármilyen tudomásszerzése szabályszerű idézésnek minősül. A megelőző távoltartást a bíróság akkor rendeli el, ha az eset összes körülményéből, így különösen a bántalmazó és a bántalmazott által előadott tényekből, a hozzátartozók közötti erőszakra utaló jelekből, a bántalmazó és a bántalmazott magatartásából és viszonyából a hozzátartozók közötti erőszak elkövetésére megalapozottan lehet következtetni.

A megelőző távoltartást a bíróság legfeljebb harminc napra rendelheti el – de március 15-től ez 60 nap lesz!

A bíróság a határozatát a meghallgatás alkalmával közli a felekkel, azt nekik átadja. Ha a meghallgatáson a bántalmazó nem jelent meg, a bíróság – általában faxon – a rendőrség útján intézkedik a kézbesítésről. A rendőrség köteles a határozatnak a bántalmazó részére történő kézbesítéséről gondoskodni. Ennek azért nagy a jelentősége, mert a bántalmazónak tudnia kell a határozat tartalmáról.

A határozatban foglaltak nem teljesítése esetén bírósági végrehajtásnak nincs helye, megelőző távoltartáshoz nem kapcsolódik rendszeres rendőri ellenőrzés. A megelőző távoltartás rendelkezéseinek megsértése – csakúgy, mint a távoltartás megalapozatlan kezdeményezése – elzárással, pénzbírsággal büntethető szabálysértést valósít meg.

## • KÖZIGAZGATÁSI PERES ÜGYEK

Gyámhivatali határozat felülvizsgálata iránt indult peres ügyek kerülhetnek itt felülvizsgálatra. A párkapcsolati erőszak egyik legfontosabb színtere a gyámhivatali eljárás. A bántalmazók nagyon gyakran szisztematikus eljárási zaklatással érvényesítik jogosnak vélt igényüket a másik félnél elhelyezett gyermek kapcsolattartásának szabályozása, annak végrehajtása iránt. Ide tartoznak az ún. kényszerláthatásos ügyek, melyek során az anyát azért vonja felelősségre, bírságolja a gyámhivatal, mert nem kényszeríti az apával való találkozásra az attól – az apa magatartása, rendszertelen látogatásai, adott esetben bűncselekmény miatt – vonakodó gyermeket.

Ezek az ügyek kétfokú gyámhivatali – közigazgatási – eljárás után kerülnek a közigazgatási és munkaügyi bírósághoz, ahol peres eljárásban, tárgyaláson dönt a bíróság. Felperes az, akinek jogát sérti a közigazgatási határozat, alperes a másodfokú gyámhivatal. Az ítélet ellen nincs helye fellebbezésnek. rendkívüli jogorvoslatként a Kúriától lehet kérni a jogszabálysértő döntés felülvizsgálatát.

# A BÍRÓSÁGFIGYELŐ MENETRENDJE

## • JANUÁR-FEBRUÁR

1. Önálló tájékozódás: előzetes felkészítés nélkül interneten/telefonon/személyesen hogyan tudunk tájékozódni arról, hogy mikor milyen ügyeket tárgyalnak a bíróságok, hol, mikor nézhető meg családon belüli vagy párkapcsolati erőszak miatt vagy azzal összefüggésben indult eljárás? Kielégítő, informatív volt-e a tájékoztatás, amit kaptunk? Írásbeli beszámoló.
2. Felkészítő képzés négy helyszínen.
3. Monitorozó tevékenység megkezdése:
  - 3.1. Véletlenszerű tárgyalás-látogatás az ügyelosztási rend alapján kiválasztott bírák adott napi tárgyalásain.
  - 3.2. Tervezett tárgyalás-látogatás az ún. országos összesített tárgyalási jegyzék és saját információk alapján.
  - 3.3. Tervezett tárgyalás a program felelősei (központi és helyi koordinátor) által előre jelzett ügyekben.

A monitorozás ezen időszakában a helyi mentorok kísérik a kezdőket. Fontos, hogy a monitorozást szakértő vagy gyakorlott társakkal kezdjék az önkéntesek. Ezáltal biztosítható a tájékozódás, ráhangolódás, biztonságérzet, minél pontosabb, tárgyilagos megfigyelés.

Összegzés: nyilvánosak-e a tárgyalások vagy az információhiány a nyilvánosságot lényegesen korlátozza? Hozzáférhető-e a bíróság? Barátai-e a bírák a nyilvánosságnak, a hallgatóságnak? Közérdekű adat-e – az ügyelosztási rend és a hirdetmények, közlemények mellett – a tárgyalási jegyzék? Szükség esetén írásbeli jelzés a bíróságoknak, a NAIH-nak.

## • MÁRCIUS

1. Tervezett tárgyalás-látogatás a program felelősei által előre jelzett ügyekben.
2. Monitorozó párosok kialakulása. Az önkéntesek összeszokott párokban valószínűsítően kitartóbban és kevesebb problémával végzik a feladatukat. A szokott társ segít a tapasztalatok, problémák megbeszélésében. Jó, ha minden tárgyalásról több beszámoló születik – egybevetésük érdekes összehasonlítások, későbbi megbeszélés alapja lehet.
3. Érdeklődő bírák, ügyészek esetén rajtuk keresztül az önálló monitorozás stabilizálása. Azon bírák, ügyészek, akik kedvezően és nyitottan állnak a programhoz, az önkéntesek kérésére további időpontokat adnak látogatható tárgyalásokról.
4. Bírói Egyesületének megkeresése annak érdekében, hogy látogatható tárgyalásokról informáljanak.
5. A korábbi képzésből kimaradt önkéntesek képzése.

## • ÁPRILIS-MÁJUS-JÚNIUS

1. Lehetőség szerint sajtóviesszhangot kapott ügy kiemelt figyelemmel kísérése (másik hónapban is, ha van ilyen).
2. Ismételt, rövid csapatépítő/tapasztalatok megbeszélése.

## • JÚLIUS

1. Visszajelzés a bírának, ügyészeknek: szóban vagy írásban. Kritika, dicséret. Lehetőség szerint interjú készítése a programban aktív bírakkal, ügyészekkel, ügyvédekkel. Hogyan hatott a munkájukra az önkéntesek jelenléte?
2. Visszajelzés a megfigyelt bíróságoknak (esetleg ügyészségeknek) írásban.

## • AUGUSZTUS

1. Monitorozó tapasztalatainak rövid összegzése. Visszajelzést ad arról is, mit jelentett számára a program. Részt venne-e a folytatásban, milyen feltételekkel? Vállalna-e később mentor szerepet?
2. Javaslatok, elképzelések. Mivé válhat ez a program: válhat-e mozgalommá? Képzési modullá? Ismeretterjesztő fórummá? Milyen javaslatai vannak az önkéntesnek a fenntarthatóvá tétel érdekében?
3. Ítélezési szünet miatt ekkor megelőző távoltartás, bíróság elé állítás látogatható.

## • SZEPTEMBER-OKTÓBER

Monitorozás eredményeinek összegzése, kiadvány, sajtóbemutató.

## • MINDVÉGIG BIZTOSÍTJUK:

Szupervíziót telefonon és e-mailen az önkéntesek problémái, konfliktushelyzetei kezelésére, lelkileg megterhelő esetek feldolgozására.

Központi koordinációt telefonon és e-mailen a koordinátorok, mentorok, monitorozók részére a szervezési, jogi, eljárási kérdések megoldása érdekében.

Személyes találkozást Budapesten egyeztetett időpontban, vidéken rendszeres összejövetel lehetőségét a program koordinátorai részvételével.

## • OLVASNIVALÓK:

Az önkénteseknek ajánlott elsődleges irodalom, amit decemberben kiküldtünk:

**Miért marad?** <http://nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/miertmarad/miertmarad.pdf>

**Módszertani útmutató** <http://nokjoga.hu/sites/default/files/filefield/mu-fulltext.pdf>

**Rendszerbe zárva** [http://nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/rendszerbe\\_zarva.pdf](http://nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/rendszerbe_zarva.pdf)

**Integrált ellátás** [http://nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/integralt\\_magyar\\_nane\\_hcm.pdf](http://nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/integralt_magyar_nane_hcm.pdf)

Az amerikai court watch-ról: [www.watchmn.org](http://www.watchmn.org) weboldalról megismerhető WATCH kézikönyv (kérésre elektronikusan megküldjük).

# MONITOROZÓ LAPOK

## MONITOROZÓ LAP – BÜNTETŐ ÜGY

Önkéntes neve: \_\_\_\_\_ Dátum, helyszín: \_\_\_\_\_

Bíróság neve: \_\_\_\_\_ Bíró neve: \_\_\_\_\_

Ügy tárgya a tárgyalási jegyzék szerint: \_\_\_\_\_

Várakozás során esemény: nem / igen: \_\_\_\_\_

Tárgyalás késve kezdődött: nem / igen, oka: \_\_\_\_\_, \_\_\_\_\_ perc

Első tárgyalás / folytatólagos tárgyalás. Párkapcsolati / családon belüli erőszak ügy / nem ilyen jellegű.

Vádolt: férfi / nő. Sértett: férfi / nő. Gyermek érintett: igen / nem.

Vádolt és áldozat kapcsolata: \_\_\_\_\_

Az áldozat eljárási pozíciója: sértett / egyszerű tanú / vádlott.

A párkapcsolati / családon belüli erőszak áldozatát képviseli-e valaki: igen / nem.

A tárgyalás nyilvános: igen / nem, a zárt tárgyalás oka: \_\_\_\_\_

Kényszerintézkedés: nem / igen: \_\_\_\_\_

Megjelenés: mindenki / távolmaradt: \_\_\_\_\_

Távolmaradás miatti bírói intézkedések: \_\_\_\_\_

A tárgyalás eredménye: elhalasztás / elnapolás / határozathozatal (elítélés / felmentés)

Felkészültek tündek-e a résztvevők (bíró, ügyész, ügyvéd): igen / nem: \_\_\_\_\_

### Az áldozattal való bánásmód a meghallgatás során:

A bíró részéről (felvilágosítások, kérdés módja, elég időt kap-e, áldozathibáztató attitűd, megjegyzések): \_\_\_\_\_

A többi résztvevő részéről: \_\_\_\_\_

A bíró reakciója, rendfenntartó intézkedései az áldozat védelmében: \_\_\_\_\_

### Határozathozatal:

Az áldozat számára elfogadható döntés született? \_\_\_\_\_

A bíró indokolásának közérthetősége, az áldozatnak is szólt-e, adott-e neki megfelelő visszajelzést: \_\_\_\_\_

### Összességében a bíró(ság) munkájával:

Teljesen elégedett – inkább elégedett – semleges – inkább elégedetlen – nagyon elégedetlen.

### Az önkéntes megjegyzései:

(hogyan értesült a tárgyalásról; az ott szerzett tapasztalatok tárgyilagos leírása; az eljárás szabad szöveges értékelése)

Teljes időtartam: \_\_\_\_\_ óra

Dátum, aláírás:

## MONITOROZÓ LAP – POLGÁRI PERES ÜGY

Önkéntes neve: \_\_\_\_\_ Dátum, helyszín: \_\_\_\_\_

Bíróság neve: \_\_\_\_\_ Bíró neve: \_\_\_\_\_

Az ügy tárgya a jegyzék szerint: \_\_\_\_\_

Várakozás során esemény: nem / igen: \_\_\_\_\_

Tárgyalás késve kezdődött: nem / igen, oka: \_\_\_\_\_, \_\_\_\_\_perc

Első tárgyalás / folytatódó tárgyalás. Párkapcsolati / Családon belüli erőszak ügy / nem ilyen jellegű.

Felperes: férfi / nő. Alperes: férfi / nő. Gyermekek érintett: igen / nem.

Peres felek kapcsolata: \_\_\_\_\_

A családon belüli erőszak áldozatát képviseli-e valaki: igen / nem.

Nyilvános tárgyalás: igen / nem, oka: \_\_\_\_\_

Megjelenés: mindenki / távolmaradt: \_\_\_\_\_

Távolmaradás miatti bírói intézkedések: \_\_\_\_\_

A tárgyalás eredménye: elhalasztás / határozathozatal (ítélet, egyéb)

Felkészültnek tűntek-e a résztvevők (bíró, ügyvéd): igen / nem: \_\_\_\_\_

### Az áldozattal való bánásmód a meghallgatás során:

A bíró részéről (felvilágosítások, kérdés módja, elég időt kap-e, áldozathibáztató attitűd, megjegyzések): \_\_\_\_\_

A többi résztvevő részéről: \_\_\_\_\_

A bíró reakciója, rendfenntartó intézkedései az áldozat védelmében: \_\_\_\_\_

### Határozathozatal:

Az áldozat számára elfogadható döntés született? \_\_\_\_\_

A bíró indokolásának közérthetősége, az áldozatnak is szólt-e, adott-e neki megfelelő visszajelzést: \_\_\_\_\_

### Összességében a bíró(ság) munkájával:

Teljesen elégedett – inkább elégedett – semleges – inkább elégedetlen – nagyon elégedetlen.

### Az önkéntes megjegyzései:

(hogyan értesült a tárgyalásról; az ott szerzett tapasztalatok tárgyilagos leírása; az eljárás szabad szöveges értékelése)

Teljes időtartam: \_\_\_\_\_ óra

Dátum, aláírás:

## MONITOROZÓ LAP – TÁVOLTARTÁSI ÜGY

Önkéntes neve: \_\_\_\_\_ Dátum, helyszín: \_\_\_\_\_

Bíróság neve: \_\_\_\_\_ Bíró neve: \_\_\_\_\_

Várakozás során esemény: nem / igen: \_\_\_\_\_

Meghallgatás késve kezdődött: nem / igen, oka: \_\_\_\_\_, \_\_\_\_\_ perc

Meghallgatás nyilvános: igen / nem, ha nem, oka: \_\_\_\_\_

Bántalmazó: férfi / nő. Bántalmazott: férfi / nő. Gyermek érintett: igen / nem.

Bántalmazó és bántalmazott kapcsolata: \_\_\_\_\_

A hozzátartozók közti erőszak áldozatát képviseli-e valaki: igen / nem.

Ennek van-e jelentősége az önkéntes szerint: van / nincs. Ok: \_\_\_\_\_

Megjelenés: mindenki / távolmaradt: \_\_\_\_\_

Távolmaradás miatti bírói intézkedések: \_\_\_\_\_

A meghallgatás eredménye: távoltartás elrendelése / kérelem elutasítása / egyéb, konkrétan: \_\_\_\_\_

Felkészültnek tűntek-e a résztvevők (bíró, ügyész, ügyvéd): igen / nem: \_\_\_\_\_

### Az áldozattal való bánásmód a meghallgatás során:

A bíró részéről (felvilágosítások, kérdés módja, elég időt kap-e, áldozathibáztató attitűd, megjegyzések): \_\_\_\_\_

A többi résztvevő részéről: \_\_\_\_\_

A bíró reakciója, rendfenntartó intézkedései az áldozat védelmében: \_\_\_\_\_

### Határozathozatal:

Az áldozat számára elfogadható döntés született? \_\_\_\_\_

A bíró indokolásának közérthetősége, az áldozatnak is szólt-e, adott-e neki megfelelő visszajelzést: \_\_\_\_\_

### Összességében a bíró(ság) munkájával:

Teljesen elégedett – inkább elégedett – semleges – inkább elégedetlen – nagyon elégedetlen.

### Az önkéntes megjegyzései:

(hogyan értesült a tárgyalásról; az ott szerzett tapasztalatok tárgyilagos leírása; az eljárás szabad szöveges értékelése)

Teljes időtartam: \_\_\_\_\_ óra

Dátum, aláírás:





